

משנה מאימתי כו'.

הנה שיטת תר"י בזה דלרבנן דאמרי עד חצות משום סניג היינו דאפילו בדיעבד לא יצא והכריחו לזה דאי הסניג הוא רק לכתחילה וא"כ מאי איניא עד חצות הלא חכמים עשו סניג לקרותה תיכף בשעת צאת הפוכבים פדתניא חכמים עשו סניג כו' אלא ע"כ צ"ל דהא דאמרי רבנן ע"ח היינו אף בדיעבד ור"ג שאמר עד שיעלה ע"ה היינו בדיעבד אבל לכתחילה משעת צאת הפוכבים: אבל יש לדקדק מהא דלקמן דף ט' דאמרו בננו של ר"ג לר"ג רבנן פליגי עלה ויחיד ורבים הלכה פרבים א"ד כו' והאי דקאמרי ע"ח פדי להרחיק ולשיטת תר"י האמת הוא דלרבנן אחר חצות אין צריף לקרות עוד ומשום סניג פדי כו' דהסניג הוא בדיעבד ואפתי פליגי עלי' דר"ג ויחיד ורבים הלכה פרבים ודוחק לחלק בין אי הפטור לרבנן אחר חצות הוי מדאורייתא או מדרבנן: והנה לקמן אמר ר' יהודא אמר שמואל הלכה כר"ג משמע דלית לי' סניג כלל וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פתב הסניג שעד חצות וכתב השאג"א ז"ל דהוא ז"ל מפרש בפירוש תר"י דחכמים דאמרי ע"ח אפילו בדיעבד ור"ג לא פליגי עליהו אלא בדיעבד אבל לכתחילה מודה דעד חצות.

ולא הבנתי דהא כבר פתבתי דעיקר ההכרח הוא לשיטת תר"י דהא לכתחילה הסניג הוא משעת צה"כ ולמה לי עוד סניג לכתחילה וא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב הסניג דע"ח ע"כ צריף לחלק בין סניג דברייתא לסניג דע"ח ועיין בב"י א"כ מנ"ל דרבנן דיעבד קאמרי דילמא לא אמרי ע"ח אלא לכתחילה ור"ג לא ס"ל סניג כלל והדק"ל.

ועוד דלקמן אמרינו להדיא ר"ג מי קאמר ע"ח משמע דלית ליה לר"ג ע"ח כלל. ובזה י"ל דלפי מה שצייד השאג"א ז"ל שם בדעת הרמב"ם ז"ל דבהקטר חלבים ואכילת קדשים דאמרי בהו רבנן ע"ח היינו נמי אפילו בדיעבד הי' אפשר לומר דלא חשיב במתניתין אלא הנהו דע"ח דידהו הוי אף בדיעבד וא"כ שפיר פריף מי קאמר ר"ג ע"ח אלא דלפ"ז תקשה מאי פריף הש"ס לקמן ואלו אכילת פסחים לא קתני כו' ומשני הא ראב"ע כו' ואי איתא אפי' כר"ע מצי אתיא מתניתין והא דלא חשיב אכילת פסחים משום דגבי פסח ונדאי לא עבדי סניג אף בדיעבד דאכילת פסחים מעכבא וכן מוכח להדיא בסוף ע"פ דמוקי מתניתין דפסח אחר חצות מטמא את הידים כראב"ע ודלא כר"ע.

ע"כ הנכון בדעת הרמב"ם פמו שכתב הכ"מ דפסק פחכמים והוא ז"ל מפרש הא דאמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"ג היינו בפירושו בדעת חכמים דלא אמרי ע"ח אלא משום סניג ולא מה"ת. ואפשר עוד לומר בדעת הרמב"ם ז"ל דהוא פסק בדברי בננו של ר"ג דיחיד ורבים הלכה פרבים והא דאמר ר"י הלכה כר"ג זה הוא משום דאזיל לטעמיה דס"ל דק"ש דרבנן ולא התמירו בו לעשות סניג כי היכא דלא עשו סניג בתפלה אלא דינש להבין לר"י תיקשי דאמאי עשו סניג בק"ש יותר מבתפלה דלא עשו סניג וצ"ע בפוסקים בזה: והנה מדברי הרי"ף ז"ל נראה שדעתו ג"כ פשיטת תר"י שכתב מיהו הא דאמר ר"ג עד שיעלה עמוד השחר בדיעבד הוא אע"פ שאינו רשאי לעשות פן מהא דתניא חכמים עשו סניג הרי דס"ל ג"כ דסניג לכתחילה כבר אמרו בפרייתא וא"כ ע"כ ע"ח דאמרי רבנן נמי בדיעבד הוא אבל לאחר חצות אפילו בדיעבד אין לקרות ואפשר לומר דלרבנן עשו חכמים עוד סניג אחר גדול וקבעו זמן עד חצות ואם איחר לקרות

עד אחר חצות עבר אָזְמֵן דְּרַבְּנָן אֶבֶל אַעֲפִ"כ מְחַנְיָב לְקָרוֹת אַחֲ"כ פִּינֵן דְּמַה"ת מְחַנְיָב וְלֹא מְסַתְפֵר לְעִשׂוֹת סִיגָא לְבַטְלֵי מְמַנּוּ מִצְוָה מַה"ת וְכִי מְשׁוּם שְׂאֵכֵל שׁוּם וּפְשַׁע לְאַחַר זְמַן קָרִיאָתָהּ יִפְשַׁע עוֹד שְׂלֵא לְקָרוֹת פְּלֵל בְּתַמִּיהָ הֵגַם שְׂמַצִּינוּ פִּינְצָא בְּזָה לְאַחַר ע"ה דַּע"י הִדְחַק שְׂבָא לֹו ע"י אֲוֹנֵס מִוְתֵר לְקָרוֹתָהּ וְאִם פְּשַׁע אֲסוּר לְקָרוֹתָהּ עֵינֵן בְּכ"מ מַה שְׂפַתְבּ בְּזָה וְהֵרַמְבִּ"ן וְ"ל הָאֲרִיף בְּזָה וּבִיאָר הַדְּבָרִים בְּתַכְלִית הַבִּיאוּר ע"ש וְתַמְצָא נַחַת לְבַד זֹאת לֹא הִבְנִיתִי בְּדְבָרָיו וְ"ל מַש"כ בְּדַעַת הָרִי"ף סִיגָא דַּע"ח וְלַעֲנִ"ד נִרְאָה מַד' הָרִי"ף וְ"ל דְּלֹא ס"ל סִיגָא דַּע"ח פְּלֵל כְּנ"ל וְגַם לֹא הִזְפִּירוּ בְּהַלְכוֹת וְדו"ק: דָּף ג גְּמָרָא וְלֹא זֹו בְּלֵבד אֵלָא כָּל שְׁעָה שְׂיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבֵית הַפְּנִסָּת כֹּו' הַקַּב"ה מְנַעֲנַע בְּרֵאשׁוֹ וְאוֹמֵר אֲשֶׁרִי הַמְּלָךְ שְׂמַקְלָסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כֹּף מַה לֹו לְאֵב שְׂהַגְלָה אֵת בְּנָיו וְאוֹי לָהֶם לְבָנִים כֹּו'.

בֹּא וִרְאָה רְמִיזָתָם וְ"ל. הִנֵּה בְּאַמַּת אָף בְּשַׁעַת הַגְּלוּת שְׂכִינַת כְּבוֹד מְלַכּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ עִם יִשְׂרָאֵל אֵלָא דְּאִינוּ דוֹמָה הַתְּגָלוּת מְלַכּוּתוֹ בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שְׂרָוִיין עַל אֲדַמְתָּן וּמְשַׁכְּנֵן ה' בְּתוֹכָן וְשָׁמוּ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ נִקְרָא עָלֵינוּ בְּכָל מִינֵי טוֹבָה וּבְרָכָה אֶבֶל בְּשַׁעַת הַגְּלוּת כְּבוֹדוֹ יִת' בְּהִסְתֵּר וְאוֹצֵר הַבְּרָכָה נִסְתָּם וְלִזָּה אָנוּ מִתְפַּלְלִין יְהֵא שָׁמוּ הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ אֶבֶל יֵשׁ עוֹד בְּחִינָה אַחַת הַתְּגָלוּת אֶהְבְּתוֹ יִת' אֵלֵינוּ כְּאֵב עִם הַבָּנִים בְּתַכְלִית הַיְחוּד וְהַאֲהָבָה אֲשֶׁר לְזָה הַגְּלוּת הוּא לְמִסָּךְ מְבַדִּיל כַּמְשֵׂאז"ל מִיּוֹם שְׂחָרַב בֵּיה"מ נִפְסְקָה מְחִיצָה שְׁל בְּרָזֵל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבִּייהֶם שְׂבִשְׂמִים וּמַה שְׂנֵאָמֵר בְּיִשְׂרָאֵל לְרוּב אֶהְבְּתוֹ יִת' עָלֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר בַּעַת הַגְּלוּת נֵאָמֵר הַשְּׁלִיךְ מְשָׁמִים אֲרִץ תְּפָאֵרַת יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה אָמְרוּ וְ"ל קַב"ה מְנִיחַ תְּפִלִּין וְנֵאָמֵר בְּהֶם שְׂבַח יִשְׂרָאֵל. וְלִזָּה אָמְרוּ וְ"ל בְּשַׁעַת שְׂהַאֲדָם חוֹטָא שְׂכִינָה מַה אוֹמְרַת קַלְנֵי מְרֵאשֵׁי קַלְנֵי מְזֻרְעֵי כִי בַעֲבוּר חֲטָא הָאֲדָם הַפְּגָם בָּא לְשַׁנֵּי דְבָרִים אֵלוֹ הַא' לְהַשְׁלִיךְ תְּפָאֵרַת יִשְׂרָאֵל וְהַב' מִיעוּט הַבְּרָכָה וְהַשְּׂפָעָה עָלֵינוּ אֲשֶׁר בַּעַת הַגְּלוּת בְּכָל וְלַכ"א בְּפִרְט מְפִנֵי הַחֲטָא וְה' הַטּוֹב רְצוֹנוֹ לְהַטִּיב כַּמְש"נ פּוֹתַח אֵת יָדָךְ כֹּו' לְזֹאת אוֹמְרַת בְּשַׁעַת הַחֲטָא קַלְנֵי מְרֵאשֵׁי כִי הַפָּאֵר אִינוּ בְּשַׁלְמִיּוֹת קַלְנֵי מְזֻרְעֵי כִי הַחֲטָא סוֹתָם צִינּוּרֵי הַשְּׂפָעָה וְזָה שְׂאָמְרוּ וְ"ל כָּאֵן הַקַּב"ה מְנַעֲנַע בְּרֵאשׁוֹ וְאוֹמֵר אֲשֶׁרִי הַמְּלָךְ שְׂמַקְלָסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כֹּף כִּי מְלַכּוּתוֹ יִת' אֶתְנּוּ בְּגוֹלָהּ וְשָׁמוּ הַגְּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ אֶבֶל בְּמַעַט בְּרָכָה מְפִנֵי הַגְּלוּת וְאֲרִץ הַעַמִּים וְע"ז אָנוּ מִתְפַּלְלִין יְהֵא שָׁמוּ הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ וְז"ש אֲשֶׁרִי הַמְּלָךְ שְׂמַקְלָסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כֹּף הִינְנוּ שְׂיֵאָמְרוּ זֹאת בְּקִילּוּס וְהוֹדָאָה כְּשִׂיְהִינָה שָׁמוּ הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ וּמְבָרְכָתוֹ יְבוֹרָךְ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה זֹאת לְקִילּוּס.

מַה לֹו לְאֵב שְׂהַגְלָה אֵת בְּנָיו כִּי בְּבַחֲינָה זֹאת הַגְּלוּת לְמִסָּךְ מְבַדִּיל וְלְבַחֲינָה זֹו אָף שְׂאִין מַגִּיעַ לְשֵׁם פְּגָמֵי הַחֲטָא כַּמְש"נ אִם חֲטָאָתָּ מַה תְּפַעֵל לֹו אַעֲפִ"כ הַשְּׂעִשׁוּעַ וְהַפָּאֵר אֲשֶׁר הַתְּפָאֵר בְּיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת שְׂעִשׁוֹ רְצוֹנוֹ יִת' לְנַחַת רוּחַ הוּא לֹו כְּטַבַּע הָאֵב שְׂמַקְבֵּל נַחַת רוּחַ מְשַׁלְמִיּוֹת בְּנָיו אֶבֶל עֵתָה בְּשַׁעַת הַגְּלוּת מַה לֹו לְאֵב כֹּו' וְאוֹי לָהֶם לְבָנִים כֹּו'.

וְע"ז הַתְּפַלֵּל גַּעִים זְמִירוֹת הוֹשִׁיעֵנוּ כֹּו' וְקַבְּצָנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשׁ הִינְנוּ שְׂיִתְמַלֵּא בְּרָכָה לְהַטִּיב לָנוּ וְאִזְ נוֹדָה לְשִׁמְךָ הַטּוֹב וְעוֹד נִזְכָּה לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלִתְךָ כִּי יִשִּׁיב לָנוּ הַשְּׂבַח וְהַפָּאֵר שְׂתַתְּפָאֵר בָּנוּ לְעוֹלָם וּזש"נ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלִתְךָ וְהַבְּנָן.

בְּאֵתִי לְדַבֵּר בְּקִצְרָה מְדִין ק"ש אִי דְּאוֹרֵיִתָּא אִי דְּרַבְּנָן וְלַהֲקַל עַל הַמְּעִינֵן סִידְרָתִי עַל פִּי אוֹתִיּוֹת הָאֵלְפָא בֵּיתָא א הִנֵּה לְקַמֵּן בְּפִרְקֵי מִי שְׂמַתוֹ אָמֵר רַב יְהוּדָא דְּק"ש

דַּרְבָּנוּ וְקָרָא דְבִשְׁכַבְהָ וּבְקוּמָהּ בַּד"ת פְּתִיב וּכְבָר הַקְּשׁוּ הַתּוֹס' בְּסוּטָה ע"ז מִכְּמָה מְשַׁנּוּת ע"ש.

וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מֵהָא דְפָשִׁיטָא לָן דְּעוֹסֵק בְּמַצְנָה פְּטוּר מִן הַמַּצְנָה מִדְּרָשָׁא דְבִשְׁכַבְתָּהּ וּבְלִכְתָּהּ וְאִי בַּד"ת פְּתִיב א"כ אֵין לְהוֹכִיחַ בְּעוֹסֵק בְּמַצְנָה דְּפְטוּר מִן הַמַּצְנָה רַק דְּפְטוּר מִלְּעֵסֶנְק בַּתּוֹרָה וְלָזָה אֵין צְוֹרָה לְלַמּוֹד מִן הַמַּקְרָא דְּהָא מִפְּסִיקִין לִק"ש וּכְבָר עֲמָדוּ ע"ז הַפ"י וְהַשֶּׁאֲג"א ז"ל וְהַעֲלָה הַשֶּׁאֲג"א ז"ל כַּמֶּש"כ הַתֵּר"י עַל הָא דַּר"י דְּבִשְׁכַבְהָ וּבְקוּמָהּ בַּד"ת פְּתִיב הֵינּוּ שְׂאִין חַיִּיב דְּנוֹקָא בְּפִרְשַׁת שְׁמַע אֱלָא חַיִּיב הוּא בְּכָל בְּוֹקֵר וְעָרַב לְלַמּוֹד דְּבָר מִן הַתּוֹרָה וְחֻכְמִים תִּיקְנוּ פִּרְשַׁת שְׁמַע וּמָה שְׂאִינוּ חוֹזֵר וְקוֹרָא בְּסִפְק אָם קָרָא פְּתִיב הַשֶּׁאֲג"א דְּאֲמַת וְיִצְיִיב הָיִי פְּלִימוֹד ע"ש בְּאַרְיִכוֹת.

וְגַם ע"ז קָשְׁיָא טוּבָא חֲדָא דְּאֲכַתִּי תִיקְשִׁי דְּמָאִי מוּכַח מִזָּה לְעוֹסֵק בְּמַצְנָה פִּינוּ דְּעִיקָר חַיִּיב הוּא לְלַמּוֹד אִיזָה דְּבָר הָיִי בְּכָלֵל תִּלְמוּד תּוֹרָה דְּמַעֲשֵׂה עֲדִיף. וְעוֹד בְּמָאִי יוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּזָה אִי דְּנוֹקָא תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב אוֹ אֲפִילוּ תּוֹרָה שְׁבַע"פ וּלְפִי הַנְּרָאָה יוֹצֵא אֲפִילוּ בַּתּוֹרָה שְׁבַע"פ דְּהָא לְחוֹבַת לִימוּד הוּא וְא"כ מָאִי פְּלִיגִי רַבִּי וְרַבָּנוּ בַּק"ש אִי פְּכַתְבָּה אוֹ בְּכָל לְשׁוֹן הֵלָא חוֹבַת לִימוּד וְדָאִי יוֹצֵא בְּזָה וּבְאִיזָה לְשׁוֹן שְׂפִירְצָה וּמָה עֲנִין דְּרִשַׁת שְׁמַע לְכָאן וּמָה שְׂפִירָה בְּזָה לְמִתְלִי כָּל הַתּוֹרָה אִי בְּכָל לְשׁוֹן נְאֻמָּה אוֹ בַּלָּה"ק וּבַלָּה"ה מְהִיכִי תִיתִי לְמִימַר דְּבַעֲיָנוּ דְּנוֹקָא לַה"ק פִּינוּ שְׁהוּא לְחוֹבַת לִימוּד: ב וְאֲגַב אֲכַתְּוֹב מָה שְׂיֵשׁ לִי לְדַבֵּר בְּדַבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת בְּזָה שְׂפִירְשׁוּכָה"ת בְּכָל לְשׁוֹן אוֹ בְּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הֵינּוּ אֱלוּ הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׂאֻמְרוּ ז"ל בְּאֱלוּ נְאֻמְרִים וּבְעֵי הַש"ס לְמִימַר דְּלַרְבִּי כּוּלְהוּ בְּכָל לְשׁוֹן נְאֻמְרוּ וּלְרַבָּנוּ כּוּלְהוּ בַּלָּה"ק נְאֻמְרוּ.

וְלֹא הִבִּינוּתִי דְּהָא אִיכָּא הֵתָם כְּמָה מִיִּלִּי דְּהָיִי יִלְפִינוּ מְהִדְדִי אִי לָאוּ שְׂיֵשׁ לְכָל אֲחַד מִקְרָא לְבַדוֹ לְגִלוּנֵי דְּזָה בַּלָּה"ק וְזָה בְּכָל לְשׁוֹן וְא"כ דִּילְמָא רַבִּי וְרַבָּנוּ נְמִי הֵכִי ס"ל אֱלָא שְׂלֵא יְדַעֲיָנוּ בַּק"ש מָה דִּינָה ע"כ אִי צְטָרִיף לְמַר שְׁמַע וּלְמַר וְהָיִי וּמְהִיכִי תִיתִי לְמִימַר דְּפְלִיגִי בְּכוּלְהוּ אִי בַּלָּה"ק אִי בְּכָל לְשׁוֹן וְהַתּוֹס' בְּמַגִּילָה הַקְּשׁוּ עוֹד מִמ"נ לְמ"ד כַּה"ת בְּכָל לְשׁוֹן נְאֻמָּה א"כ לְמָה לִי קָרָאִי לְהֵנִי דְּנְאֻמְרִים בְּכָל לְשׁוֹן וְלְמ"ד כַּה"ת בַּלָּה"ק נְאֻמָּה ל"ל קָרָאִי לְהֵנִי דְּנְאֻמְרִים בַּלָּה"ק.

וְלַעֲנֵן דְּכָל הֵנָּה דְּמַתְּנִיתִין דְּסוּטָה לִית לְהוּ שְׂיִיכוֹת פְּלָל לְכַה"ת כִּי כָּל הֵנָּה לְחוֹבַת אֲמִירָה בְּלִבְד הֵם שְׁמִסְפֵּר כָּל אֲחַד מִעֲנִיָּנוּ וְלֹא לְחוֹבַת הַקְּרִיאָה כְּמוֹ וְיָדוּי מַעֲשֵׂר וּמִקְרָא בְּיִכּוּרִים ע"כ הַדְּבָר סִפְק בְּהֵם אִי נְאֻמְרִים בַּכ"ל אוֹ בַּלָּה"ק וְכֵן פִּרְשַׁת מְשִׁיחַ מְלַחְמָה וְעִגְלָה עֲרוּפָה ע"כ אִי צְטָרִיף קָרָאִי לְכָל הֵנִי וְהַעֲד ע"ז כִּי בְּפִרְשַׁת כַּה"ג וּפְרִשַׁת מְלָךְ לֹא נְאֻמַּר שְׁם בַּש"ס שׁוּם מִקְרָא ע"ז מִפְּנֵי שְׁהֵם עַל חַיִּיב הַקְּרִיאָה וּפְשִׁיטָא לָן דְּצָרִיף לְקָרוֹת מִתּוֹרָה כְּשִׁירָה מְקוֹדֶשֶׁת בְּכָל מִינֵי קְדוּשָׁה פְּתִיבָה אֲשׁוּרִית.

וְלֹא פּוֹקִי כָּל אִינְךָ שְׁהֵם לְאֲמִירָה וּלְסִפּוּר בְּלִבְד ע"כ אִי צְטָרִיף קָרָאִי. וְעִיָּין בַּתּוֹס' י"ט שְׁם שְׁעָמֵד עַל הַרְמַב"ם ז"ל בְּמָה שְׁכַתָּב דְּבִרְכוֹת הַמְּלָךְ נְמִי בַּלָּה"ק מִנ"ל וְעַל מָה שְׁכַתָּב דְּבַלָּה"ק הִנֵּה קוֹרָא מִקְרָא דְּתַקְרָא הַזֹּאת פְּכַתְבָּה וּבַש"ס לֹא אֲמִרִינוּ הָאִי לִימוּדָא פְּנ"ל.

וְנִרְאָה לִי דְּהָא דְּאִי צְטָרִיף קָרָא גְבִי פִּרְשַׁת הַמְּלָךְ שְׁהִיא הַקְּהֵל דְּבַלָּה"ק הֵינּוּ מְשׁוּם דְּעִיקָר הַפְּנוּנָה לְהוֹדִיעַ לְכָל הָעָם חֻקֵּי הָאֱלֹהִים ע"כ הִנֵּה רְאוּי לְאֻמְרָה בְּלְשׁוֹן שְׁמִבִּינִים.

ובבאמת קשה מה שנסתפק רש"י ותוס' ז"ל בכל הקריאות של ציבור דרבנן או דאורייתא כמו פרשת זכור אי בלה"ק או בכל לשון ואמאי לא נילף מפרשת המלה וצ"ע יותר בזה: ג עכ"פ מהה פלוגתא דרבני ורבנן מוכח דק"ש דנוקא דאורייתא וכן משמע מדרשא דוקו דאל"כ והיו למה לי ועוד מהא דפליגי ר"י ור' יהודה בלא השמיע לאננו ור"י גילף משמע השמע לאננו כו' ואפילו בדיעבד אינו יוצא ואי בשכבה ובקומה אד"ת קאי איזה פ' שירצה א"כ היכי ילפינו משמע דצריה שישמיע לאננו פינו דאין חיוב לקרות פרשה זו ובד"ת כבר נאמר הספת ושמע ישראל.

ועוד מכל הסוגיא בר"פ הנה קורא דפליגי תנאי בק"ש אי בעי פונה ואי חיובא משום ת"ת א"כ פשיטא דבעי פנונה וכן מהא דפרכינו ש"מ מצות צריכות פנונה ומאי פנונה בעינו עוד בזה אם הנה לומד בתחילה וסתמא דהש"ס פריה לה גיש לי לדקדק קצת מ"ש בכנונה דילף משמע למ"ד פסוק ראשון או עד על לבכה למאן דילף מוהיו הדברים כו' מעפבא אפילו בדיעבד ולענון משמיע לאננו דילף ר"י משום ראב"ע משמע אמרינו דצריה לכתחלה משמע: ד ולפום ריהטא יש להביא קצת ראיה לדברי התר"י והשאג"א ז"ל מהא דאמר ר' יהודה א"ש משקרא ק"ש א"צ לברך ברה"ת שפבר נפטר באהבה רבה ולפי דבריהם ז"ל א"ש טובא פינו דק"ש נמי מחמת חובת לימוד באה ע"כ נפטר כל היום בברכותה אבל באמת זה אינו דא"כ תיקשי דאמאי פסקינו כר"י בהא דילמא ר"י אזיל לטעמיה דק"ש מחמת חיוב ת"ת באה אבל לדין דק"ש חיוב בפ"ע הוא מנ"ל דינא באהבה רבה.

ועוד מהא דכתבו הראשונים ז"ל על דברי הירושלמי והוא ששנה על אחר לחלק בין אהבה רבה לברכת התורה דנוקא באהבה רבה בעינו על אחר משום דאהבה רבה לא נתקנה אלא בשביל ק"ש ואי פדבריהם ז"ל אדרבה אליבא דר"י הרי נתקנה בשביל התורה: ה עוד יש קצת סיוע לדבריהם מהא דאמר רב יהודה א"ש בבה"ת דמברך אשר קדשנו במצותיו משמע מזה דאיכא עשה מפורשת על לימוד התורה אבל באמת בלא"ה איכא עשה על ת"ת ולמדתם אותם כדאיתא בקדושין ואדרבה מזה נראה דאין שום מקרא אחר על חיוב ת"ת ומיניה נפקא לן דהחיוב לעסוק בתורה כל היום ואיך מצינו למימר דבשכבה ובקומה הוסיף עוד עשה בת"ת: ו והנה במנחות משמע דחיוב הלימוד הוא מנהגית בו יומם וליילה ואמרינו נמי התם אמר ר' ישמעאל לכן דמא צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה וא"כ החיוב הוא ללמוד כל היום ולכאורה משמע דרב יהודה ס"ל דכל היום מחוייב הוא ללמוד דאי כר' אמי במנחות דאפילו פ"א שחרית ופ"א ערבית יצא א"כ איך מברך אחר ק"ש אם לא שנה על אחר אשר קדשנו במצותיו פינו דעיקר החיוב אינו אלא פ"א שחרית ופ"א ערבית ולשמואל הרי הוא יוצא בק"ש דהא לחובת לימוד היא באה אלא ש"מ דכל היום מחוייב ללמוד.

ותו איכא התם אמר ר' אמי מדבריו של ר' יוסי נלמד אפילו לא שנה אלא פ"א שחרית כו' ור' יוחנן אמר משום רשב"י אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית משמע דלר' אמי אינו יוצא בק"ש וצריה לשנות איזה פירק והנה נראה לכאורה דפליגי אי ק"ש דאורייתא או דרבנן אי דאורייתא היא מצנה בפ"ע היא ואינו יוצא בה חיוב ת"ת ואי מדרבנן יוצא בה.

אָבֵל זֶה דִּוְחַק לֹמֵר דַּר"י מִשׁוּם רִשְׁבִּי"ס ל"ד דַּק"ש דְּרַבְּנָן דְּהַר"ף גָּרַס בַּפ' הֵינָה קוּרָא רִשְׁבִּי"י אֹמֵר הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע צָרִיף שְׁיִכְנִין אֶת לְבוּ נֶאֱמַר פֶּאן שְׁמַע וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן הַסְּפַת וְשְׁמַע יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַע לְהִדְיָא דְאֵלִיבֵיהּ ק"ש מַה"ת וּבְנִדְרִים נְמִי אֵיתָא סְתָמָא דְהַש"ס אִי בְּעֵי פֶטֶר נְפִשְׁיָהּ בַּק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית וְאִין סְבָרָא לֹמֵר דְּהַסְּתָמָא דְהַש"ס ל"ק"ש דְּרַבְּנָן.

וַע"כ צָרִיכִין לְמִימַר דְאֵפִילוּ אִי ק"ש מַה"ת מ"מ יוֹצֵא בֵּה חוֹבַת ת"ת מִשׁוּם דְּחִיּוּבָה אֵינָה מְצוּה בַּפ"ע כְּמוֹ כָּל הַמְצוֹת מְעַשְׂיּוֹת אֲלָא חוֹבַת לְיַמּוּד הוּא כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר וְדַבְּרָתְכֶם: ז נַחְזוֹר לְרֵאשׁוֹנוֹת הֵנָּה הַשֵּׁנִי א"א ו"ל הוֹכִיחַ מֵהָא דְאֶמְרִינָן אִי בְּעֵי פֶטֶר נְפִשְׁיָהּ בַּק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית וְסְתָמָא דְהַש"ס קְאָמַר לָהּ וּמְסַתְּמָא שְׁמוּאֵל לָא פְּלִיג עָלָהּ ש"מ דְאִין הַפִּירוּשׁ בְּהָא דְקָאֵמַר שְׁמוּאֵל בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ בַּד"ת כְּתִיב הִינְנוּ שְׁיִלְמּוּד תְּמִיד בְּיוֹם וּבְלֵילָה דֵא"כ הֵיאֵף מְצִי פֶטֶר נְפִשְׁיָהּ בַּק"ש לְבַדָּה וְנֶאֱמַר גַּם לְשִׁטְתּוֹ תִּיקְשִׁי מוּנְשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ שְׁנֶאֱמַר בְּפִרְשָׁהּ וְהֵינָה אִם שְׁמוּעָה דְזֵה נִדְאִי עַל הַתְּמִידָה הַתּוֹרָה נֶאֱמַר ע"כ נִרְאֵה דְהָא דְאֶמְרִינָן בַּד"ת כְּתִיב הִינְנוּ כְּפִשְׁטָא לְהַתְּמִיד בַּתּוֹרָה בְּכָל עֵתוֹ אָא לְעִיל בָּאוֹת ו': ח וְלוֹלִי דְמְסַתְּפִינָא הֵייתִי אֹמֵר דְבְּאַמְתַּת הַפְּלוּגְתָּא בֵּין רַב יְהוּדָה דְאֶמַר ק"ש דְּרַבְּנָן וּבֵין ר"א דְאֶמַר ק"ש דְאֹרְיִינָתָא לָאו פְּלוּגְתָּא רַחוּקָה הִיא וְהוּא ע"פ הַקְּדָמָה אַחַת מִדְּעַת הַרְמְב"ם ו"ל דְּכָל דְּבָר שְׁאִין עָלָיו מְקָרָא מְפִרְשׁ ע"פ פְּשׁוּטוֹ אֵף דְּדַרְשׁוּ ו"ל זֶה הַדְּבָר מִן הַמְּקָרָא אֵף לָא מְפִשׁוּטוֹ זֶה מִיקְרִי מַד"ס.

וְהֵנָּה זֶה כ"ע מוֹדִים דְּכָל ד' פ' שְׁמַע וְהִי אִם שְׁמוּעָה גַּם בַּד"ת נֶאֱמַרוּ כְּדֵאִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין וְשִׁנְתֶּם אֵל תִּקְרִי וְשִׁנְתֶּם אֲלָא וְשִׁלְשַׁתְּם כו' וְעוֹד שְׁם ת"ר וְשִׁנְתֶּם שְׁיָהּ דְבָרֵי תוֹרָה כו' וְכֵן מְנַאֵה הַרְמְב"ם ו"ל בְּמַגְנִן עֲשִׂין לְלַמּוּד תּוֹרָה שְׁנֶאֱמַר וְשִׁנְתֶּם וְכ"א בְּיוֹמָא וְדַבְּרָתְכֶם בְּכָל הַיּוֹם בְּדַבְּרֵי בְּטָלִים מְפִינָן אֶמַר רַבָּא כָּל הַשָּׁח שִׁיחָה בְּטָלָה עוֹבֵר בְּעֵשֶׂה הָרִי שְׁלֵמְדוֹ מַפ' זוֹ לַד"ת אֲלָא דְהֵם ו"ל קְבִילוּ דְגַם חִיּוּב קְרִיאת הַפ' עֲצָמָה ג"כ נֶאֱמַרָה בְּהָא וּבְזֵה פְּלִיגֵי ר"י ור"א רַב יְהוּדָה ו"ל דְּעִיָּקֵר פְּשׁוּטוֹת הַמְּקָרָא אַד"ת קָאִי וְק"ש הָוִי מִלְתָּא דְאֶתְיָא מְדַרְשָׁא וְלֹא הִחְמִירוּ בְּסַפִּיקָא דְגַם זֶה סְפֵק דְבְּרִיָּהּ הוּא ור"א ו"ל דְּדַרְשָׁא זֶה קְרוֹב לְפִשְׁטוֹ הוּא וְשִׁפִּיר הָוִי מַה"ת וּבְזֵה א"ש כָּל הַקְּוִשׁוֹת תּוֹסְפּוֹת בְּסוּטָה דְּנוֹדְאִי גַּם לְשְׁמוּאֵל כָּל דִּינֵי ק"ש מְפִרְשָׁה זֶה נֶאֱמַרָה אֲלָא דְהָוִי מִלְתָּא דְאֶתְיָא מְדַרְשָׁא וְא"ש נְמִי הָא דִּילְפִינָן מְבַשְׁבְּתָהּ לְעוֹסֵק בְּמַצְוָה בְּכָל דְּוִכְתָּא דְבְּאַמְתַּת דְּרִשָׁא גְמוּרָה הִיא.

וּבְזֵה יֵשׁ לִישָׁב גַּם דְּעַת הַרְמְב"ם ו"ל בְּדִין תְּפִלָּה שְׁדַעְתּוֹ דְמַה"ת הִיא מְלַעְבְּדוּ בְּכָל לְבַבְכֶם וְאִפ"ה מְקַלִּין בְּסַפִּיקָא מִשׁוּם דְּהָוִי מִלְתָּא דְאֶתְיָא מְדַרְשָׁא: ט וּלפ"ז יֵשׁ לְהַסְּתַפֵּק לְעַנְנֵן בְּרַה"ת שְׁהַסְּפִימוּ הָרֵאשׁוֹנִים ו"ל דְמַה"ת הוּא מְקָרָא דְכִי שְׁם ה' אֶקְרָא אִם גְּסַתְּפֵק בְּבִרְכָה זֶה אִי צָרִיף לְחַזוֹר וּלְבָרֵךְ כִּינּוּ דְמְדַרְשׁ חֲכָמִים הוּא: י וְעוֹד יֵשׁ לְהַעִיר בְּזֵה כִּינּוּ דִּיּוֹצֵא בַּק"ש שְׁחֲרִית וְעַרְבִית וְכָל הַיּוֹם לָא נֶאֱמַר הַחִיּוּב בְּפִירוּשׁ א"כ הִיכִי מְצִינָן לְמִימַר דְּהַבְּרָכָה דְאֹרְיִינָתָא וּבְפֶרֶט לְשְׁמוּאֵל דְאֶמַר נִסְחַת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצְוֹתָיו וְדוּחַק לֹמֵר דְּחִיּוּב הַבְּרָכָה הוּא דְּוִוְקָא עַד שְׁלֵא קָרָא ק"ש.

חֲדָא דְהָא לְרִיב"ק אָסוּר לְלַמּוּד קוֹדֵם ק"ש כְּדֵאִיתָא בְּפֶרֶק הֵינָה קוּרָא דְפֶרֶיף וְרַב מִי סְבַר לָהּ כַּר"י בְּן קֶרְחָא וְהָא מְתַנִּי פִּירְקָא וְאִם"כ קָרָא ק"ש. אֲלָא דְנִרְאֵה לִי דְלְמַסְקָנָא דְמַסִּיק שְׁלוּחֵי הוּא דְעַנְנוֹת גַּם לְרִיב"ק מוֹתֵר לְלַמּוּד קוֹדֵם ק"ש מִשׁוּם דְּקִשְׁיָא לִי לְפִי מֵאִי דְמִשְׁמַע

דאיכא מאן דפליג על ריב"ק א"כ מאי פריה הש"ס לעיל על רשב"י ותיפוק ליה משום דריב"ק דילמא לא סבירא ליה כריב"ק בְּהָא אֲלָא ודאי משמע דסברת ריב"ק בְּהָא מִילְתָא דפשיטא היא וכ"ע מודים בְּהָא.

וז"א אלא בק"ש דאמירת שתי הפרשיות ביחד בדין הוא להקדים עמ"ש תחילה אבל ללמוד קודם ק"ש מודה ריב"ק דמותר וע"כ צ"ל פן לדעת התוס' בריש מכילתין שהקשו על רשב"י ז"ל גבי אבא בנימין דהחמיר אפילו בלימוד קודם ק"ש וכתבו הם מנ"ל הא אפילו בהגיע זמנה כדמשמע מדברי תר"י והטור ז"ל דו"ק ותשפח משמע דליכא מאן דפליג בְּהָא וצ"ע יותר בדין זה בדעת הפוסקים אבל עכ"פ בלא"ה אין סברא לומר דאקודם ק"ש קאי ועוד לפ"ז תיקשי לר"ל דאמר באנשי מעמד דיוצר אור הוי אמרי איך קרא ק"ש ועשרת הדברות בלא ברכה אי מה"ת היא אבל באמת יש פלוגתא בזה דלמאן דיליף לקמן בפרק שלשה שאכלו ברה"ת לפניו בק"ו מברכת הנהנין על חיי שעה מברכין ק"ו על חיי עולם ודאי לא הוי אלא אסמכתא בעלמא ור' חייא בר נחמני מפיך ליה מג"ש וגם זה אינו אלא אסמכתא למצוא רמז בתורה ועיין במו"ט פ"ק אות ע' וא"כ יש לומר דר"י דאמר דאהבה רבה הוי אמרי אזי לטעמיה דס"ל ברכה"ת מה"ת מקרא דכי שם ה' כו' וא"כ מוכח מהנהך אמוראי דלא הוי בידידיהו אינה ברכה אמרי ש"מ דלא ס"ל ברכת התורה מה"ת וא"כ הילכתא פנותיהו ובירושלמי איתא בהדיא רב מתנא בשם רב יהודא ברכו ברכת התורה פ"א אהבה רבה וכבר נחלקו בזה גדולי הראשונים הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל במנין המצות ולענ"ד דעת הרמב"ם ז"ל מסתבר ועוד דר' אבהו דריש לקרא דכי שם כו' לברכת זימון לקמן בפ' ג' שאכלו ועיין בשאג"א סי' ק"ד: יא וראיתי בירושלמי פרק שלשה שאכלו דמימרא דר"י שלמד בק"ו ברכת התורה לאחריה וברכת הזמן לפניו זמ"ז איתא התם דבשם ר' ישמעאל קאמר לה ולבסוף מסיק דגם הלימוד הזה לא איצטריך אלא לת"ת דרבים פמו קריאת התורה אבל יחיד הוי ככל המצות דצריך לברך עובר לעשייתן מזה משמע דלא הוי אלא מדרבנן ככל ברכת המצות.

ומש"ס דילן נמי מוכח דר' יוחנן ארבים קאי מדיליף בק"ו אם טעונה לפנייה אינו דין שטעונה לאחריה ולא מצינו ביחיד ברכה לאחריה ועיין בב"י סי' מ"ז מש"כ בשם הרשב"א ז"ל בזה: יב עוד ראיתי בירושלמי שם דבר טעם על הא דנהגין השתא לברך לפנייה ולאחריה פל אַחַד בפ"ע ובמתניתין תנו דהראשון מברך לפנייה והאחרון מברך לאחריה טעמא דמתניתין משום דבה"ת ילפינן מברכת הזימון א"כ אַחַד מברך וכולן יוצאין ומה דנהגין השתא משום דהוי פל אַחַד פקורא בפ"ע וסגיב כ"א לברך לפנייה ולאחריה אלא דקשה דמאי קמיבעיא ליה לר' זעירא התם הא בהדיא תנו במגילה דאינו מברך אלא הפותח והחותם ועיין בפני משה וק"ל: יג ודאתאן עלה מכל הנ"ל נראה דאין סברא לומר דבשכבה ובקומה ילמד אמצנת לימוד בזמן שכיבה וקומה.

ועוד יש להביא ראיה מהא דאמרינו בקדושין דת"ת לא הוי מ"ע שהזמן גרמא ואי נימא דנתנה תורה זמן לת"א א"כ למה לי קרא דולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם הא בלא"ה מ"ע שהזמן גרמא היא: יד עוד רגע אדבר במה שאמרו בירושלמי על מימרא דשמואל שפבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אמת והאריכו התוס' אי קאי דווקא

על אהבה רבה או אכל ברפת התורה ולכאורה קשה אדברי הירושלמי הא שמואל ס"ל בסנפה דלא מפסקי לילות מימם אינו מברך אלא יום ראשון בלבד וכרבנו גבי תפילין, וא"כ ע"כ הא דאמרין והוא ששנה על אחר היינו דוקא באה"ר אבל ברה"ת אין שום הפסק מועיל בה אליבא דשמואל כמו גבי סנפה אבל באמת נראה דלשיטת הירושלמי אין לחלק בין אה"ר לברה"ת כמו שאבאר לקמן דלשיטת הירושלמי הוא דעיקר ק"ש משום ת"ת היא באה וחקמים קבעו הזמן.

וכבר כתבתי לעיל אות יו"ד דברפת אה"ר נקראת בלשון הירושלמי ברפת התורה ולפ"ז הדק"ל א"כ אמאי בעינן והוא ששנה על אחר. תשובה לזה מצאתי להדיא בירושלמי פרק מי שמתו אמשנה דנשים כו' פטורים מק"ש דפריה שם מה בין סנפה ללולב דסנפה אינה טעונה ברכה אלא לילה הראשונה בלבד ולולב טעונה ברכה כל שבועה ומשני משום דסנפה לא מפסקי לילות מימם ופריה ונהרי ת"ת ומשני דשאני סנפה מת"ת סנפה אפשר לה לבטל בתמיה ונהלא הוא צריה לאכול בה כל שעה שהוא רוצה וכן חייב לישן בסנפה וא"כ אין שום הפסק בסנפה כל ז' אבל ת"ת אפשר לו שלא לבטל בתמיה ונהלא הוא צריה לישן וא"כ כבר יש לה הפסק.

וא"כ שפיר קאמר התם והוא ששנה על אחר אבל לא על אחר לא משום הפסק דשאני סנפה דאין הפסק מועיל בה כיון דבאמת אין שום הפסק יש דכחד יומא אריכתא דמי וע"כ צ"ל פן דת"ת עדיף מסנפה דאל"כ לא יצטרף לברך על ת"ת אלא פ"א אבל ימיו אלא ע"כ דוקא גבי סנפה דיש לה זמן א"כ פוליה שבועה חדא מצנה היא אבל ת"ת דהחויב הוא כל מי חיייו צריה לברך בכל פעם ואפשר לומר סברא זו בדברי הירושלמי סנפה אפשר לה להבטל היינו שיעבור זמנה: ובה יש ליישב קושיא גדולה לכאורה דרב יהודא אדרב יהודא דבסנפה דף מ"ו אמר רב יהודה אמר שמואל סנפה יום ראשון לבד ומסיק שם הש"ס דאתיא כרבנו דאמרי תפילין אינו מברך עליהם אלא שחרית לבד ולא חיישי להפסקה בדברי הרשות ובמנחות דף מ"ג איתא רב יהודא רמי תכלתא לפרזומא דאינשי ביתי אלמא קסבר לילה זמן ציצית א"כ אמאי מברך כל צפרא וצפרא ומשני כרבי דאמר תפילין כ"ז שמניחין הרי דרב יהודה ס"ל כרבי גבי תפילין ולא ראיתי פעת מי שהעיר בזה ולמש"כ ניחא דהא דאמרין במנחות כרבי היינו כרבי ולא מטעמיה דרבי ס"ל הכי דהיסח הדעת הוי הפסקה אפילו במצוה זמנית כמו תפילין למ"ד לילה לאו זמן תפילין או סנפה דזמנה שבועה ימים ורב יהודה ס"ל דבמצוה זמנית מברך פ"א בתחילה ויוצא בה כל זמן המצוה דכולא יומא אריכתא היא לענין זה אבל מצוה בלתי זמנית כמו ת"ת ותפילין למ"ד לילה ושבת זמן תפילין וציצית למ"ד לילה זמן ציצית ודאי היסח הדעת הוי בהו הפסקה וזה נכון למאוד לכאורה אלא שצ"ע בדברי הפוסקים.

מ"מ מדברי הירושלמי נראה דת"ת חמור מסנפה לענין ברכה והתוס' כתבו לעיל לחלק בין סנפה לת"ת דבסנפה צריה לברך בכל סעודה משום דיש קבע לסעודה ומסח דעתיה אבל ת"ת חובה כל היום.

וזה אינו מובן א"כ תפילין אמאי אמר רבי דמהני בהו היסח הדעת הא חייבן ג"כ כל היום ע"י תה"ר. ויש עוד להעיר בזה למ"ד דפ"א שחרית ובפ"א ערבית יוצא מצות ת"ת א"כ משמע דחייב יום לחוד ולילה לחוד א"כ הי' צריה לברך ביום ובלילה והדברים

אַרְנָפִים בְּזֶה וְדִי בַהֲעֵרָה זֹו וְעֵינֵי בְּבִיאֹרֵי הַגָּאוֹן ז"ל ס' מ"ז וּבְפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁם בְּהִלְכָה זֹו: טו וְעוֹד נְשׁוּב לְרֵאשִׁית דְּבַר, לְכֹאֲרֵה אֵיפָא סִינְעֵתָא לְדַבְרֵי תר"י וְהַשְׂאֵג"א מְהָא דְאִיתָא בִירוּשְׁלָמֵי רִישׁ מְכִילְתִּין סְפֵק קָרָא ק"ש סְפֵק לֹא קָרָא חוּזַר וְקוֹרָא אוּ לֹא נִשְׁמִיעָנָה מִן הֵדָא הַקּוֹרָא קוֹנְדֵם לְכֹן לֹא יֵצֵא וְקוֹנְדֵם לְכֹן לֹא סְפֵק הוּא דְהוּי בִיה"ש אֵלְמָא דְחוּזַר וְקוֹרָא וּא"כ תִּיקְשִׁי מִבְּרִייתָא לְשִׁמוּאֵל דְאָמַר ק"ש דְרַבְּנָן וְאִינוּ חוּזַר וְקוֹרָא אֵלְמָא ש"מ פְּשִׁיטַת תר"י וְהַשְׂאֵג"א דַּע"כ"פ מְחַנְיָב לְקָרוֹת אֵינָה פְּרָשָׁה בְּזִמְנָן שְׂכִיבָה וְקִימָה דוֹקָא וּא"כ שְׁפִיר קָאֻמַר דְהַקּוֹרָא קוֹנְדֵם לְכֹן לֹא יֵצֵא דְלֹאוּ זִמְנָן שְׂכִיבָה הִיא.

אַבְל לְפִי הָאֻמַּת אֵין מְפָאן רְאָיָה דְלְכֹאֲרֵה קִשָּׁה הִיאָה פְּשִׁיט מְהָא דְהַקּוֹרָא קוֹנְדֵם לְכֹן לֹא יֵצֵא דְבְסֵפֵק חוּזַר וְקוֹרָא דִילְמָא הִינְנוּ טַעְמָא דְהַקּוֹרָא קוֹנְדֵם לְכֹן לֹא יֵצֵא דְלֹאוּ זִמְנָן שְׂכִיבָה הִיא קוֹנְדֵם צֵאָה"כ פנ"ל.

אַלְמָא ע"כ צ"ל דְכָל הַנִּי זְמָנִים דְאִיתָא בְּש"ס קוֹנְדֵם צֵה"כ אוּ לְאַחֲרֵיו בְּנֵלְמָא מְשׁוּם סִינְגָה הֵם וּמַה"ת עֵיקַר הַזִּמְנָן הוּא תְּחִילַת הַלִּילָה וְנִהִי דְבִש"ס דִּילָן לֹא מְשַׁמַּע פִּן מְהָא דר"מ אוֹמַר מְשַׁעָה שְׁהַפְּהֵנִים טוֹבְלִין אַף דְהוּי קוֹנְדֵם שְׁקִיעָה וְלֹא שְׁיָיָה מְשׁוּם סִינְגָה בְּזֶה מ"מ בְּשִׁיטַת הִירוּשְׁלָמֵי וְדֹאֵי פִן הוּא כִי אֲנִי רוֹאָה דְשִׁיטַת הִירוּשְׁלָמֵי הוּא דְעֵיקַר ק"ש נִתְקַנְהָ לְקִינִים מְצוֹת וְהִגִּיתָ וְחֻכְמִים קָבְעוּ לָהּ זִמְנָן זֶה בְּבִיבְרָא וּבְעֵרְבָה כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבְרוּ עַל הַמְצָנָה דת"ת אֲשֶׁר חִיּוּבָה בְּיוֹם וּבְלִילָה וְנִמְצָא כִי עֵיקַר הַמְצָנָה הַזֹּאת מַה"ת וְזִמְנָנָה מְדַרְבְּנָן ע"כ קְמִיבְעָי לִיהָ בְּזֶה אִם חוּזַר וְקוֹרָא מְסַפֵּק וּפְשִׁיט שְׁפִיר מְהָא דְהַקּוֹרָא קוֹנְדֵם לְכֹן לֹא יֵצֵא פִינּוּ דֹאֵין הַדְּבַר תְּלוּי בְּשְׂכִיבָה וְקִימָה אֵלְמָא בְּיוֹם וּבְלִילָה א"כ אִם בַּה"ש לִילָה הִיא וְדֹאֵי יוֹצֵא בְּזֶה אֵלְמָא ש"מ דְבְסֵפֵק חוּזַר וְקוֹרָא וּבְזֶה א"ש דְבֵרַה"מ"ז פְּשִׁיטָא לִיהָ דְחוּזַר וְקוֹרָא וּבִק"ש מִיבְעָיָא לִיהָ מְשׁוּם דְזִמְנָנָה דְרַבְּנָן הִיא וְאִסְמְכוּהוּ אִקְרָא דְבְשְׂכִיבָה וּבְקוּמָה וּפְשִׁיט לִיהָ דְבְסֵפֵק חוּזַר וְקוֹרָא דְהָא עכ"פ עֵיקַר הַמְצָנָה מַה"ת הִיא אֲבָל ק"ש מְצַד עֲצָמָה וְזִמְנָנָה הַפֵּל מְדַרְבְּנָן הִיא כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבְרוּ עַל הַמְצָנָה דת"ת.

וְלֹא הִבִּינוּתִי מַה שְׁפָתְבוּ הַתּוֹס' לְפָרֵשׁ ד' הִירוּשְׁלָמֵי מִשְׁאֵז"ל לְמָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּבַה"כ"נ כְּדִי לְעַמּוּד בְּתַפְלָה מְתוּף דְבַרֵי תוֹרָה הִינְנוּ שְׁהִיו רְגִילִין לְקָרוֹא אֶת שְׁמַע קוֹנְדֵם תְּפַלְתֵּם וְאִמָּאי לֹא נִימָא דְהִיו קוֹרִין אֶת שְׁמַע וּבְרַכּוּתֵיהָ וְיֵצֵאוּ יְדֵי הַבְּרַכּוֹת פִּינּוּ דְבִיה"ש סְפֵק הוּא אֲבָל בִּק"ש לֹא יֵצֵאוּ וְלֹא אֲמָרוּהוּ אֵלְמָא כְּדִי לְעַמּוּד בְּתַפְלָה מְתוּף ד"ת.

דְהָא הִיא בְּרִייתָא הַקּוֹרָא כו' לְמָה כו' לֹא אֵינְרִי רַק בְּזִמְנָן בִּיה"ש מְדַפְּשִׁיט לִיהָ מְהָא בְּרִייתָא דְבְסֵפֵק חוּזַר וְקוֹרָא: טז וְעוֹד נִרְאָה לִי לִידוֹן בְּדַבְרֵי הַחֲדָשׁ דְמְשִׁיטַת הִירוּשְׁלָמֵי נִרְאָה דְלֹא שְׁיָיָה פְּלָל סְמִיכַת גְּאוּלָּה לְתַפְלָה בְּעֵרְבָה כְּמוֹ שְׁאֲבִיא לְפָנֵיהָ לְשׁוֹן הִירוּשְׁלָמֵי בְּפִיטְקָא וּח"א עַד חֲצוֹת ר' יִיסָא מְפָקִיד לְחַבְרֵיָא אֵין בְּעִיתִין לְעַסְקָא בְּאוּרְיִיתָא אִתּוּן קִרְיָי' שְׁמַע קוֹנְדֵם חֲצוֹת וּמְתַעַסְקִין מִיְלִתָּא אֲמָרָה דְאוֹמַר דְבַרֵים אַחַר אָמַת וְיֵצֵיב תְּנִי הַקּוֹרָא אֶת שְׁמַע בְּבִיה"כ"נ בְּשַׁחַר יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ וּבְעֵרְבָה אֵינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ מַה בֵּין הַקּוֹרָא אֶת שְׁמַע בְּבִיה"כ"נ בְּשַׁחַר לְקוֹרָא בְּעֵרְבָה ר"ה בְּשֵׁם ר"י מ"ט אֲמָרוּ צָרִיף אָדָם לְקָרוֹא שְׁמַע בְּעֵרְבָה בְּבִיתוֹ כְּדִי לְהַבְרִיחַ מִן הַמְזִיקִין מִיְלִתָּי אֲמָרָה שְׁאֵין אוֹמְרִים דְבַרֵים אַחַר אָמַת וְיֵצֵיב מִיְלִתָּי דר"ש בַּר נַחְמָנִי אָמַר פִּן דְהוּי קָרִי וְחוּזַר וְקָרִי עַד דְהוּי מְשַׁתְּקַע בּוֹ שְׁנִינְתָּי מִיְלִתָּי דְרִיב"ל פְּלִיג דְרִיב"ל קָרִי מְזִמּוֹרִים בְּתַרְא וְהָא תְּנִי אֵין אוֹמַר דְבַרֵים אַחַר אָמַת וְיֵצֵיב פְּתַר לָהּ בְּאָמַת וְיֵצֵיב שְׁחַרִית דְמַר ר' זְעִירָא שְׁלֵשׁ תְּכִיפּוֹת הֵן תִּיקְרָה

גאולה לתפלה עכ"ל ועיין בדברי המפרש ותראה כי רחוקים הנה מן הפשט מאוד אבל באמת הדבר בפשוטו דלשיטת הירושלמי בערב לא שינה כלל סמיכות גאולה לתפלה ומאי דפליגי בערבית אי אומר דברים אחר אמת ונציב או לא הא מטעם אחר ודבר אחר היינו שיקרא ק"ש סמוך לשינתו ולא יפסיק בין ק"ש לשינה בד"א ומש"ה קאמר דר' ייסא דהני מפקיד לתבריא שיקראו ק"ש ואח"כ יעסקו בתורה מילתין אמרה דיכול להפסיק בין ק"ש לשינה ור"ה בשם ר"י דאמר משום הכי אין יוצא בשל ערבית בביהכ"נ משום דצריף לקרות סמוך לשינה כדי להברית את המזיקין מילתין אמרה שאין אומר דברים אחר אמוי"צ מילתיה דר"ש בר נחמני אמר כן דאין להפסיק בין ק"ש לשינה מדהוי קרי וקור ריב"ל פליג מדאמר מזמורים בתרא אלמא דמותר להפסיק בין ק"ש לשינה ובריינתא דתני דאין אומר דברים אחר אמוי"צ מיירי בשחרית ומטעם סמיכות גאולה לתפלה ולדעתיה זה ברור בדעת הירושלמי הרי לפניה דלפי הירושלמי אין צריף לסמוך גאולה לתפלה בערבית.

ואי תיקשי הא דאמרינן הכא דמשום הכי אין יוצא ידי חובתו בביהכ"נ בערב משום דצריף לסמוך ק"ש לשינה ובריש מכילתין אמרינן למה קורים בביהכ"נ כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת משום דעדיין לא הגיע זמנה י"ל דלאו בכל זמן מקדימין בביהכ"נ הקריאה כ"כ ע"כ צריף לומר דמש"ה לא יצא י"ח משום דצריף להסמיך ק"ש לשינה: יז ועתה אבאר כמה ראיות לדברי בשיטת הירושלמי בק"ש דהיא באה משום מצות ת"ת ונדא מהא דאמרינן התם מי שתורתו אומנתו אינו מפסיק לא לק"ש ולא לתפלה ופריף וכי מה שתורתו אומנתו אין צריף לקיים מצות ומשני שאני ק"ש דשינן היא ואי נימא דחיובה מדאורייתא מצד עצמה היא א"כ למה יבטלנה כיון דמ"ע מה"ת היא אלא ש"מ דאינה באה אלא משום ת"ת.

ובזה א"ש דבש"ס דילן במסכת שבת איתא משום רשב"י דאפילו מי שתורתו אומנתו מפסיק לק"ש משום דש"ס דילן ס"ל דק"ש מצד עצמה מה"ת היא והוי ככל המצות, ועוד ראיה מהא דאיתא שם מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום ר' לוי ור' סימון ר' סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקמה ר"ל אמר מפני שעשורת הדברות כלולים בהם ומה זו שאלה מפני מה קורים פרשיות הללו אי נימא דמה"ת הם אלא ש"מ דחכמים קבעו הפרשיות האלו וכן משמע מהא דאמרינן בדין הוא שיקראו גם עשורת הדברות ואי פרשיות אלו לבד מה"ת הם א"כ מהיכי תיתי לקרות עוד פרשה אחת.

ועוד ראיה מהא דמפרש התם אמתני' דנשים כו' פטורים מק"ש נשים דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ולמה לי האי מיעוטא בלא"ה מ"ע שהזמן גרמא היא אלא ש"מ דעיקר חיובא משום ת"ת היא.

ואגב ראיתי בירושלמי עבדים מנ"ל דכתיב ה' אהד מי שאין לו אלא אדון אחד. וצ"ל דהדרש הנה איצטריף למי שחציו עבד וחציו בן חורין דאלת"ה בלא"ה כל מצוה שהאשה חייבת בה כו' וכדמירץ רבינא בהגיגה דף ד' לענין ראי' ע"ש: יח והתוס' בסוכה ובמנחות דעתם להלכה כמ"ד ק"ש דרבנן שפכתו במנחות על דרש דוראיתם אותו ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואיזה זה ק"ש וכתבו שם דאין זה אלא אסמכתא דק"ש דרבנן ותמה ע"ז השאג"א ו"ל.

אָבֵל בְּאַמֶת נִרְאִין דְּבָרִים דְּאַסְמַכְתָּא הִיא מִטַעַם אַחַר דְּהָאִי שְׁיַעוּרָא דְמִשְׁיַפִּיר בֵּין תְּכַלֵּת לְלָבֹן נִרְאָה דְלֹא הָוִי אֱלָא מְדַרְבְּנָן מִשׁוּם סִיגָא וְעוּד י"ל בְּשְׁיַעוּרָא דְמִשְׁיַפִּיר כְּמוֹ שְׁפַתְבִּי הֶרְמֵב"ן ו"ל מְפָנִי כּו' מַה"ת זְמַנָּה מְשִׁיעֶלְהָ ע"ה פְּכַל הַדְּבָרִים שְׁמַצְוֹתָן בְּיוֹם וְחֻכְמִים קִבְעוּ זְמַן קְרִיאַתָּהּ מִשְׁיַפִּיר כּו' מְפָנִי שְׁקִבְעוּ פ' צִיצִית בַּק"ש דְּכַתִּיב בָּהּ וּרְאִיתָם אוֹתוֹ וּמְפָרְשִׁים מִן הַסְמוּךְ לּוֹ דְהֵינּוּ שְׁיַעוּרָא פְדִי שְׁיַפִּיר כּו' וְהֵינּוּ טַעְמָא מֵאִי שְׁדַרְשׁוּ רְאָה מְצֻנָה כּו' וְכֵן נִרְאָה מְבַרְיָתָא דְרַשְׁב"ל פְּעָמִים שְׁאָדָם קוּרָא שְׁנֵי פְעָמִים בְּלִילְהָ אַחַת קוּדָם שְׁיַעֲלָה עִמּוּד הַשַּׁחַר וְאַחַת אַחַר שְׁיַעֲלָה ע"ה וּמַש"כ הַתּוֹס' שֵׁם גַּבִּי בְּרִיָּתָא דְר"ש לְעוֹלָם לִילְהָ הוּא הֵינּוּ לְעַנְיָן שְׁאָר מְצוֹת לֹא אָבִין קֶצֶת הָא תְּנִן לְהַדְיָא וְכוּלָן שְׁעֵשָׂה מְשַׁעֲלָה ע"ה יָצָא וְדוּחַק לְחַלְקָא בֵּין שְׁאָר מְצוֹת לְתַפְּסִילִין וְצִיצִית דְּמַנ"ל לְחַלְקָא תַּדַּע דְּכָל הֵנִי שְׁיַעוּרָא אַסְמַכְתָּא הֵם דְּתִינַח שְׁיַעוּרָא דְמִשְׁיַפִּיר בֵּין תְּכַלֵּת לְלָבֹן יֵשׁ לְלַמּוּד אוֹתוֹ מִן הַמְקַרָא דּוֹרְאִיתָם אוֹתוֹ וְזַכְרָתָם כָּל הֵנִי שְׁיַעוּרָא דְשְׁאָר תְּנָאִי מַנ"ל אֱלָא וְנָדָאִי אַסְמַכְתָּא בְּעֻלְמָא הִיא.

וּבִפְרֻט לְפִי מַה שְׁהַעֲלִיתִי בְּשִׁטַּת הִירוּשַׁלְמִי דְעֵיקָר תַּקְנַת ק"ש הִיא לְקַיָּים מְצוֹת וְהִגִּיתִּי בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנָדָאִי עֵיקָר זְמַנָּה יוֹם וְלַיְלָה מִמֶּשׁ וְכָל הֵנִי שְׁיַעוּרָא דְרַבְּנָן אַסְמַכְתָּא הִיא וְסִיגָא הֵם וְלִשְׁיטָה זוֹ א"ש דְּלֹא מְצִי לְמִימַר פְּעָמִים שְׁאָדָם קוּרָא שְׁנֵי פְעָמִים לְאַחַר שְׁיַעֲלָה ע"ה וְיֹצֵא בְהֵם פִּינּוֹן דְּמַה"ת יוֹם הוּא אֱלָא דְאִידָּהּ בְּרִיָּתָא פְּעָמִים שְׁאָדָם קוּרָא שְׁנֵי פְעָמִים בְּיוֹם תִּיקְשִׁי לַפ"ז אַמְאִי יוֹצֵא בְּשָׁל עַרְבִית אַחַר שְׁיַעֲלָה ע"ה פִּינּוֹן דְּמַה"ת יוֹם הוּא: יֵט אֱלָא דִּישׁ לְדַקְדָּק לַפ"ז דְּאַסְמַכְתָּא הִיא לְמ"ד לִילְהָ זְמַן צִיצִית לְמָה לִי קְרָא דְנִרְאִיתָם אוֹתוֹ וְלִשְׁיטַת הִירוּשַׁלְמִי נִיחָא דְלִשְׁיטַתְּלִי לִיפָא לְמ"ד דְּלִילְהָ זְמַן צִיצִית וְהָא דְמַחְיָבִי רַבְּנָן נְשִׁים בְּצִיצִית הֵינּוּ מִשׁוּם דְּלֹא הָוִי זְמַן גְּרָמָא פִּינּוֹן דְּכִסּוֹת הַמִּיּוֹחָד לְיוֹם וְלִילְהָ חֲיִיב בְּצִיצִית פְּדִיאַתָּא לְהַדְיָא בִירוֹ' דְּמַכִּילְתִּין וְהַתּוֹס' ו"ל הִבִּיאוּ אָבֵל לְשִׁטַּת הַש"ס דִּילָן בְּמִנְחוֹת דְּרַבְּנָן לִילְהָ לֹא זְמַן צִיצִית.

א"כ וּרְאִיתָם אוֹתוֹ לְמֵאִי אֲתִיא וְלֹא הַבְנִיתִי דְּבָרֵי הַתּוֹס' ו"ל בְּמַכִּילְתִּין דְּפ' י"ד ד"ה וַיֹּאמֶר שְׁהִבִּיאוּ ד' הִירוּשַׁלְמִי בְּטַעְמָא דְרַבְּנָן וּמַש"ס דִּילָן לֹא מוֹכַח הִכִּי פְּדִיאַתָּא בְּמִנְחוֹת. וְהִנֵּה נִרְאָה לּוֹמַר דְּהִירוּשַׁלְמִי וְש"ס דִּילָן פְּלִיגִי בְּפִלּוּגְתָא דְהֶרְמֵב"ם ו"ל וְהֵרָא"ש ו"ל הִירוּשַׁלְמִי ו"ל פְּהֵרָא"ש דְּכִסּוֹת לִילְהָ פְּטוּר אֶפְּלוֹ בְּיוֹם וְכִסּוֹת יוֹם חֲיִיב אֶפְּלוֹ בְּלִילְהָ וְא"כ לֹא הָוִי הַזְמַן גְּרָמָא כִּי אִין הַזְמַן גּוֹרֵם הַפְּטוּר אֱלָא הַכִּסּוֹת גּוֹרֵם הַפְּטוּר וּמַש"ה מַחְיָבִי רַבְּנָן נְשִׁים בְּצִיצִית וְש"ס דִּילָן אֶזְיֵל בְּשִׁטַּת הֶרְמֵב"ם ו"ל דְּעֵיקָר הַפְּטוּר הוּא בְּלִילְהָ אֶפְּלוֹ בְּכִסּוֹת יוֹם א"כ הָוִי מְצֻנָה שְׁהַזְמַן גְּרָמָא וְע"כ צ"ל דְּרַבְּנָן מַחְיָבִי בְּלִילְהָ.

אֱלָא דְלַפ"ז צ"ע מַש"א בִירוּשַׁלְמִי שְׁפִן כִּסּוֹת הַמִּיּוֹחָד לְיוֹם וְלִילְהָ חֲיִיב אַמְאִי לֹא קָאָמַר שְׁפִן כִּסּוֹת הַמִּיּוֹחָד לְיוֹם חֲיִיב בְּלִילְהָ וְעֵינֵן בְּרָא"ש בַּה"ק וְאִין לְהֵאָרִיף כְּעַתְּ בְּזָה. עַכ"פ לַש"ס דִּילָן וְלַפִּי מַה שְׁהַעֲלִיתִי דְהָדָּד דְרַשָּׁא דְרָאָה מְצֻנָה זוֹ וְזַכּוֹר אַחֲרַת אַסְמַכְתָּא הִיא א"כ מֵאִי עֲבָדִי רַבְּנָן בְּקִרָא דּוֹרְאִיתָם אוֹתוֹ.

וְתוֹס' בְּסוּפָה פְּתָבוּ לַר"י דַּס"ל ק"ש דְּרַבְּנָן וְגַם ס"ל פְּרַבְּנָן דְּלִילְהָ זְמַן צִיצִית מְדַרְמִי תְּכַלְתָּא לְפָרוּזְמָא דְאִינְשֵׁי בֵיתָהּ א"כ הִכִּי דְרִישׁ לְקִרָא דּוֹרְאִיתָם אוֹתוֹ וְתִירְצוּ דְדַרְשִׁישׁ לִיהָ לְהָדָּד דְרַשָּׁא דְרָאָה מְצֻנָה זוֹ וְזַכּוֹר אַחֲרַת זוֹ פְּלֵאִים וְלַדְעָתִי גַם זוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא דַּל"ל קְרָא הֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ צו"פ גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָּהּ ע"כ נִרְאָה דְעֵיקָר קְרָא

אתי שראיה מביאה לידי זכירה: ואידי דאירינו בזמן ק"ש ותפלה אדבר קצת בזה שיהספיקו כל הפוס' דהשעות הם שעות זמניות בימות הקיץ שעות גדולות ובימות החורף שעות זעירות וצ"ל לפ"ז הא דאמרינו שפן דרף מלכים ישנים ג' שעות על היום היינו ג"כ לפי השתנות האפק של כאו"א ולא שעות שוות.

ולכאורה זה נגד הטבע פי בלילות הקצרות אינו ישנות על היום אלא ג' שעות ובלילות הארוכות ישנים ג"כ ג' שעות על היום. ועוד קשה מהא דאמרינו תלת שעי קמיתא הקב"ה פועס בשעה שמלכי מזרח ומערב משתחווין לחמה.

ואמרינו עוד לא ליצלי אינש צלותי דמוספים בריש שתא ביחיד בתלת שעי קמיתא אלמא דזמן עמידת המלכים שנה הוא עם שעת פעסו של הקב"ה והתחלקות הי"ב שעות למעלה ודאי הוא שעות שוות כמו שמבואר בד' הפוסקים מדברי זוהר הקדוש על חלקי האשמורות וא"כ גם שינת המלכים על היום הם ג' שעות שוות ועוד תיקשי הא דאמר לא ליצלי אינש כו' הא ביום הקצר כבר חלף שעת הזעם קודם וביום ארוך נמשך שעת הזעם אחר ג' שעות היום אשר לפי אפקו.

ועוד משאז"ל בשעה שכל מלכי מזרח ומערב משתחווים משמע שבזמן אחד משתחווין וזה אינו מצד השתנות אפקיהם וגם משאז"ל בריש מכילתין על סימני המשמורת דנפ"מ למאן דגגי בבית אפל משמע דסימני המשמורת בארעא שוין אל משמורת הרקיע וסימן דתינוק יונק הוא משתנה לפי ערף היום, אבל דברים אלו באמת קשה לפרשם ע"פ הפשט עכ"פ לא ידעתי מנ"ל דג' שעות לאו שעות שוות הן ולא ליתן לכל אחד ואחד שיעורו בידו.

ועוד תנא בתוספתא ובירושלמי ריש מכילתין העונה אחד מכ"ד בשעה והעת אחד מכ"ד בעונה והרגע אחד מכ"ד בעת משמע דלעגין שעות של זמן ק"ש היא מתניא בזה משמע דשיעורא דג' שעות בשעות שוות הן וכן מסתבר דהקימה ישתהא על היום תמיד בשנה: הן אמת דד' שעות דאמרינו גבי תפלת השחר לכאורה משמע דשעות זמניות הם דהיא פנגד עבודת התמיד ובתמיד נאמר בבקר וכי היכא דלרבנן עד תצות מיקרי בוקר בכל יום לפי זמנו פן לר"י דאמר דבקר מיקרי עד ארבע שעות הוי שעות זמניות וא"כ ה"ה בק"ש אבל גם זה אינו מוכרח דמשמע לי מדברי הרמב"ם ז"ל דר' יהודה לאו מה"ת קאמר עד ד' שעות דבאמת זמן התמיד עד תצית היום אלא דמעולם לא איחרו אותו כ"כ וכמעשה דבית שני שהביא הרמב"ם ז"ל וא"כ אפשר ד' שעות שוות קאמר אף דמדברי הש"ס פאן משמע דר"י מה"ת קאמר היינו דבוקר לא הוי עד ד' שעות מד' הרמב"ם ז"ל נ"ל דמדרבנן קאמר ועי' בירושלמי דאיכא פלוגתא בזה אי מדברי תורה למד או מעדות למד עי"ש וכן נראה מהאי מעשה גופא שנקרב התמיד בד' שעות א"כ היאך הקריבו קטורת אח"כ שנאמר בהם בבקר.

אבל מהא דאמר ר' יהודה תפלת המוספין עד שבע שעות משמע להדיא דהשעות הם שעות זמניות דאל"כ יכול להיות דשלמו הז' שעות קודם תצות וגם פאן נראה דר"י לאו מה"ת קאמר דמוסף אינו קרב אלא עד ז' שעות דמנ"ל הא אלא על זמן הקרבתו במקדש תקנוהו וכולא מילתי דר"י חד טעמא היא וע"כ איבעיא לן בגמרא התם בד' שעות איתמר הלכתא כר"י הקא גבי תפלת המנחה מאי משום דהוי ס"ד פיון דכולא מילתא

דר"י חד טעמא ע"כ פי איתמר הלכתא כר"י בחדא מינייהו ה"נ בכנלא מילתא דר' יהודה הלכתא פנותיה ובזה יש ליישב מש"כ הרי"ף והרמב"ם ז"ל דאחר ד' שעות נהי דלא יהיבי ליה ש"כ תפלה בזמנה ש"כ תפלה יהיבי ליה ומנ"ל הא לא איתמר הכי אלא בשעת זמן תפלה אחרת ומשום תשלומין אבל אחר שעה ד' מנ"ל ועיין בב"י מה שפתיב בזה ולפמש"כ א"ש פ"ג דגם לר"י זמן הקרבת התמיד מה"ת עד חצות ע"כ עכ"פ ש"כ תפלה יהיבי ליה.

ובפלוגתא דפלג המנחה נראה נמי דלאו מה"ת קאמר ר"י שהרי התמיד קרב והולך עד פלג המנחה דגם לזה אין שום רמז במקרא אלא אזמן הקרבה במקדש קאי. וכן מבואר בירושלמי דפריה ממשינה דתמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בט' ומחצה ובע"פ נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה אמר ר' ירמיה' הקא את עביד מנחה שלש שעות ומחצה והקא עביד ב' שעות ומחצה.

וכפי המפרש דמהא דנשחט בשמונה ומחצה פריה. ואינו מוכן דלכאורה תיקוני התפלות נגד דם התמיד נתקנו והוי שפיר מנחה ב' שעות ומחצה אלא דמהאי עובדא בשעה שנשא שלמה את בת פרעה משמע דהשחיטה היתה בד' שעות שאמרו שם פי שלמה ישן אז עד ד' שעות ואין זה מוכרח כ"כ אלא נראה דתחילת זמנה נתקן נגד השחיטה ע"כ זמן מנחה גדולה מתחיל משוש ומחצה שזה זמנה מה"ת ובשעת הצורך כמו ע"פ שחל בשבת אבל מנחה קטנה הוא פנגד הקרבה של כל יום שהתחלת עשייתו הוא בשמונה ומחצה ע"כ שפיר פריה בירושלמי הא מנה שמעינו דזמן מנחה קטנה הוא שלש ומחצה קודם הלילה פהתחלת עשיית התמיד ומשני דמנחה נגד קטורת נתקנה שהתחלתה הוא אחר זמן עבודת התמיד דהיינו בט' ומחצה וסיומא הוא שעה ורביע קודם הלילה דעד שם היה נמשך עבודת התמיד עם הקטורת ועיין בלח"מ מהל' תפלה מה שפירש בדברי הירושלמי ואינו מוכן עיי"ש עכ"פ מה"ת כ"ע מודים דתמיד זמנו עד הערב אלא אזמן הקרבה במקדש קאי: והנה מפאן נסתיע הלבוש לשיטתו דכל שעות אלו נחשבים מן הנץ עד השקיעה.

דאלת"ה א"כ ליכא בין רבנן לר' יהודה אלא פורתא דהא רבנן דאמרי עד הערב והיינו עד שקיעת החמה כמו התמיד שנפסל דמו בשקיעת החמה והיינו בתחילת שקיעה. וזה שעה וחנמש קודם צה"כ.

ולר"י זמנה עד שעה ורביע קודם צה"כ. ומזה אתה דן לךל שעות היום הנזכרים בש"ס דנחשבים מן הנץ ועד שקיעה וכן באמת דעת חכמי התבונה דמה שנחשב היום לי"ב שעות היינו מזריחה ועד שקיעה חצי סיבוב הגלגל וחצי ניסן וחצי תשרי ההיקף שנה ביום ובלילה: אבל קשיא לי ע"ז מהא דאיתא בריש מכילתין על פסוק קדמו עיני אשמונת שית בליליא ותיתי דימא עי"ש.

ולשיטה זו יש עוד שעה אחת דהיינו מן ע"ה ועד הנץ. פי סימני סוף משמר ג' הוא בע"ה מדפריה הש"ס שם סימנא למה לי ימא הוא ומשני דנ"מ למאן דגני בבית אפל וכיון דתינוק כו' ליקום וליקרי ואלקבא דר"א קאי התם והקשו שם התוס' ז"ל הא ר"א ס"ל דזמן ק"ש אינה אלא עד שיפיר בין תכלת לכרתי ותירצו ז"ל וי"ל מ"מ פ"ג שידע מתי יעלה ע"ה קודם שיקום ויזמין עצמו כפר הגיע אותו העת עכ"ל מוכח מזה דסוף משמר ג' הוא בע"ה דהא כתבו בתירוצם פ"ג שידע מתי יעלה עמוד השחר כו' ע"כ סוף משמר

ג' בע"ה היא וא"כ אמאי לא חשיב אלא תרתי דיממא ועיין במג"א ריש הלכות ק"ש ס"ק א' דמפח קושפא זו הוכיח דהג' שעות ודאי חשבין מע"ה אף לדעת הלבוש הג"ל עי"ש: ותו קשה לי מהא דאיתא בפ' ת"ה לענין לקיטת המן עד ג' שעות לרבנן משום דכתיב בפקר בפקר חלקהו לשני בקרים דהיינו ג' שעות מן הג' ואמאי הא מע"ה עד הג' ג"כ בכלל פקר הוא וא"כ יש מן תחילת הפקר עד חצי היום יותר משש שעות היום וכי קאמר רחמנא חלקהו לשני בקרים היינו לחציו ממש: ועוד בירושלמי ריש מכילתין מוכח להדיא דמה שאמרו ז"ל דבניסן ותשרי היום והלילה שוין היינו מע"ה עד צה"כ דבעי התם שפא בשחרית נמי הוי ספק מע"ה עד צאת השמש וקאמר א"כ לא יהי היום והלילה שוין הרי לפניך דהשמות היום וחסבון השעות הוא מע"ה עד צה"כ ועיין בפני משה ובמראה פנים שם: והנה במש"כ הפוסקים דעד הערב לרבנן היינו עד תחילת שקיעה פן מוכח בפסחים פ' מי שה"ט דזמן העבודה אינו אלא עד תחילת שקיעה לבד.

ולפ"ז אינו שוין כל הנה דחשיב במגילה דמצותן כל היום להדדי דיש מהו פשירים עד צה"כ ויש מהו עד תחילת שקיעה לבד. והתוס' בפסחים שם הקשו על עולא מנ"ל דנפסל בתחילת שקיעה פיון דעדיין יום הוא לכל מילי.

ולא ידענא מאי קשאי להו על עולא הלא מימרא דר' יצחק בר אבדימי היא בזבחים ומנחות מקרא ביום הקריבו את זבחו ולסוף שקיעה לא צריף קרא כמש"כ התוס' בזבחים ומנחות אלא דלפי הגירסא ביום שאתה זובח אתה מקריב ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריב דמשמע דזה פשיטא לן דאינו זובח אחר שקיעת החמה שפיר קשאי להו דמנ"ל הא אבל מדברי ר"ת בריש מכילתין שפכת בטעם שאנו קורין ק"ש מבעוד יום משום דעבדינן כר' יהודה דאמר תפלת המנחה עד פלג המנחה וילבתי הכי הוא זמן ערבית וה"ה לענין ק"ש משמע דס"ל דלרבנן זמן תפלת המנחה עד הערב ממש עם בה"ש דאל"כ מדרבנן נשמע לר' יהודה כי היכא דלרבנן אף דתפלת הערב זמנה תיכף אחר פלוות תפלת המנחה דהיינו תחילת שקיעה שהוא ד' מילין קודם צה"כ אפ"ה זמן ק"ש אינה אלא בשעת צה"כ לר' יהודה נמי הכי הוא אלא ש"מ דס"ל דעד הערב היינו סוף שקיעה ועיין תוס' זבחים שישבו ההיא דפסחים דמשמע שם דדם נפסל בתחילת שקיעה עי"ש: והנה בעיקר שיטת ר"ת דמתחילת שקיעה עד סופה היינו שיעור ג' מילין ורביע נדאי יום הוא והספק הוא מסופה עד צאת ג' הכוכבים.

לענ"ד מן הירושלמי לא מוכח פן דאמרינן התם ר' חנינא כו' בעי פמה דאת אמר בערבית פיון שגראו ג' כוכבים אע"פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע לילה הוא ה"נ בשחרית פן שאף פבר התחילה החמה לצאת הואיל והיא עדיין בעובי הרקיע לילה הו"א ואנו קי"ל מע"ה יממא הוא ואמאי.

ולשיטת ר"ת פיון שגראו ג' כוכבים פבר עברה החמה כל עובייה של הרקיע וא"כ בשחרית ג"כ קודם שנגנסה החמה בעובי הרקיע לילה הוא שזהו קודם עלות השחר. ותו אמרינן התם אמר ר' אבא פתיב השמש יצא על הארץ וכתוב ופא השמש מקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו משיתפסה מן הבריות אף יציאתו לכשיתודע לבריות ולא כפי הרשב"א ז"ל דדברי ר' אבא משינויא הוא ע"ש בפ"ב דשבת וכן פירש הפני משה.

ונראה דר' אבא ג"כ מעין קושיא דר' חנינא ובא לומר דהסבא נותנת פן כמו שבביאתו תיכף משייתכסה מן הבריות ערב הוא אף שלא עבר עדיין עובדי של רקיע אף יציאתו לא הי' יום עד שיתודע לבריות אבל כל זמן שהיא בעובדי הרקיע לילה.

הוא דלעולם כל זמן שהוא בתוך עובדי של רקיע נדין אותה כלילה ומשני א"ר בא פתיב הפוקר אור התורה קראה לאור פוקר היינו אור השחר אף שעדיין לא נתודע לבריות והיא בתוך עובדי הרקיע קראה בקר אבל בערבית משהתחיל להשתקע בעובדי הרקיע הוי לילה הגה משמע דכל מהלך עובדי הרקיע לילה יחשב דלא פשיטת רב"ת לבד שיעורא דביה"ש בתחילת השקיעה ונמצא לפ"ז דהשפוטת היום והלילה הוא עז"ה מן תחילת כניסת השמש בעובדי של רקיע בפוקר עד תחילת ביאתה בערב יום הוא ומתחילת ביאתה עד תחילת יציאתה למחר הוא לילה ובזה א"ש דבשחרית לא שייך ספיקא דביה"ש פיון דמע"ה יום הוא אבל לפיטת ר"ת דספיקא דביה"ש הוא בסוף שקיעה גמורה א"כ ה"נ איפא לספוקי בשחרית בתחילת היציאה ומינושב עוד בזה דכל הני דמצותן כל היום שוין הם עד שיתכסה השמש מן הבריות דלילה יחשב: שוב מצאתי להרשב"א ז"ל במס' שבת פ' ב"מ שהקשה מירו' הג"ל אשיטת ר"ת ובך"ן ז"ל ראייתי שהביא סייעתא לפיטת ר"ת מהא דאיתא שם בירו' בזו ההלכה רבי אומר גלגל חמה לשקוע ותחילת גלגל לבנה לעלות זהו ביה"ש אמר ר' חנינא סוף גלגל חמה לשקוע כו' מזה משמע דביה"ש הוא בסוף שקיעה עיי"ש ולפי מה שגראה בעליל מד' הירושלמי שהבאתי לעיל דביה"ש הוא בתחילת שקיעה נראה לומר דהא דרבי ורבי חנינא מילתא אחריתא היא ובגוף השמש הנראית על הארץ הוא דפליגי רבי אומר משהתחיל גלגל החמה לשקוע אף שעדיין נראית מקצתה זהו ביה"ש ור' חנינא ס"ל דבעינן סוף גלגל חמה לשקוע היינו שלא יהא נראה גוף השמש כלל אפילו מקצתה אז הוא ביה"ש.

ובזה יש ליתן סמוך קצת לספר יראים שכתב דביה"ש הוי קודם שקיעה היינו לאו קודם שקיעה ממש אלא כרבי דמשהתחיל הגלגל לשקוע הוי ביה"ש אף שעדיין נראית מקצתה על הארץ ומה מאוד ריחא שמעתא לפיטתה זו כמו שהאריה הגר"א ז"ל בבבאוריו על הש"ע עיי"ש אלא שבסוף דבריו ראיתי דלר' יהודא אוכל הפהן תרומה בביה"ש וקרין ביה ובא השמש ולא זכיתי להבין דבריו דא"כ מאי מקשה הש"ס דר"א אדר"א דבמתניתין אמר משעה שהפנה נכנסין לאכול בתרומתו ובברייתא אמר משעה שקידש היום דהיינו ביה"ש ולפי ד' הגאון דילמא ר"א כר"י ס"ל וכולי' חד שיעורא הוא.

ועוד הא עיקר ספיקא דביה"ש הוא בזמן שקיעה דדילמא כל זמן לפני מזרח מאדימין לאו שקיעה היא וא"כ איך יותר הפהן בתרומה מספק. וכן מתניתין דלגין טבול יום שאמר הרי זה תרומה משתחשף וגם אמר עירובו לי בזה לא אמר פלום לפי מאי דס"ד משום דסוף יום קונה עירוב משמע דטהרת טבול יום נמשך עד סוף היום ממש.

וגם מה שפירש בהא דריש ברכות דילמא ביאת אורו היינו שתעבור כל עובדיה של רקיע שהיא ד' מילין אחר שקיעה גם זה לא אבין מהיכי תיתי לומר פן דאכילת תרומה יתעכב קרוב לשעה בלילה גמורה: אלא דקצת סתירה יש לפיטתה זו מהא דאיתא במגילה וכולן שעשו משעלה ע"ה פשר מנ"ל אמר רבא ויקרא לאור יום למאיר ובא קרא יום דהיינו ע"ה ופריך אלא מעתה ולחושף קרא לילה למחשיף ובא קרא לילה והא קי"ל דעד צה"כ

לא הוּי לילָה וּלְשִׁיטָה הַנִּ"ל אֲדַרְבָּה ע"כ דְּרָשִׁינוּ לְמַחְשֵׁיךָ וּבָא קָרָא לְיָלָה לְלַמַּד דְּבַג' פּוֹכְבִים בִּינוּנִים הָי לְיָלָה דְּמַקְרָא דְּעִזְרָא לֹא שְׁמַעִינוּ לָהּ דְּאִימָא וְעַד צַה"כ הִיָּינוּ פֶּל הַפּוֹכְבִים שֶׁהוּא ד' מִלִּין אַחַר תְּחִילַת שְׁקִיעָה וְע"כ אִיזְצִטְרִיךְ לְמִלְחָמָה מְקָרָא דְּלַחֲשֵׁיךָ קָרָא לְיָלָה לְמַחְשֵׁיךָ וּבָא כו' דְּהִיָּינוּ ג' פּוֹכְבִים בִּינוּנִים.

וְעוֹד דְּאָמְרִינוּ הֵתָם וְדִילְמָא הָי מְקַדְמִי וּמַחְשָׁכִי אֲבָל בְּאַמַּת מְפִי עֲרָבָא שְׁמִשָּׂא לְיָלָה הוּא ר"ל וְהָיָה לָנוּ הַלְיָלָה כו' וּלְשִׁיטָה זוֹ הָאָמַת הוּא דְּמְפִי עֲרָבָא שְׁמִשָּׂא לְיָלָה הוּא אֲלָא דְּבַבִּיה"ש אִיפָא סְפִיקָא מְתִי הוּא הַהֲעָרַב שְׁמֵשׁ וּא"כ קִשְׂיָא קָרָא דְּעִזְרָא.

וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים לְעִמּוּד עַל בְּוִרְיָנוּ עַד יִזְנַח לָנוּ ה' שְׁמֵשׁ צְדָקָה וְלִילָה פִּיּוּם יָאִיר אָמֵן כִּי"ר בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וּמָה אֲעֲשֶׂה שְׁלֹא רְאִיתִי אִישׁ חָכָם וְנָבוֹן לְהַשְׁוֹת בְּזָה דְּבָרֵי חַו"ל עִם דְּבָרֵי בְּעָלֵי הַתְּבוּנָה הַיָּדוּעַ וְעִיָּין בְּלַח"מ בַּה' שְׁבַת: נָשׁוּב לְרֵאשׁוֹנוֹת.

דְּלִשְׁיטַת ר"ת הַנִּ"ל אִין הֲכָרַח מְפִלּוּגָתָא דְּרַבְּנָן וּר"י בְּזִמְן מְנַחֵה דְּהַשְׁעוֹת נַחֲשׁוּב מְזַרְיָחָה וְעַד שְׁקִיעָה מְשׁוּם דְּהַשְׁתָּא אִיפָא טוֹבָא בִּינוּיָהוּ דְּשַׁעָה וּרְבִיעַ קוֹדֵם צַה"כ קֳדִים טוֹבָא לְשְׁקִיעַת הַחֲמָה דְּהִיָּינוּ לְסוּף שְׁקִיעָה.

וְעַתָּה אֲדַבֵּר מְעַט בְּדִין קַבְּלַת שְׁבַת בְּתַחֲלִיתוֹ הַנֵּה אָמְרוּ ו"ל בַּפ' ת"ה מְדַרְב צְלִי שְׁל שְׁבַת בַּע"ש ש"מ דְּהַלְכָה כו' יְהוּדָא דְּאָמַר מְפִלַג הַמְּנַחֵה אֲזִיל לִיָּה זִמְן תְּפַלַּת הַמְּנַחֵה וְעִיָּיל לִיָּה זִמְן תְּפַלַּת עֲרַבִית.

וַיֵּשׁ לְהַבִּין בְּהַאי דִּיּוֹקָא פִּיּוּן דְּכ"ע מוֹדִים דְּקוֹדֵם שְׁקִיעַת הַחֲמָה יוֹם הוּא לְכָל מִילֵי א"כ מַנ"ל דְּלַר"י הָי זִמְן עֲרַבִית אַחַר פִּלַּג הַמְּנַחֵה דְּהָא בְּמַנְחָה, עֵיקַר טַעְמָא שְׁל ר"י מְטַעַם הַקְּרַבַּת הַתְּמִיד בְּמַקְדָּשׁ וְכַמֵּשׁ"כ לְעִיל א"כ מַנ"ל דְּאֵלִיבִין מוֹתֵר לְהַתְּפַלַּל עֲרַבִית אַחַר פִּלַּג הַמְּנַחֵה.

וְהָיָה נִרְאָה לִזְמַר בְּזָה דְּזָה פְּשִׁיטָא לָן דְּג' תְּפִלוֹת זִמְנוֹ שְׁל זָה לֹא כְּזִמְנוֹ שְׁל זָה מְקָרָא דְּעָרַב וּבְקָר וְצִהָרִים וְתְּפִלַּת הָעָרַב מִן הַדִּין הִי' רְאוּי לְהַתְּפַלַּל אֲפִילוּ קוֹדֵם בִּיאַת הַשְּׁמֵשׁ פִּיּוּן שֶׁהוּא פְּנִגָּד הַקְּטַרְת אִיבָרִים וּפְזָרִים אֲלָא פִּיּוּן דְּהַקְּטַרְת אִיבָרִים הוּא ע"כ אַחַר הַקְּרַבַּת הַתְּמִיד וּא"כ לְרַבְּנָן דְּהַקְּרַבַּת הַתְּמִיד וְזִמְן מְנַחֵה שֶׁהִיא פְּנִגָּדוֹ נִמְשָׁף עַד הָעָרַב ע"כ אִין לְהַתְּפַלַּל עֲרַבִית קוֹדֵם הָעָרַב פִּיּוּן דְּעִזְרָא זִמְן מְנַחֵה הוּא אֲבָל לַר' יְהוּדָא דְּזִמְן מְנַחֵה הִיא עַד פִּלַּג הַמְּנַחֵה דְּהַקְּרַבַּת הַתְּמִיד לֹא נִמְשָׁף רַק עַד פִּלַּג הַמְּנַחֵה וּא"כ תִּיְכַף אַחַר פִּלַּג הַמְּנַחֵה הַרְשׁוֹת לְהַתְּפַלַּל עֲרַבִית.

אֲבָל בְּזָה כ"ע מוֹדִים דְּעִזְרָא יוֹם הוּא עַד שְׁקִיעַת הַחֲמָה. אָמֵן מַעֲתָה שְׁאִין רְאִיָּה מְכַאֵן לְעִנְיָן קַבְּלַת שְׁבַת דְּלֹא הָי קַבְּלָה קוֹדֵם פִּלַּג הַמְּנַחֵה כְּמוֹ שֶׁהִסְפִּימוּ פֶּל הָרֵאשׁוֹנִים ו"ל דְּכִיּוֹן דְּטַעְמָא דְּהָי מְצִלִי שְׁל שְׁבַת בַּע"ש לָאוּ מְשׁוּם דְּחָשׁוּב לְיָלָה מְפִלַג הַמְּנַחֵה וּלְמַעֲלָה אֲלָא מְשׁוּם דְּשָׁלִים זִמְן מְנַחֵה וְתִיְכַף מִתְּחִיל זִמְן עֲרַבִית אֲבָל לְשַׁאֵר מִילֵי יוֹם הוּא וְאִפ"ה יְכוֹל לְקַבֵּל שְׁבַת מִבְּעוֹד יוֹם וּמַנ"ל דְּקוֹדֵם פִּלַּג הַמְּנַחֵה לָאוּ קַבְּלָה הִיא בְּשִׁלְמָא לְדְּבָרֵי יֵשׁ מְהָרֵאשׁוֹנִים דַּס"ל דְּקַבְּלַת שְׁבַת תְּלוּי בְּתַפְלָה א"ש פִּיּוּן דַּא"א לְהַתְּפַלַּל קוֹדֵם פִּלַּג הַמְּנַחֵה אֲלָא לְהַנְדוּ דַּס"ל דְּקַבְּלַת שְׁבַת תְּלוּי בְּהַדְּלָקַת הַנֵּר לֹא יִדְעָתִי מַנ"ל הִיא שִׁיעוּרָא דְּפִלַג הַמְּנַחֵה לְעִנְיָן קַבְּלַת שְׁבַת תַּדַּע דְּהָא ר' אֲבִין הַעִיד עַל רַבִּי דְּהַתְּפַלַּל שְׁל שְׁבַת בַּע"ש וְע"כ מְשׁוּם דַּס"ל כו' יְהוּדָא וּא"כ בְּאִידָךְ עוֹבְדָא שֶׁהַתְּפַלְלוּ שְׁל מ"ש בְּשְׁבַת בְּטַעוּתָא

ובאו וישאלו לרבי ואמר הואיל והתפללו התפללו ואי האי עובדא איירי נמי דוקא אחר פלג המנחה א"כ מאי איירא ציבור דלא מטרחינן להו אפילו יחיד אין לו לחזור ולהתפלל פניו דרבי ס"ל כר' יהודא אלא ש"מ דעובדא דרבי איירי קודם פלג המנחה ואפ"ה פריד שפיר פינו, דאין צריך לחזור ולהתפלל א"כ קבלתו הוי קבלה ואמאי שרי ליה אבני לרב דימי לכברוני סלא אי אמרת דקבלת תפלה הוי קבלה ומשני לעולם קבלת תפלה הוי קבלה ורב דימי טעותא הוי היינו ג"כ שהי' קודם פלג המנחה וצריך לחזור ולהתפלל וא"כ קבלה ראשונה לאו פלוג הוא והא דרבי שאני ציבור דלא מטרחינן להו אבל יחידנא כה"ג צריך לחזור ולהתפלל פינו דקודם פלג המנחה איירי.

ולא זכיתי להבין טעמו של הש"ע שפכת בסי' רס"ג דייחיד צריך לחזור ולהתפלל אם התפלל בטעות אפילו אחר פלג המנחה. וכן מש"כ שם דגם ציבור שאין חוזרין ומתפללין מותרים בעשיית מלאכה וכן פתבו הראשונים ז"ל.

ולי העני נראה דנדאי אסורים בעשיית מלאכה פינו דכבר התפללו ואחר התפלה צריך להבדל. ועל מה שפכת בש"ע דייחיד צריך לחזור ולהתפלל אחר פלג המנחה אפ"ל דמייירי לדין דקי"ל דעביד כמר כו' וא"כ אם בכל יום הוא מתפלל מנחה אחר פלג המנחה תו אינו יכול להתפלל ערבית קודם זה"כ ע"כ הוא חוזר אם התפלל בטעות אבל ז"א דהא משמע אם התפלל בכוננה אינו חוזר אלמא דלא איכפת לן מנהג שאר הימים.

ובאמת אין הכרח לסברא זו שצאמר דהוי סתרי אהדדי משום דאין סבירא לן העיקר כר' יהודא דעיקר זמן מנחה הוא עד פלג המנחה אלא דבשעת הדחק עבדינן פרבנו פינו דמה"ת הוא עדיין זמן עבודת התמיד וכן מציינו במוספין דנקרא פושע אם איחר זמנו של ר' יהודא אלא דהתם עיקר הזמן קי"ל פרבנו דכל היום והקא עיקר הזמן כר' יהודא אבל בדיעבד עדיין זמנה גם אחר פלג המנחה וכינו דעיקר זמן המנחה הוא עד פלג המנחה ע"כ יכולין להתפלל ערבית ג"כ אחר פלג המנחה אף אם התפלל מנחה ג"כ אחר פה"מ פינו דעיקר זמנו של זה לא כזמנו של זה והכי מוכח לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' תפלה ובפ"י המשנה וא"כ הדק"ל אמאי חוזר בטעות ועוד דהרא"ש ז"ל פתב דכל הני תנאי ואמוראי ס"ל כר"י וא"כ קשיא טובא אמאי הקיל רבי דווקא בצבור ולא בייחיד: ונראה לי לומר במה שהכריחו להרמב"ם ז"ל לפרש דעביד כמר עביד היינו שטוב יותר להתפלל מנחה קודם פלג המנחה ובדיעבד יתפלל גם אחר פלג המנחה ולא פירש כפשוטו דהוי ספיקא דדינא משום דמציינו כמה תנאי דהווי מצלו של שבת בע"ש ושל מ"ש בשבת וא"כ הרי איתמר הלכתא כר' יהודא ואמאי קאמרינן השתא דלא איתמר הלכתא ודוחק לומר דהני תנאי נמי מספקא להו הלכה כמאן ע"כ פירש הרמב"ם ז"ל דלכתחילה כולהו כר"י ס"ל אלא דבדיעבד סמכינן אדרבנו להתפלל מנחה אחר פלג המנחה: אלא דאפתי יש לדקדק בלשון הרמב"ם ז"ל שפכת דמש"ה יכול להתפלל ערבית אחר פלג המנחה משום דתפלת ערבית רשות בלא"ה תיפוק ליה משום דהעיקר כר' יהודה דזמן מנחה אינו אלא עד פלג המנחה.

הז אמת שהוא פירש כן לשון המשנה תפלת הערב אין לה קבע היינו שאין לה קביעות זמן והגם אם הקדים אותה קצת יצא כמבואר בדבריו בפ"י המשנה ודבר פלאי יותר פתב שם דאפילו אחר עה נמי יצא וזה השמיט בחיבורו עכ"פ מנ"ל לפרש כן פינו דלא איתמר

בש"ס: ועוד א"כ מאי מוכח מרב הונא דלא מצלי עד אןרתא ש"מ דאין הלכה כר' יהודה דילמא גם ר"ה ס"ל כר"י לענן מנחה אלא דס"ל תפלת ערבית חובה וכן הקשה הלח"מ: אבל באמת דבריו נכונים דהא האי מילתא דתפלת המנחה אחר פלג המנחה ותפלת ערבית בזה הזמן תליא בפלוגתא דר' יהודה ורבנן ומסקינן דעביד פמר כו' היינו כמו שפירשתי דלכתחילה יעשה עצהיו"ט היינו להתפלל מנחה קודם פלג המנחה וכן איתא בירושלמי אין תעביד כר' יהודא גם רבנן מודו ובדיעבד סמכינן אדרבנן ה"נ בערבית הנה צריף לכתחילה להתפלל אחר צה"כ דכ"ע מודים דזה עדיף ובדיעבד יצא בשל ערבית תיקף אחר פה"מ פדעת ר' יהודה ואמאי עבדו עובדא פל הגי תנאי ואמוראי אפילו לכתחילה להתפלל ערבית אחר פלה"מ ע"כ כ' משום דתפלת ערבית רשות ע"כ לא דקדקו בו כ"כ: ובזה מיושב מה שהקשה הלח"מ ו"ל על הא דרב איקלע לרב גניבא דאמרינן ש"מ תלת ואמאי לא אמרינן ש"מ דתפלת ערבית רשות ולפי הג"ל ניחא דאליבא דרב דס"ל לגמרי כר"י אפי' אי תפלת ערבית חובה יכול להתפלל של שבת בע"ש ולא איצטריך לטעמא דרשות אלא לדין דמספקא לן הילקתא פמאן ועבדינן במנחה מילתא דשני' לתרנויהו לכתחילה ובערבית לא מחמרינן וזהו משום דס"ל תפלת ערבית רשות: ומיושב נמי דשפיר מוכח מרב הונא דלא ס"ל כר' יהודא דאי ס"ל כר' יהודא הנה לו להתפלל ערבית אחר פלג המנחה אפילו אי ס"ל דתפלת ערבית חובה פיון דהלכה כר' יהודא דלא אצטריך לטעמא דתפלת ערבית רשות אלא לדין דמספקא לן הילקתא פמאן ובמנחה עבדינן מילתא דשני' לתרנויהו וא"כ אמאי לא עבדינן בערבית פן ע"כ משום דס"ל תפלת ערבית רשות לאפוקי למאן דס"ל דהלכה כר' יהודא עבדינן לגמרי כר' יהודא ולא תלי' בזה דתפלת ערבית חובה או רשות פנ"ל נכון וברור: והנה בסוף יומא אית מימרא דרב נעילה פוטרת של ערבית ופריף וקא רב אמר דתפלת ערבית רשות ול"ל למפטריה ומשני לדברי האומר חובה קאמר ופריף מפריף דתני בזה נעילה וערבית ומסיק תנאי הוא דפליגי בזמן של תפלת נעילה למ"ד תפלת נעילה בליה פוטרת של ערבית ולמ"ד תפלת נעילה ביום אינה פוטרת של ערבית משמע מזה דרב ס"ל דנעילה זמנה בליה ולפי הג"ל קשה דאמאי לא מוקים הא דרב פכולהו תנאי ואפ"ה פוטרת של ערבית פיון דרב ס"ל כר' יהודא דתפלת ערבית נמי זמנה ביום קודם שקיעת החמה אחר פלג המנחה וצ"ל פיון דעכ"פ עיקר זמן ערבית הוא בליה ע"כ אם הי' זמן תפלת נעילה קודם הלילה לא היתה פוטרת של ערבית.

ומהו דיומא משמע לכאורה דהלכה דתפלת נעילה בליה פרב ומה שדחו הראשונים ו"ל דרב לטעמיה דהוי מצלי של שבת בע"ש דס"ל כר"י דתפלת ערבית זמנה מפלג המנחה ואילף וא"כ אין ראיה דלרב תהא תפלת נעילה דווקא בליה מדקאמר דנעילה פוטרת של ערבית פיון שתפלת ערבית ג"כ זמנה מפלג המנחה ואילף.

פבר פתבתי דמוכח מן הש"ס דרב ס"ל דתפלת נעילה בליה מדמוקים ליה בתנאי. ואי איתא אמאי לא מוקים ליה פכולהו תנאי ואפ"ה פוטרת משום דס"ל כר"י: ובירושלמי איכא פלוגתא דרב ור' יוחנן רב אמר נעילת שערי שמים דהיינו לילה ור"י אמר נעילת שערי ההיכל זה הוא אחר פלג המנחה וקאמר מתניתין מסייע לר"י דתנן בנעילה נושאים את פניהם ואין נושאים פניהם אלא ביום.

ופליגי התם ג"כ דנעילה אי פוטרת של ערבית אי לא ורב הונא משמיה דרב אמר דפוטרת וע"כ משום דזמן נעילה בלילה ממש דהא לר"ה זמן ערבית ג"כ הוא בלילה ממש דווקא כדאיתא בש"ס דילן.

וכן מוכח עוד מהא דפריה התם דידין' אדידין' ממה שאמר פד תיחמי שימשא בריש דיקלי תיהב ליה גולתי דנצלי נעילה הרי דהתפלל ביום ומשני רב הני מאריה בצלוחתיה ונהוי מגיע לנעילת שערי שמים היינו לילה: ועפ"ז יש לדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל שפסק דנעילה היינו נעילת שערי שמים כדאיתא בפ"א מה' תפלה ואפ"ה כתב בפ"ג מה' הג"ל דצריה שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה ובירושלמי מוכח דלמ"ד נעילת שערי שמים יכול להתפלל אותה בלילה ממש.

ועוד דלפ"ז רב דאמר נעילה פוטרת של ערבית כמאן אתיא. וצ"ל דהרמב"ם ז"ל סמוך אהא דתנו דנושאים כפים בנעילה אלמא דתפילת נעילה בעוד יום הוא וסיומא הוא עד נעילת שערי שמים היינו שקיעת החמה ומהא דרב דאמר דנעילה פוטרת של ערבית לא קשיא סמוך אירושלמי דאיתא התם כיון דתפלת ערבית רשות היא יכול להתפלל אותה קודם הלילה ע"כ נעילה פוטרת אותה: ובזה מיושב קצת מה שמחולק הש"ס דילן עם הירושלמי דש"ס דילן מפרש דרב לדברי האומר חובה קאמר ובירושלמי איתא דרב למ"ד רשות איתא.

ולפי הג"ל נחא דבש"ס דילן משמע דהא דאמר רב נעילה פוטרת היינו בלילה ממש א"כ למ"ד רשות פשיטא וע"כ למ"ד חובה קאמר רב ובירושלמי איירי קודם שקיעת החמה וא"כ למ"ד חובה נדאי אינה פוטרת דזמנה בלילה וע"כ למ"ד רשות קאמר ולא קשיא פשיטא דהא גופא קמ"ל דזמן ערבית קודם שקיעת החמה ונכון הוא: ומדברי הירושלמי משמע דכל הני דמצלי של שבת בע"ש לאו משום דר' יהודה אתאן עלה אלא משום דמוסיפין מחול על הקודש וכיון דצריה להוסיף מדאורייתא א"כ יכול להתפלל של שבת ולפ"ז אין זה אלא למ"ד תוספת שבת מה"ת אבל למ"ד דאין תוספת לשבת אין לומר טעם זה: אבל ע"כ צ"ל דמטעם תוספת הוא דהא קידוש של שבת דאורייתא הוא ואפ"ה מסקינן דאומר קדושה על הפוס בע"ש אלא נדאי משום דתוספת שבת דאורייתא ע"כ יכול לקדש ג"כ מבעוד יום:.

ואפשר לכונן זאת במה שאמרו ז"ל אמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הפוס והלכתא פנותיה היינו לומר דזה לא שייך לספיקא דהילכתא אי כר"י אי כרבנן בתפלת המנחה ועבדינן פנותיהו מספיקא אלא הלכה ברורה היא בשבת דיכול להתפלל ולקדש מבע"י מטעם תוספת שבת: אלא דאפתי צ"ע בהבדלה טעמא מאי.

ואולי משום דרבנן היא ע"כ דין אחד להבדלה עם תפלה. והנה כתבתי רק שרשי הדברים בהלכה זו והשי"ת יאיר עינינו בתורתו ובמצותיו לעמוד על אמינות כל הלכותיו ולא הי' ת"י פעת ספרי הראשונים ז"ל לעיין בהם ע"כ דברי מעטים אף לענין דינא לדעת ברורים הם דל"ק בהם: והנה יש לי עוד הרהורי דברים במה שאמר ר' יהודה אמר שמואל בשיעור ביה"ש פוכב אחד יום שנים ביה"ש ג' לילה ויש לדקדק אליבא דמאן

קאָמער אי אַליבא דר' יהודא דאָמער בַּהַכְסִיף הַדְּבָר תְּלוּי א"כ הֵךְ דְּכּוֹכַב א' יוֹם צ"ל דְּהוּי קוֹנָדִם שְׁקִיעַת הַחֲמָה לְדַעַת רַבָּה דְּבִיה"ש הוּי תִּיכְף מִשְׁתַּשְׁקַע הַחֲמָה וְאִין זֶה נִרְאָה.

וּגַם זֶה דּוֹחַק לּוֹמֵר דְּאֵלִיבָא דר' יוֹסִי קאָמער דאָמער בִּיה"ש פְּהֶרֶף עֵין וְהוּא אַחַר בִּיה"ש דר' יהודא פֶּמוּ שְׁפִירֵשׁ הַגֵּר"א ו"ל דא"כ לר' יהודא הוּי לִילָה קוֹנָדִם צֵאת הַכּוֹכְבִים וּבִקְרָא נֶאֱמַר מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר נַעַד צה"כ וְאִין לּוֹמֵר דִּלְר' יהודא הוּי לִילָה בִּב' כּוֹכְבִים וְלִר' יוֹסִי בְּעֵינֵן ג' כּוֹכְבִים דְּלָא מְצִינוּ פְּלוֹגְתָא בְּזֶה.

וּמִש"כ הַגָּאוֹן ו"ל דר' יוֹסִי אָמְרָה לֵהָךְ מִיִּלְתָּא דְּכּוֹכַב א' בְּרִי"ף וְרֵא"ש ו"ל הַגֵּיֶרְסָא ר' יוֹסִי בַר זְבִידָא דְּהוּא אָמוּרָא. וְעוֹד קָשָׁה דְּהֵיכֵן מְצִינוּ דְּאָמוּרָא יֹאמֵר ב' מִיִּמְרוֹת דְּסִתְרֵי אֲהֶדְדִי וְנֹאמֵר דְּאֵלִיבָא דְּתַרִי תַנְאִי אָמֵר כֵּן אָף דְּקאָמֵר סֵתֵם בְּלִשׁוֹן הַלְכָה וְהָכָא ר' יהודא א"ש קאָמֵר שְׁנֵיהֶם הֵךְ דְּתַרִי תִּיִּלְתָּא מִיִּל דְּאֵלִיבָא דר"י וְהֵךְ דְּכּוֹכַב א' כּוֹ ב' נֶאֱמַר דְּאֵלִיבָא דר' יוֹסִי קאָמֵר זֶה לֹא מְצִינוּ.

ע"כ הִי' נִרְאָה לּוֹמֵר דְּעֵיִקֵּר הֶעֱת שָׁל לִילָה תְּלִי בְּכּוֹכְבִים כִּמְש"נ וְאֵת הַכּוֹכְבִים לְמִמְשָׁלַת הַלִּילָה. וְכֹאשֶׁר יֵצְאוּ ג' כּוֹכְבִים בִּינּוֹנִים כ"ע מוֹדִים דְּהוּי לִילָה וְכִמְש"כ בְּקִרָא דְּנַחְמִי' מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר נַעַד צה"כ.

וּבְזֶה הוּי סְפִיקָא דְּיִלְמָא מִיַּעוּט כּוֹכְבִים שְׁנֵים וּבְשְׁנֵים הוּי לִילָה אוּ דְיִלְמָא כּוֹכַב הַרְאִשׁוֹן אִינוּ נִחְשָׁב וְצָרִיף שְׁנֵים אַחֲרֵים. וְנִמְצָא פְּדִי עֵיִקֵּר הַסְּפֵק הוּא בְּעַת אֲשֶׁר נִרְאָה ב' כּוֹכְבִים לְבַד אֲבָל פְּשִׁנְרָאָה רַק כּוֹכַב אֶחָד וְדֹאֵי יוֹם הוּא.

וּמִיִּמְרָא זֹו הִיא טַעַם לְעֵיִקֵּר סְפִיקָא דְּבִיה"ש וְהַשְׁתָּא פְּלִיגִי תַנְאִי בְּזֶה בְּשִׁיעוֹר הַסְּפֵק דְּבִרְאִיִּת הַכּוֹכְבִים אִין לְשַׁעַר דְּמִי יוֹדַע שְׁיַעוֹרָא דְּבִינּוֹנִים וְכִמוּ שְׁפִתְבוּ הַתּוֹס' ו"ל ע"כ שְׁיַעֲרוּ בְּזִמְן מֵר פְּדִיאִית לִיה וּמֵר פְּדִיאִית לִיה ר' יהודא ס"ל דְּבְשִׁיעוֹר מְהֵלֶף ג' רַבַּע מִיִּל אוּ תַרִי תִּיִּלְתָּא מִיִּל הוּא זִמְן יֵצִיאַת ג' כּוֹכְבִים וּר' נַחְמִיָּה ס"ל דְּבְשִׁיעוֹר חֲצִי מִיִּל כְּפָר יֵצְאוּ הַכּוֹכְבִים וּלפ"ז לֹא קָשִׁיא אִימְתִי נִרְאָה הַכּוֹכַב הָא' וְכִי קוֹנָדִם שְׁקִיעַת הַחֲמָה.

פִּינּוֹן דְּאִין יְדוּעַ לָן בְּבִירוֹר זִמְן יֵצִיאַת הַכּוֹכְבִים יְכוּל לְהִיֹּת דְּכּוֹכַב אֶחָד נִרְאָה עִם שְׁקִיעַת הַשָּׁמֶשׁ פִּינּוֹן דְּלָאוּ לְשִׁיעוֹרָא נֶאֱמָרוּ מְסַפֵּר הַכּוֹכְבִים. וּר' יוֹסִי לֹא מְסַפֵּקָא לִיה זִמְן רַב כ"כ אֵלָא הוּא פְּהֶרֶף עֵין: אֵלָא דִּלפ"ז דְּהַסְּפֵק הוּא בְּמִשְׁמַעוֹת הַמְּקָרָא שְׁנֶאֱמַר צה"כ אִי שְׁנֵים הֵם אוּ שְׁלִשָּׁה הֵם א"כ אִמְאִי מְסַפֵּקָא לָן בְּחֻצְיוֹ מִן הַיּוֹם וְחֻצְיוֹ מִן הַלִּילָה וְע"כ צ"ל דְּגַם זֶה מִן הַסְּפֵק מְתִי הוּא צה"כ וְא"כ קָשָׁה לְעַנְיָן מֵאִי קאָמֵר שְׁמוּאֵל שְׁנֵים בִּיה"ש וּדְבָרִים אֵלוּ צָרִיכִין לְשַׁקְלֹן בְּמֵאֲזִנֵי אֲמַת וְנִסְתָּרִים הֵמָּה עַד יְבֵא מוֹרָה צָדֵק וְיוֹרָה לָנוּ הָאֲמַת לְאִמְתוֹ: וְעוֹד יֵשׁ לְהַבִּין דְּבָרֵי ר' יוֹסִי דְּאָמֵר בִּיה"ש פְּהֶרֶף עֵין וְלֹא יִכְלוּ לְעַמּוֹד עָלָיו.

דְּלַכְאוּרָה לְדְבָרֵי רַבָּנָן דְּפְּלִיגִי עָלָיו נְמִי כַה"ע הוּא אֵלָא שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים מְתִי דְּהָא מְסַפֵּקָא לָן בְּכּוֹלוֹ מִן הַיּוֹם וּמִן הַלִּילָה וְגַם בְּכָל רַגַע וְרַגַע שְׁבוּ שְׁמָא הִיא הַרְגַע שְׁמַחֲלֵק בֵּין יוֹם וְלִילָה.

וּבִירושלמי אִיכָא מ"ד דַּה"ע דר"י הוּא בְּכָל חֲצִי מִיִּל דר' נַחְמִי' וּבִירושלמי בְּאֲמַת לֹא נֶאֱמַר בַּד' ר"נ דְּהוּי סְפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלִּילָה אֵלָא אוּ פְּלוֹל מִן הַיּוֹם אוּ פְּלוֹל מִן הַלִּילָה ע"כ בָּא ר"י (הַגְּלִילִי) לְחַדֵּשׁ דְּהוּי סְפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלִּילָה וְעִי' בַּד' הַמְּפָרֵשׁ וּל"נ כִּמְש"כ אֲבָל לְשִׁיטַת הַש"ס דִּילָן א"א לְפָרֵשׁ ד' ר"י כֵּן וְע"כ צ"ל דר"י ס"ל דְּאִין לְסַפֵּק בִּיה"ש

זמן רב כ"כ אלא דהוא עצמו כה"ע ומפני שלא יכלו לעמוד עליו ע"כ יש שהות קצת בספיקו: ואפתי יש להבין לשמואל דאמר דכי שלים ביה"ש דר' יהודא מתחיל ביה"ש דר"י ואמאי לא נאמר שיעור ביה"ש דר' יוסי ומחמת זה צריכין אנו לד' הגאון ז"ל דסימני הפוכבים אתיא אליבא דר' יוסי ולר' יהודה באמת בב' פוכבים הוי לילה.

ואיכא מ"ד בירושלמי דס"ל הכי עיי"ש בריש ברכות. אלא דמירושלמי שם לא משמע כן דהוא מפרש ה"ע דר"י בכל חצי מיל דר' נחמיה וע"כ הני אמוראי דאמרי דכוכבים הוי שיעורא אחרוני וצ"ע יותר: עוד רגע אדבר בזה במה דאיצטריך לן קרא דנחמיה דעד צה"כ לאו לילה הוא ואי לאו קרא הו"א דמכי ערבא שימשא הוי לילה ול"ל קרא פיון דמספקא לן בכל הזמן דביה"ש אי ביאת השמש הוי תיקף משיתפסה מן העין או עד שיכסוף העליון והתחתון וא"כ ממילא נחמיר עד צה"כ: וי"ל דביאת השמש ודאי היא תיקף משיתפסה מן העין אלא פיון דעדיין האור שולט וגם לא יצאו פוכבים עדיין ע"כ מספקא לן בזמן שהוא אי ליום יחשב או ללילה וא"כ שפיר איצטריך קרא דנחמיה לאוריי דעד יציאת הכוכבים לא הוי לילה פיון דספק בה"ש הוא לאו בביאת השמש רק אחר שכבר שקעה השמש לא הי' מחמירין מדעתנו עד צה"כ בספק ביה"ש שאחר ביאת השמש ועיין ברשב"א ז"ל בריש מכילתין שכתב בשם רב האי גאון ז"ל דר"א ס"ל דנבא השמש שכ' גבי תרומה היינו תיקף משיתפסה מן העין מזה משמע דספיקא דביה"ש לאו בביאת השמש הוא אלא הוא נ בפ"ע ומספקא לן אם הוא מן היום או מן הלילה וכן פי' הגאון ז"ל לר' יהודא פמו שכתבתי לעיל וא"כ לפ"ז אפילו למ"ד כ"ז שפני מנחה מאדימין ודאי יום הוא נמי מותר בתרומה פיון דכבר בא השמש וא"כ מנ"ל דר' יוסי פליג עלי' בהא.

ועוד הא דאמר שמואל ביה"ש דרבי יהודא פהגים טובלין בו ופריה למאן אי לר' יהודא ספיקא הוא ואמאי הוי ספיקא ודאי לאו טבילה היא פיון דעיקר הערב שמש בתחילת שקיעה הוא לזאת גם זה פלא בעיני עד יגלה לנו נצורות שלא ידענום ממקור הצפונות.

ועיין במהרי"ן חביב בה' ק"ה שהאריך בזה: ונשאר עוד לדבר במה שדברנו לעיל למ"ד ק"ש דרבנן מנ"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה. והנה נראה לומר דהא דקי"ל דת"ת נדחית מפני מצוה מעשיות היינו חיובא דת"ת כל היום אבל פ' אחת ביום הוי ככל המצות וכמו ק"ש למ"ד מה"ת.

והשתא פיון שנאמר בשבתה בשבת דינה הוא דמחיבתה הא דמצוה פטירת ש"מ דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואפילו אם עוסק במצוה כל היום או יאמר דיליף ממישאל ואלצפון דהוי טמאי מת מצוה וכדאיתא בסוכה דף ק"ה ב' ואי משום דהתם לא מטא זמן חיובא דפסח אפשר דס"ל כרבא בזבחים דף ק' דמטמא לקרובים אפילו לאחר תצות אלקא אף דמטא זמן חיובא פטור מן הפסח וכמו שכתבו התוס' בסוכה ע"ש.

אבל באמת דברי התוס' נפלאו בעיני דמה ענין זה לעוסק במצוה אם שניהם באו בבת אחת מצוה דלה יטמא ומצוה דעשיית הפסח וע"כ התם טעמא משום דפסח יש לו תשלומין כמש"כ רש"י ז"ל בזבחים שם או מקרא פשהוא שלם הוא מביא כו' ועיין בזבחים שם והנה המפרשים ז"ל הקשו אהא דיליף בירושלמי מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש כו' מלמען תזפור את יום צאתה מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה

עוסק בחיים כו' ואמאי לא יליף מבשבתה וילדידי לא קשיא דבאמת שיטת הירושלמי שם דלת"ק דרשב"ג אפילו בשבת וי"ט פטור מכל המצות ואינו חלוק שבת מחול אלא לענין סעודה ובכרה ורשב"ג הוא דמחוייב בכל המצות מק"ו אם חיי שעה התרת לו חיי עולם לכש"כ משמע דלת"ק פטור מכל המצות וזה לא הוי ידעינן מהא דעוסק במצוה ע"כ יליף מכל ימי חיייה: ומה אעשה אם התוספ' ו"ל וכל הראשונים ו"ל האריכו ליישב הא דאיתא בירושלמי פטור מנטילת לולב עם שיטת הש"ס דילן דבשבת חייב בכל המצות לבד תשהמ"ט וילדעתי הקצרה שיטת הירושלמי לא כשיטת הש"ס דילן פי איף אפשר לפרש הא דאמר רשב"ג חיי עולם לא כ"ש על תשהמ"ט וידי שמתה למו פי לחשות מול אבותינו הקדושים הראשונים ו"ל אף תורה היא כו': והנה יציאת מצרים בכל יום מבואר בש"ס דמה"ת היא ולא ידעתי לכאורה למה לא מנאו הרמב"ם ו"ל במנין המצות פי לא מנה אלא הספור בליל פסח לבד וזכירה דעמלק וגם זכירת שבת במנין המצות ומצות זכירת יציאת מצרים בכל יום לא מנה פלל ונראה דזכירה דשבת ומעשה עמלק זכירה שלהם נאמר בלשון צווי זכור את יום השבת זכור את אשר עשה לה עמלק אבל זכירה דיציאת מצרים לא נאמר בלשון צווי זכור את יום צאתה מארץ מצרים אלא למען תזכור וא"כ אדלעיל קאי אמצוה דפסח ומצה שמחמתן תזכור את יום צאתה מארץ מצרים כל ימי חייך וכן פי' רש"י ו"ל בחנומש למען תזכור ע"י אכילת הפסח והמצה יום צאתה עכ"ל.

וממילא ש"מ דצריף לזכור יציאת מצרים כל הימים ע"כ אינו נכנס במנין המצות. ועיקר מצות זכירת יציאת מצרים הוא בליל פסח לבד שנא' זכור את היום הזה וכמש"כ הרמב"ם ו"ל בפ"ז מהל' חו"מ: ועפ"ז נראה ליישב הא דמשמע מסוגיית הש"ס דנשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים בכל יום וכבר עמד בזה השאג"א ו"ל וכתב הוא ו"ל משום דהוי מצוה שהזמן גרמא פנין דחייבא ביום ובלילה נמצא דהזכרת היום זמנה ביום והזכרת הלילה חייבא בלילה והשיג שם על המג"א ו"ל לענין תפלה ולענ"ד הדבר צ"ע דאם זה חשיב הזמן גרמא א"כ ת"ת נמי יהי' ממצות שהזמן גרמא דחייבא ביום ובלילה כמש"נ והגית' בו יומם ולילה ודוחק לומר דעיקר החיוב מה"ת אינו אלא ביום כמשאז"ל אין אגורי דיממא אנו דהא בכל דוקתא אמרינו אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית כו' משמע דהחיוב הוא ביום ובלילה ועיין בר"ן ריש נדרים דף ח' א' ד"ה דאי בעי כו' אלא ודאי פנין דהחיוב הוא פל הימים לאו זמן גרמא הוא וא"כ כ"ש יציאת מצרים שצאמר סתם למען תזכור פל ימי חייך ולא גזפר בקרא יום ולילה ודאי לא הוי הזמן גרמא ונהי דגבי תפלה מודינא דהוי הזמן גרמא אף דהוי פל היום זמן תפלה שחרית או מנחה או ערבית שאני התם דכל תפלה זמנה לחוד אבל יציאת מצרים החיוב הוא פל הימים ביום ובלילה.

אבל לפי מה שפכתתי דעיקר חיוב הזכירה של יציאת מצרים הוא בלילה ראשונה של פסח וכיון דנשים פטורות מעיקר הזכירה דהוי מצוה שהזמ"ג וכן משמע בתוס' שם ד"ה שאשה כו' וק"ל וכדמשמע בע"פ דאמרינו התם נשים חייבות בד' כוסות שאף הם היו באותו הגס משמע דמסיפור הגדה פטורות דהאי טעמא דאף הם כו' לא מהני אלא במילי דרבנן כמו מקרא מגילה ונר חנוכה אבל לא למצות התורה ועיין תוס' שם ובריש מגילה דף ד'.

תדע דאָמרינון פֿל וְשֵׁלָא אָמַר ג' דְּבָרִים הִלְלוּ בְּפִסְחָא לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ כּו' וְאִיכָא מ"ד דְּנֻשִׁים בְּפִסְחָא רְשׁוּת וְיָכוֹל לְהִיּוֹת שְׁגָם בְּמָרוֹר פְּטוּרוֹת אֲלֵיבֵיהּ א"כ הָרִי הָאִשָּׁה אֵינָה יְכוּלָה לְקַיֵּם מְצֻוֹת הַהֲגָדָה וְכִיּוֹן דְּפִטוּרָה מְעִיקָר הַהֲגָדָה ע"כ פְּטוּרָה ג"כ מִפֿל הַיָּמִים וְעַד יוֹן צ"ע: וְאִידי דְּאִירִינון בְּמְצֻוֹת זְכִירָה גְדַבֵּר קִצַּת בְּדִינֵי זְכִירוֹת הִנֵּה הָרַמְבַּ"ם ז"ל לֹא מָנָה בְּמַנְיֵן הַמְצֻוֹת אֲלָא זְכִירָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְזְכִירָה דְּמַעֲשֵׂה עֲמָלֶק וְלֹא בִּיאָר בְּדַבְּרֵי אִימְתִי הוּא זְמַן זְכִירַת מַעֲשֵׂה עֲמָלֶק.

וְיֵשׁ מְהָרָאשׁוּנִים ז"ל שְׁאָמְרוּ דְּהַמְצֻוֹה לְזַפּוֹר בְּכָל יוֹם וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּעִיקָר הַמְצֻוֹה לְקָרוֹתָה בְּצִיבוּר. וְלִדְעָה זֶה יֵשׁ לְהַבִּין דַּמ"ש זְכִירָה זֶה דְּמַצְוֹתָה בְּצִיבוּר מְשַׁאֵר הַזְּכִירוֹת וְצָרִיף לֹמַר דְּכִיּוֹן דְּכַוֵּנַת הַזְּכִירָה הִיא לְקוּם נְקַמַת ה' מֵאֵת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה וְזֶה דְּבַר הַמְּסֻטָּל עַל הַצִּיבוּר הוּא.

אֲלָא דְּלֹא יִדְעֵתִי הֵיכֵן נֶאֱמַר דְּזַמְנָה רַק מְשֻׁנָּה לְשֻׁנָּה פִּינוּן דְּבַתוּרָה נֶאֱמַר סְתָם מְשֻׁמַּע דְּצָרִיף לְזַפּוֹר תְּמִיד. וְי"ל זֶה אֵין סְבָרָא לְזַפּוֹר אוֹתוֹ בְּצִיבוּר בְּכָל יוֹם וְהוּא דְּבַר הַמְּסוּר לְחֻקִּים.

וְקָבְעוּ רַק בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אֲלָא אִי קִשְׁיָא הָא קִשְׁיָא לִפ"ז דְּעִיקָר הַמְצֻוֹה הוּא בְּצִיבוּר א"כ לְמָה לֵן קָרָא דְּלֹא תִשְׁכַּח בְּמַגִּילָה דָּף י"ח א' לְאוּרוּזֵי דְּזִכּוֹר בְּפָה הוּא פִּינוּן דְּעִיקָר הַמְצֻוֹה הוּא בְּצִיבוּר א"כ אִיף מְצִינֵן לְמִימַר דְּבַהֲרָהוּר הוּא וְכִי שְׁיִיף לֹמַר דְּהַצִּיבוּר יְהִרְהוּר.

מְזַה נְרָאָה דְּהַחִיּוּב הוּא עַל פֿל יָחִיד. וְאַפִּילוּ לִפִּי מֵאִי דְּמִשְׁמַע בְּמַגִּילָה ד' הַנ"ל דְּזְכִירָה זֶה בְּסִפֵּר הִיא מְקָרָא דְּכַתִּיב זֹאת זְכִירוֹן בְּסִפֵּר ג"כ אֵין לְהוֹכִיחַ דְּדוֹנְקָא בְּצִיבוּר הוּא דְּמַגִּילָה תוֹכִיחַ דְּכָל יָחִיד וְיָחִיד חֵיִיב.

וּבְעִיקָר הַדְּבַר הוּא דְּבַעֲיָנוּ סִפֵּר בִּפ' זְכוּר קִשָּׁה לִי דַא"כ פֿל הַזְּכִירוֹת וְכִמוּ זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם נְמִי גִילָף מְזַכֵּרָה דְּעֲמָלֶק שְׁיִהִיָּה דוֹנְקָא בְּסִפֵּר פִּי הֵיכִי דְּיִלְפִינוּ זְכִירָה דְּמַגִּילָה מְזַכֵּרָה דְּעֲמָלֶק.

וְצ"ל דַּע"כ לָאו גז"ש מְעַלְיִיתָא הוּא אֲלָא גִילוּי מִקְלָתָא בְּעֲלָמָא פִּינוּן דְּזְכִירָה דְּעֲמָלֶק בְּסִפֵּר הוּא וְהָמֵן ג"כ מְזַרַע עֲמָלֶק הוּא ע"כ הוּא גְזַרָה ג"כ בְּסִפֵּר: וְהִנֵּה הַשַּׁאג"א ז"ל הָאָרִיף בְּזְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּהִרְהוּר אִי יֵצֵא וּמְסִיק דְּכָל הַזְּכִירוֹת הֵינְנוּ זְכִירָה דְּיְצִיאַת מִצְרַיִם וְזְכִירָה דְּשַׁבָּת יִלְפִינוּ מְזַכֵּרָה דְּעֲמָלֶק דְּדוֹנְקָא בְּפָה.

וְהַשְׁתָּא לִפִּי מ"ש דְּזְכִירָה דְּעֲמָלֶק דוֹנְקָא בְּסִפֵּר הוּא א"כ לֹא מְצִינֵן לְמִילָף מִינָה לְשַׁאֵר זְכִירוֹת דוֹנְקָא בְּפָה דְּשַׁאנֵי זְכִירָה זֶה דְּבַעֲיָנוּ בְּסִפֵּר. אַבָּל לִי נְרָאָה דְּהָא דְּאִצְטְרִיף לֵן לְמִילָף מְלֵא תִשְׁכַּח דְּזִכּוֹר הָוִי בְּפָה לָאו דַּאִי לֹא נֶאֱמַר לֹא תִשְׁכַּח ה"א דְּהַחִיּוּב הוּא לְזַכְרוּ בְּהִרְהוּר אֲלָא ה"ק יְכוּל בָּלָב פְּלוּמַר מְשֻׁה הַזְּהִיר לְיִשְׂרָאֵל שְׁלֵא יִשְׁכַּחוּ שְׁנֵאתוֹ וְהִנֵּה בְּהֵינִס תְּמַחָה אֵת זְכָרוֹ כְּשֵׁהוּא אוֹמַר לֹא תִשְׁכַּח הָרִי שְׁנֵאת הַלֵּב אָמוֹר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים זְכוּר בְּפָה הֵינְנוּ שְׁהַחִיּוּב הוּא לְהַזְכִּיר תְּמִיד מְעַשְׂיוּ הָרַעִים בְּפִנוּעַל וְכִמוּ שְׁכַתֵּב הָרַמְבַּ"ם ז"ל וְהַשְׁתָּא בְּזְכִירָה דְּשַׁבָּת בְּלֹא"ה אֵין סְבָרָא לֹמַר דְּהַזְכִּירָה הִיא בָּלָב הֵינְנוּ שְׁלֵא לְשַׁכּוֹחַ אֵת הַשַּׁבָּת וְכִי צָרִיף לְהַזְהִיר אוֹתְנוּ שְׁלֵא נִשְׁכַּח מְצֻוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהֵלֵא כְּבָר מוֹזְהָרִין אֲנוּ שְׁלֵא נִשְׁכַּח פֿל מְצֻוֹתֵינוּ כּו' כַּמְש"נ הַשְּׁמַר לָךְ פֿן תִּשְׁכַּח כּו' אֲלָא ע"כ זְכִירָה בְּפָה קָאמַר

וזכירה דיציאת מצרים נמי פיון שפאמר למען תזכור כל ימי חייך ע"כ זכירה בפה קאמר
דזכירה בלב אי אפשר בכל ימי חייך זולת איזה פועל ועוד דילפינו מעיקר זכירה היינו
בלילה הראשונה של פסח דדוקא בפה דכתיב והגדת והגדה בפה הוא פנ"ל.

אלא דבספרי איתא זכור את יום השבת יכול בלב כשהוא אומר שמור הרי בלב אמור
ומה אני מקיים זכור בפה. וכן איתא התם שאר זכירות כמו זכירת מעשה מרים וזכירת
הר חורב והרמב"ן ז"ל בפ' פי תצא הביאו והרמב"ם ז"ל שלא מנאם במנין המצות מפני
שלא נאמרו בתלמודין על פירוש ל"ל שאר זכירות היינו בלב זכירה דמרים היינו
שלא לשפוח המעשה כדי להשמר מלה"ר וזכירה דהר חורב אע"פ שפאמר זכור יום
אשר עמדת כו' פן תשפח הדברים אשר ראו עיניך לא ילפינו זכירה בפה פיון שנה' פן
תשפח ולא בלשון אזהרה לא תשפח אע"ג דפן נמי ל"ת הוא אבל לא בכה"ג וזכירה
דעגל נמי לא דרשינו לזכור תמיד מעשה העגל כי לא מסתבר הוא.

והנה מה שאמרו ז"ל בספרי כשהוא אומר שמור הרי בלב אמור משמע מזה דפירושו
דשמור היינו לשמור שלא לשפוח את השבת א"כ היכי הוי בעי אביי למימר בפירק מי
שמתו דף ק' ב' דנשים בקידוש היום דרבנן פיון דנאמרה אזהרה על הזכירה.

ועוד למה לי לרבא למימר משום דבדיבור אחד נאמרו מש"ה נשים חייבות תיפוק ליה
בלא"ה איכא גם אזהרה. ואם תמצא לומר דשמור דעשה נמי עשה הוא וכדאיתא
בעירובין ובכמה דוכתי א"כ הני נשי ליתנהו בשמירה פיון דעשה היא.

ועוד נראה דאפילו אי ניא דשמור דעשה ל"ת הוא אפ"ה נשים פטורות כמו למ"ד
דנשמרת את החוקה קאי אתפילין וליילה לאו זמן תפילין ומש"ה נשים פטורות מתפילין
ואמאי הא כתיב ושמרת דהוי ל"ת וגם בסוף עירובין משמע אי ושמרת קאי אתפילין
מצינו למימר דנשמרת הוי ל"ת ואפ"ה נשים פטורות מזה משמע דאפ"ה הוי בכלל מצוה
שהזמ"ג א"כ היכי אמרינן הכא והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה מנ"ל הא אלא נדאי
לפי סוגיית הש"ס דילן שמור דשבת קאי אשמירת מלאכות וקידוש היום בלא"ה שפענו
דבפה מזכור לבד וכמש"כ לעיל ועוד צ"ע בזה כי כתבתי דברים אלו במעט עיון בדברי
הראשונים ז"ל ועיינו בזה במ"ע פ' כ"ט מהל' שבת שכתב בזה דברים יקרים.

ועיינו בע"פ דף קי"ז דילפינו זכרון דיצ"מ בקידוש היום מגז"ש דזכירה זכירה ועיינו
פירוש"מ שם ודו"ק: עוד ראיתי לדבר מעט בדין תפלה אי מה"ת או מדרבנן. הנה כל
הראשונים הספיקו דתפלה דרבנן וכפשוטא דסוגיית הש"ס בכמה מקומות אבל הרמב"ם
ז"ל מנאיה במנין העשין מקרא דלעבדו בכל לבבכם זו תפלה כדאיתא בש"ס דילן ובספרי
ובירושלמי וכתב הוא ז"ל כי מה"ת אין לה זמן אלא פ"א בכל יום ועמדו המפרשים
מנ"ל הא דמנה בכל יום עיינו בלח"מ פ"א מהל' תפלה.

ונראה לי לומר דבר בזה ליישב ג"כ כל השגות הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל ע"ז. וזה
הוא שמענה ודע לה כי באמת מצות תפלה היא ממצוה שאין לה זמן מיוחד אלא זמנה
כל ימי האדם כמו האהבה והיראה מפני ה' ב"ה אלא שמצות אלו הם מצות פנימיות ואין
להם הפסק כלל אפילו כרגע ותפלה היא לעבדו בכל צרכו אשר לזה נאמר בכל לבבכם
כי צרכי האדם הגשמיים כמו המזון והפרנסה הם קרובים ללב יותר מכל האיברים ולזה

נאמר לעבדו בכל לבבכם פי כל צרכיכם תשאלו מאתו ית' אלא דנה אין לומר שהחייב
יהי בלי הפסק כלל דונדאי מצות ת"ת שחייבה ג"כ כל הימים היא קודם למצנה דשאלת
צרכיו ע"כ אם מתפלל פ"א בכל יום יצא חובת המצנה הזאת בכל ימי חייו.

והעד על זה ממה שאמר ר' יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום פלו ולא ידענו השורש
לזה אבל לפי מ"ש הוא נכון מאוד פי עבודת התפלה היא מצנה בלתי זמנית רק כל ימי
חי האדם.

ואחרי הדברים והאמת האלו מיושבין כל קושיות הרמב"ן ז"ל מה שהקשה מספק
התפלל כו' דאינו חוזר ומתפלל בלא"ה אין זה קושיא כ"כ דכל שהתפלל פ"א ביום
אפילו ערבית לבד פבר נפטר מכל היום שאחריו מידי חייב התורה ותו לא הוי אלא
ספיקא דרבנן אלא אפילו אם ספק הוא לו בכל תפלות היום אינו מחוייב לחזור ולהתפלל
בתורת חייב לשלם תפלות הזמן אלא הוא מתפלל בתורת נדבה כמו שאמר ר' יוחנן
הלואי שיתפלל כו' דכיון דלא נאמר בעבודה הזאת שום זמן מיוחד א"כ כל יום אפשר
בתשלומין ליום אחר ואלא דמי לק"ש או שאר מצות דקביעי לה זמן.

ומה שהקשה הרמב"ן ז"ל מהא דבע"ק אינו מהרהר בתפלה ואמאי הא מחוייב
מדאורייתא תפלה אחת בכל יום. ולפי הג"ל לא קשיא כלל דלא עדיפא מצות תפלה של
תורה ממצות עשה של תלמוד תורה שבה ג"כ מחוייב אדם בכל יום ואפ"ה אסרוהו בת"ת
משום קלות ראש וכדאשכחן בסיני א"כ כש"כ הוא דאסור הוא בעבודת הלב ועוד דעיקר
האיסור דבע"ק הוא משום אנפרות ובתפלה יש בה פמה אנפרות ואלא דמי לק"ש ובכפרת
המזון שהם מצות מיוחדות ק"ש בכקר ובכערב וברהמ"ז אחר כל סעודה ומן המצות לא
פטר והו ואי"ה לקמן תבאר סוגיא זו דבע"ק.

ומה שהקשה השאג"א ז"ל מהא דאמרנו בשבת חברים העוסקים אין מפסיקין לתפלה
בשבתותן אומנתן ופירשו המפרשים משום דתפלה מדרבנן ולדעת הרמב"ם ז"ל קשיא
אמאי אין מפסיקין ולפי הג"ל ניהא דונדאי עבודת ת"ת עדיפא מעבודת התפלה כמו
שאמרו ז"ל מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה בא וראה שזה מבואר בלשון הרמב"ם
ז"ל בפ"ו מהלכות תפלה שמצות ת"ת גדולה ממצות תפלה ולענ"ד זה ברור נאמת בדעת
הרמב"ם ז"ל.

השי"ת יאיר עינינו בתורתו. וע"פ דברינו יש לכונן משאז"ל הנפנה ונוטל ידיו ומניח
תפילין וקורא ק"ש ומתפלל הרי זה מלכות שמים שלימה כי גם תפלה נאמרה בק"ש
וכבר אמור זאת בזוה"ק.

ובזה יש ליישב מה שלא נאמר בפ' והיה אם שמוע ובכל מאודיכם כמו בפ' שמע פי פ'
שמע נאמרה על אהבת ה' ב"ה וזה מחוייב הוא בכל מדה שימדוד לאדם אבל בפ' והיה
אם שמוע מייירי בתפלה ובשאלת צרכיו ע"כ לא נאמר ובכל מאודיכם פי זה הוא בכלל
שאלת צרכיו להושיעו ממדה רעה למדה טובה וק"ל: וצריך עוד לבאר קצת דבר עמוק
דין כל הכרכות והתפלות ושאר מצות התלויות בדיבור אם לא השמיע לאזניו אם יצא.

או הרהר בלבבו לבד אם יצא: הנה בפרק הנה קורא פליגי תנאי בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו ר' יהודה אומר יצא ר' יוסי אומר לא יצא. ומפרש הש"ס טעמא דר' יוסי דכתיב שמע השמע לאזניך מה שאמה מוציא מפיה.

ומסיק רב חסדא דהא דתנו חרש לא יתרום הוא אליבא דר' יוסי דאמר לא השמיע לאזנו לא יצא בק"ש וגבי ברכה נמי לאו ברכה היא אלא דלאו בברכה תליא מילתא דברכות אינו מעפבות ע"כ תרומתו תרומה דאי ר' יהודה אפילו לכתחילה יתרום וכתבו התוס' הא דמדימין ברכה לק"ש היינו משום דכל דתיקון רבנו פועין דאורייתא תיקון ופריף דילמא ר' יהודה והא דקאמר יצא בק"ש היינו כדיעבד אבל לכתחילה לא ומסיק דהא דקתני לשון דיעבד להודיעך פחו דר' יוסי.

וכתבו התוס' אבל לר' יהודה לאו רבותא היא דמהיכי תיתי לומר דלכתחילה פועין השמיע לאזנו. ופריף אלא הא דקתני לא יברך אדם בהמ"ז בלבבו ואם בירך יצא מני כו' לר' יוסי דיעבד נמי לא והקשו התוס' גבי ברהמ"ז דמה"ת מנ"ל דלר' יוסי דיעבד נמי לא דילמא דוקא בק"ש אמר ר"י דכתיב שמע ותירצו דגם בזה מסתמא תקינו רבנו שלא יצא כלל אף דמה"ת יצא דומיא דק"ש וזה דחוק קצת: והיה נראה ליישב ע"ד הרשב"א ז"ל שפי' על הא דקאמר הש"ס לד' יוסי תרתי ש"מ היינו פיון דקאמרת שמע בכל לשון שאמה שומע ע"כ צריף להשמיע לאזנו דאי בלא השמיע נמי יצא א"כ יוצא אף בהרהור לבד ומנ"מ בהרהור באיזה לשון הוא מהרהר אלא ש"מ דצריף להשמיע לאזנו אלו דבריו ז"ל.

ולפ"ז דגם בבהמ"ז אמרינו בסוטה ובכרפת בכל לשון שאמה מברך מזה שמעינו דצריף להשמיע לאזנו: אבל באמת לא הבנתי ד' הרשב"א ז"ל וכי שמע מיותר הוא לדרשא אלא דדרשינו ממשמעותא דשמע דהוא לשון הבנה ובכל לשון שהוא מבין יוצא ואפתי מנ"ל דצריף להשמיע לאזנו.

אלא דבריש פ' הנה קורא משמע דמשמע מיותר הוא לדרשא גבי פלוגתא דרבי ורבנו. אבל ובכרפת דגבי ברהמ"ז דלאו מיתורא דקרא דרשינו אלא ממשמעותא א"כ ליכא למילף מיניה דצריף להשמיע לאזנו.

ועוד דעיקר ד' הרשב"א ז"ל דלא השמיע לאזנו והרהור דמי להדדי ע"כ היינו דווקא לר' יוסי אבל לר' יהודה דס"ל דלא השמיע לאזנו יצא אף דדריש שמע בכל לשון שאמה שומע ע"כ דלא דמי להדדי וא"כ בשאר מצות לרב יוסף דאמר כ"ע מודים דיצא ולפי דברי הרשב"א ז"ל אדרבה בשאר מצות הני מחלוקת להיפך לר' יהודה לא יצא בהרהור ולר' יוסי יוצא בהרהור ועוד יבואר לקמן בדברי הרשב"א ז"ל: ע"כ נראה לי ביישוב קושיות התוס' דרב חסדא ס"ל דילפינן במה מצינו כל המצות מק"ש פי היכא דבק"ש שהיא מצנה של דיבור וגלי רחמנא דאינו יוצא אלא בהשמעה לאזנו אבל בלא השמיע לא הוי דיבור כלל ובהרהור יחשב הכי נמי בכל המצות התלוים בדיבור זהו אליבא דר' יוסי ולר' יהודה דהוי דיבור בק"ש אפילו לא השמיע לאזנו ה"ה בכל המצות בלא השמיע אבל בהרהור לבד לכ"ע לא יצא ומסיק דר' יהודה אפילו לכתחילה ס"ל דהוי דיבור אף בלא השמיע לאזנו והאי דברהמ"ז ר"י משמיה דראב"ע היא דאמר צריף שישמיע לאזנו שנאמר שמע ישראל.

וְהָיָה נִרְאָה לֹמֵר דַּמְשׁ"ה פְּשִׁיטָא לִי' לְהַשׁ"ס דְּרַאב"ע לְכַתְחִילָה לְבַד קְאָמַר דָּאִי אֶפִּילוּ
בְּדִיעְבַד וּע"כ הֵינּוּ טַעְמָא דְלֹא הֵוֵי דִּיבּוּר פְּלָל בְּלֹא הַשְׁמַעַת אֲנֹן וּכְמַש"כ א"כ מֵאִי
קְאָמַר לִיהֵו ר' מֵאִיר אַחַר פְּנוּנַת הַלֵּב הֵן הַדְּבָרִים וְכִי לֹא מוֹדָה ר"מ דְּבַעֲיָנָן דִּיבּוּר שְׁנֵאָמַר
וְדַבְרַת בָּם אֲלֵא ש"מ דְּכוּלְהוּ מוֹדִים בְּלֹא הַשְׁמִיעַ דְּהֵוֵי דִּיבּוּר אֲלֵא דְרַאב"ע ס"ל
דְּלַכְתְּחִילָה צְרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאֲנָנוּ מִשּׁוּם שְׁנֵאָמַר שְׁמַע לְזֶה אָמַר לִיהֵו ר"מ אַחַר פְּנוּנַת הַלֵּב
הֵן הַדְּבָרִים: וְהִנֵּה מְסוּגֵיָא זֹו מוּכַח דְּבַהֲרָהוּר לְבַד וְנִדְאִי לֹא יֵצֵא וּכְמַש"כ לְעִיל מְדִילְפִינָן
מִיָּנָה דַק"ש לְשֹׁאֵר מְצוֹת לר' יוֹסִי וְאִי נִימָא דְלר' יְהוּדָא אֶפִּילוּ בְּהֲרָהוּר יֵצֵא ור' יוֹסִי
פְּלִיג בַּק"ש מִשּׁוּם שְׁנֵאָמַר שְׁמַע הַדְּק"ל מִנ"ל בְּשֹׁאֵר מְצוֹת כְּמוֹ בְּרַהֲמ"ז דִּילְמָא הֵתָם
בְּהֲרָהוּר בְּעֻלְמָא יֵצֵא וְתוֹ לִיכָא לְמִילָף בְּמָה מְצִינּוּ מַק"ש שֶׁהִיא מְצוּהַ הַתְּלוּיָה בְּדִיבּוּר
אֲלֵא ש"מ דְּבַהֲרָהוּר לְבַד לַכ"ע לֹא יֵצֵא וּא"כ בְּלֹא הַשְׁמִיעַ לְאֲנָנוּ שְׁפִיר אִיכָא לְמִילָף בְּמָה
מְצִינּוּ מַק"ש כִּי הִיכָא דַבְּק"ש שֶׁהִיא מְצוּהַ שֶׁל דִּיבּוּר אִינּוּ יוֹצֵא בְּלֹא הַשְׁמַעַת אֲנֹן
דְּכַהֲרָהוּר יִחְשַׁב ה"נ בְּכָל הַמְצוֹת הַתְּלוּיִים בְּדִיבּוּר: וְעוֹד מְדָלָא מְפָרְשִׁינָן הָא דְלֹא יִבְרִיךְ
אָדָם בְּרַהֲמ"ז בְּלַבּוֹ הֵינּוּ בְּהֲרָהוּר לְבַד וְאֲתֵיָא שְׁפִיר כר' יְהוּדָא דְבָזָה וְדָאִי מוֹדָה ר' יְהוּדָא
דְּלַכְתְּחִילָה צְרִיךְ לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו אֲלֵא ש"מ דְּבַהֲרָהוּר לְבַד לַכ"ע לֹא יֵצֵא: וְתוֹ פְּרִיךְ
הַש"ס מְהָא דְתַנּוּ הַפֶּל פְּשָׁרִין לְקָרוֹת אֶת הַמְּגִילָה חוּץ מִחַש"ו מֵאֵן תְּנָא חֲרַשׁ דִּיעְבַד נְמִי
לֹא אָמַר רַב מִתְּנָא ר' יוֹסִי הִיא.

מְכָאן קִשְׁיָה לְתִירוּץ הַתּוֹס' דְּלְעִיל גְּבִי בְּרַהֲמ"ז דְּמְסַתְמָא תְּקִינּוּ רַבָּנָן דְּלֹא יֵצֵא אַף דַּמְה"ת
יֵצֵא א"כ הָכָא גְּבִי חֲרַשׁ הַמְדַבֵּר וְאִינּוּ שׁוֹמַע דָּאִי אֶפְשָׁר בַּע"א מִנ"ל דְּתַקִּינּוּ רַבָּנָן שְׁלֹא
יִקְרָא פְּלָל דְּלְהֵוֵי שְׁאִינּוּ מְחוּיָיב בְּדַבְּרָא שְׁלֹא יוֹצִיא אֶת הַרְבִּים וְעֵינָן בְּר"ן וּבַש"ג שָׁם
בְּמְגִילָה.

אֲלֵא וְדָאִי פְּדַכְתִּיבְנָא דְלר' יוֹסִי לֹא הֵוֵי דִּיבּוּר פְּלָל בְּלִי הַשְׁמַעַת אֲנֹן וְהֵוֵי שְׁפִיר שְׁאִינּוּ
מְחוּיָיב בְּדַבְּרָא וְעֵינָן תּוֹס' בְּמְגִילָה שָׁם וְקָאֵמַר הַש"ס הֵתָם מְמַאי דר' יוֹסִי הִיא דִּילְמָא ר'
יְהוּדָא הִיא וְלַכְתְּחִילָה הוּא דְלֹא יִקְרָא וְצ"ל דְּאָף דְּהוּא יִקְרָא לְכַתְחִילָה וְהֵוֵי מְחוּיָיב בְּדַבְּרָא
מ"מ פִּינָן שְׁאִינּוּ יָכוֹל לְקַיֵּים הַמְצוּהַ פְּתַקוּנָה הֵוֵי לְעַנְיָן לְכַתְחִילָה לְהוֹצִיא אֶת הַרְבִּים כְּמִי
שְׁאִינּוּ מְחוּיָיב בְּדַבְּרָא.

וּמְסִיק הַש"ס פֶּל הַסּוּגֵיָא כְּמוֹ לְרַב חֲסֵדָא לְעִיל. וּמְהָא נְמִי מְשַׁמַּע דַּבְּק"ש בְּעֵינָן דְּוּוּקָא
דִּיבּוּר לר' יוֹסִי מְדַמְדִּי מְגִילָה לַק"ש וּבְמְגִילָה וְנִדְאִי בְּעֵינָן דִּיבּוּר דְּהָא יִלְפִינָן זְכִירָה
זְכִירָה מִפ' עֲמַלְק שְׁנֵאָמַר זְכוּר בְּפָה: וְרֵאִיתִי בִירוּשְׁלָמִי וּבְמַכִּילְתִּין וּבְתַרּוּמוֹת דְּרַב חֲסֵדָא
וְרַב מִתְּנָא דְמַדְמוּ שְׁאָר מְצוֹת לַק"ש אֵלִיבָא דר' יוֹסִי לֹא יִלְפִי מְשַׁמַּע אֲלֵא מְקָרָא דְוַהֲאֲזַנְתָּ
לְמַצּוֹתֵינוּ וּמִיָּנָן יִלְפִינָן לְכָל מְצוֹת שֶׁל דִּיבּוּר שְׁצָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאֲנָנוּ וְתוֹ אֵיתָא הֵתָם דְּרַב
חֲסֵדָא לֹא תְנִי חֲרַשׁ בְּמְגִילָה וּנ"ל מִשּׁוּם דְּלֹא נִיחָא לִיהֵו לְפָרַשׁ הָאִי חֲרַשׁ דְּתַנִּי בְּהַדִּי שׁוֹטָה
וְקִטּוֹן דְּמִיָּרִי בְּחֲרַשׁ הַמְדַבֵּר וְאִינּוּ שׁוֹמַע אֲבָל חֲרַשׁ דְּתַרוּמָה אָמַר רַב חֲסֵדָא דר' יוֹסִי הִיא
וּבִירוּשְׁלָמִי לֹא אֵיתָמַר בְּהַדְּיָא דְרַב חֲסֵדָא מוּקִי לְהָא דְתַרוּמוֹת כר' יוֹסִי רַק דְּמוּכַח הֵתָם
דַּע"כ רַב חֲסֵדָא אַף דְּמִתְנִיתִין דְּמְגִילָה לֹא נִיחָא לִי לְאוּקְמָא כר' יוֹסִי עַכ"פ מְשַׁנָּה
דְּתַרוּמוֹת ע"כ מוֹדָה דר' יוֹסִי הִיא מְדָלָא תְנִי לָהּ בְּהַדִּי ה' לֹא תַרְוָמוּ וְאִם תַּרְמוּ תַרּוּמָתָן
תַּרּוּמָה אֲלֵא ש"מ דְּהָא ר' יוֹסִי הִיא וּמְשַׁנָּה דַּה' לֹא יַתְרוּמוּ אֲתֵיָא כַּת"ק דְּאִין צְרִיךְ

להשמיע לאַזנױ ונאָפּילו לכתחילה יכול לתרום וכן הוא גִּירסת הירושלמי ברישא ר"מ במקום ר"י ור"מ ס"ל דאָפּילו לכתחילה אין צריף להשמיע לאַזנו.

ותו תני התם נתפלל ולא השמיע יצא למי נצרכה לר' יוסי עיין במפרש דלכסוף פירש דהאי למי נצרכה קאי אמשנה דתרומות דכן הוא העיקר כמו שפירש במס' תרומות: וראיתי בבבאורי הגר"א ז"ל בפ' הנה קורא דמפרש להא דרב חסדא בירושלמי דחרש אשגרת לישן הוא משום דרב חסדא מחלק בין דאורייתא לדרבנן ולכאורה לא ידענא מנ"ל הא ואמאי לא נימא מטעמא דבשאר מצות מודה ר' יוסי אבל לפי האמת גם רב חסדא מודה ע"כ דר' יוסי פליג בכל המצות ממתני' דתרומות דאין לומר דאיתא ככ"ע ולכתחילה בעינן בשאר מצות נמי השמעת און דא"כ ליחשבי בהדי ה' לא יתרוןו אלא ש"מ דלת"ק אפילו לכתחילה מותר לתרום וכנ"ל: ועיין בבבאורי הגר"א ז"ל במס' תרומות דנראה מדבריו דגריס בירושלמי מסתברא מודי רב חסדא בתרומות דלא כר' יוסי דלר' יוסי אפילו בדיעבד לא הוי תרומתו תרומה ע"ש.

ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דאיהו אפשר לומר פן וכי גרע מאלם וכעת נעלם מאתי הבנת דבריו ז"ל ועיין בהשמטות וגם שם אינו מוכן ועי' בתוס' י"ט ודבריו נכונים לפי מסקנת הש"ס דילן דהפל מודים דלכתחילה צריף להשמיע לאַזנו כמו שיכתבאר.

ומסקנת הש"ס דילן רב יוסף א' מחלוקת בק"ש דכתיב שמע אבל בשאר מצות ד"ה מודים דיצא ולא ילפינן מק"ש ולפ"ז צ"ל דכ"ע מודים דלכתחילה צריף להשמיע לאַזנו דאל"כ א"כ בכל המצות לכ"ע אפילו לכתחילה אין צריף להשמיע לאַזנו א"כ משנה דתרומות ומגילה פמאן אלא ע"כ דלכתחילה הפל מודים דצריף להשמיע לאַזנו בכל המצות והא דר"י בר"י דר"ש בן פזי דתורם לכתחילה ע"כ כר"מ דס"ל גבי ק"ש נמי לכתחילה אין צריף להשמיע לאַזנו.

ובתוספתא משמע קצת דר"מ נמי ס"ל דלכתחילה צריף להשמיע לאַזנו דאמר התם דבעל קרי שאין לו מים לטבול אינו משמיע לאַזנו ד' ר"מ וחקמים אומרים משמיע לאַזנו דבלא השמיע לאַזנו אינו יוצא אמר ר"מ מעשה לפני ר"ע שקרינו ולא השמיע לאַזנו מפני קסדור אחד אמרו לו אין שעת הסכנה ראי'.

משמע דגם לר"מ צריף לכתחילה להשמיע לאַזנו רק בשעת הסכנה אין צריף. ועיין בפ' המשנה להרמב"ם ז"ל פ"א דתרומות שם במשנה דחרש המדבר שכתב שם ודע כו' ולא הבנתי דבריו ז"ל דמנ"ל הא: ומסיק הש"ס דהספכת ושמע בד"ת כתיב ומשמע מזה דד"ת נדאי אינו יוצא אלא בדיבור אבל בהרהור בעלמא לא וכן נראה מהא דאיתא בריש נדרים האומר אשכים ואשנה פ"א נדר גדול נדר ומסיק דאיתי לאשמעינן דחייב קרבן שבועה ולא הוי נשבע לקיים את המצוה דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ואם איתא לשמעין רבותא טפי דאי בעי פטר נפשיה בהרהור והשתא מחוייב ללמוד בפה כמש"נ ושננתם אלא ש"מ דגם ד"ת אינו יוצא בהרהור וזה טעם הסוכרים דאין צריף לברך ברכת התורה על הרהור ועיין בש"ע של הגר"א מש"כ ע"ז בס' מ"ז.

העולה מכל הנ"ל דלא מצינו שום גילוי מפל סוגיא זאת דבהרהור לבד יוצא במצות התלוים בדיבור ואדרבה מוכח דבהרהור אינו יוצא כמו שנתבאר לעיל: ועתה

צָרִיף לְבָאָר סוּגְיָא דְפָרְק מִי שְׁמַתוּ דְתַנּוּ הֵתָם בְּעַל קָרִי מְהֵרָה בְּלָבוּ וְאִינוּ מְבַרְךְ לְפָנָיו כּו' וְעַל הַמְּזוֹן מְבַרְךְ לְפָנָיו.

וּפִירֵשׁ יי"ל דק"ש מְהֵרָה וְכֵן בְּרַהֲמֵי אֲבָל הַבְּרָכוֹת אִינוּ מְהֵרָה וּר' יְהוּדָה אֹמֵר מְבַרְךְ לְפָנָיו וְלֹאֲחֵרָיו וְגַם מוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו. וְאִמְרִינוּ בְּגִמְרָא אָמַר רַבִּינָא זֵאת אוֹמֵר הַכ"ד דְּאִי ס"ד לָאו כ"ד לְמָה מְהֵרָה אֲלֵא מֵאִי הַכ"ד יוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו.

וְכַתְּבוּ הַתּוֹס' דְּהָא בְּהָא תְּלִיא אִי כד"ד לְעֵגֶן ק"ש ה"נ כ"ד לְעֵגֶן ב"ק לְאַסּוֹר ד"ת וְאִפ"ה הִתְרַת לוֹ א"כ תְּתִיר לוֹ גַּם בְּדִיבּוֹר. וּמִשְׁנֵי כְּדָאֲשִׁפְחוּ בְּסִינֵי נְהִי דְבִאֲמַת גְּזָרוּ לְבַע"ק אֲפִילוּ לְהֵרָה עכ"פ יֵשׁ חִילוּק בֵּין הֵרָהוֹר לְדִיבּוֹר כִּי עֵיקַר טְבִילַת בַּע"ק יִלְפִינוּ מְסִינֵי וְהֵתָם לֹא מְצִינוּ אֲלֵא דְנֶאֱסַר בְּדִיבּוֹר כִּי שׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֵה וְא"כ הֵכָא בַּק"ש דְּלֹא רְצוּ לְבַטְלוּ מִמֶּנָּה לְגַמְרֵי וּמְהֵרָה אֲבָל דִּיבּוֹר לֹא הִתִּירוּ לוֹ כְּדָאֲשִׁפְחוּ בְּסִינֵי שְׁהִיָּה שְׁם דִּיבּוֹר כֵּן צָרִיף לְפָרֵשׁ שִׁטַּת הַתּוֹס' אַף דְּאִין הִלְשׁוּן מְדוּקְדָּק וְהִבּוּ.

וְרַב חֲסָדָא אָמַר לְעוֹלָם הֵרָהוֹר לָאו כ"ד דְּאִי כ"ד יוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו וְאֲלֵא מֵאִי הַכ"ד לְמָה מְהֵרָה שְׁלֵא יוֹשֵׁב בְּטַל בְּדָבָר שְׁהִצְיָבוֹר עוֹסְקִין בּוּ. וּפְרִיף וְנִהְרֵי תְּפִלָּה דְּדָבָר שְׁהִצְיָבוֹר עוֹסְקִין בּוּ וְתַנּוּ דְּלֵא יִתְחִיל וּפְרִיָּשׁוּ הַתּוֹס' הֵינּוּ לְהִתְחִיל בְּהֵרָהוֹר.

וְהִקְשׁוּ דִּילְמָא יִקְצַר בְּדִיבּוֹר קְאָמַר וְתִירְצוּ דְּהִי לִי לְמִתְנֵי יִקְצַר בְּדִיבּוֹר אוּ יִהְרָה בְּאַרְיִכוֹת. וְאִין זֶה מוּבָן דְּהָא לְרַב חֲסָדָא קְיָיִמִין דְּהֵרָהוֹר לָאו כ"ד לְצֵאת י"ח וְא"כ פִּינּוּ דְּאֲפִשֵׁר לוֹ לְקַצֵּר בְּדִיבּוֹר וְלְצֵאת י"ח וְכִשְׁהֵרָה לֹא יֵצֵא כָּלֵל אִינוּ רְשָׁאֵי לְהֵרָה וְלְבַטַּל חוֹבַת הַקְּרִיאָה וְאִיף אֲפִשֵׁר לוֹמַר דְּהִבְרִיָּה בְּיָדוּ.

וּמִשְׁנֵי שְׁאֵנֵי תְּפִלָּה דְּלִית בֵּהּ מַלְכוּת שְׁמַיִם וּפְרִשׁ יי בָּלָב הֵינּוּ קַבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם עַכ"כ לֹא הִתִּירוּ לוֹ לְהֵרָה וּפְרִיף וְנִהְרֵי בְּרַהֲמֵי לְאֲחֵרָיו דְּלִית בֵּהּ מַלְכוּת שְׁמַיִם וְתַנּוּ עַל הַמְּזוֹן מְבַרְךְ לְאֲחֵרָיו אֲלֵא שְׁאֵנֵי ק"ש וּבְרַהֲמֵי דְּאוֹרֵיָּתָא וְתְּפִלָּה דְּרַבְּנָן.

וְנִרְאָה דְּאִצְטְרִיף נְמִי לְטַעֲמָא דְּדָבָר שְׁהִצְיָבוֹר עֲסוּקִין בּוּ דְּבַל"ז לֹא הִיָּה לוֹ לְהֵרָה כָּלֵל פִּינּוּ דְּאִינוּ יוֹצֵא בְּזֵה אֲלֵא דְּבַדְּבָר מְצוּה שְׁיֵשׁ לָהּ זְמַן וּקְבִיעוּת לְכָל יִשְׁרָאֵל הִתִּירוּ לוֹ ג"כ לְהֵרָה וְזֵהוּ פְּרִוּשָׁא דְּדָבָר שְׁהִצְיָבוֹר עֲסוּקִים בּוּ וְעֵינֵין בְּמִי"ט סְעִיף יו"ד וְעֵינֵין בְּפַר"ח ס' ס"ה סְעִיף ב': וְהִנֵּה לֹא נִתְבָּאָר סְבָרַת רַבִּינָא דַּס"ל הַכ"ד אֲלִיבָא דְּמֵאֵן קְאָמַר הֵכִי.

וְהָרָא"ש יי"ל כְּתַב דְּפִלְגֵי אֲלִיבָא דַּר' יְהוּדָה דְּאָמַר לֹא הִשְׁמִיעַ לְאֲזוּנֵי יֵצֵא וְס"ל לְרַבִּינָא אֲלִיבָה דַּה"ה הֵרָהוֹר. אוֹ כַּר"מ דְּאֲפִילוּ לְכַתְּחִילָה אִין צָרִיף לְהִשְׁמִיעַ לְאֲזוּנֵי דְּאַחַר פְּנוּנַת הַלֵּב הֵן הַדְּבָרִים וְלִשְׁיטַת הַרְשָׁב"א יי"ל שְׁפַתְבְּתִי לְעֵיל אֲדַרְבָּה מוּכַח דַּר' יְהוּדָה ס"ל דְּהֵרָהוֹר לָאו כְּדִיבּוֹר דְּמִי מְדַדְּרֵשׁ שְׁמַע בְּכָל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמֵעַ עֵי"ש וְעוֹד יֵשׁ לְהַבִּין בְּמֵאֵי דְּפְרִיף לְרַבִּינָא יוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו וּפִי' הַתּוֹס' דְּהָא בְּהָא תְּלִיא דְּמַנ"ל הָא דִּילְמָא גְּבִי ק"ש דְּלֹא כְּתִיב שְׁמַע דְּהָא דְּרִישׁ לְשׁוֹן כּו' יוֹצֵא אֲפִילוּ בְּהֵרָהוֹר אֲבָל ת"ת אִינוּ יוֹצֵא אֲלֵא בְּדִיבּוֹר מְדַכְתִּיב הַסְּכַת וְשְׁמַע וְהֵרָהוֹר לָאו כְּדִיבּוֹר דְּמִי וְעוֹד אִיף פִּיגִיל רַבִּינָא דְּבַכ"מ הֵרָהוֹר כַּד"מ דְּהָא מְצִינוּ כְּמָה מְצוֹת שֶׁל דִּיבּוֹר דְּאִינוּ יוֹצֵא בְּהֵרָהוֹר כְּמוֹ הַגְּדָה שֶׁל פֶּסַח וּקְדוּשַׁת הַיּוֹם וְסְפִירַת הָעֵנָם וְעוֹד הָא מְצִינוּ לְעֵגֶן עֲרוּהָ הֵרָהוֹר לָאו כ"ד דְּכְתִיב עֲרוֹת דָּבָר וְהָא דְּאָסַר הֵרָהוֹר בְּבֵית הַפֶּסַח וּבְבֵית הַמְּרֻחָץ לָאו מְשׁוּם דְּהֵרָהוֹר כ"ד אֲלֵא מְשׁוּם דְּכְתִיב וְהִיָּה מְחִיבָה קְדוּשָׁה וְגַבִּי שְׁפַת נְמִי קי"ל הֵרָהוֹר מוֹתֵר דְּכְתִיב וְדָבָר דָּבָר

אלמא היכא דכתוב דזיבור הוא דווקא וכי רבינא יחלוק על כל הני הלכתא: ע"כ הנה נראה לפרש לכאורה דהא דקאמר רבינא הכ"ד היינו לענין תורה לבד וק"ש ג"כ בכלל ד"ת וס"ל לרבינא אף שנהא' ודברת בם לדבר בם היינו דוונדאי דזיבור הוא עיקר המצוה מ"מ יוצא נמי בהרהור כמש"נ והגית כו' והגיון בלב הוא ומוכח רבינא מתנא דמתניתין דאמר מהרהר ע"כ הוא דעת שלישיית דאפילו בהרהור יוצא והשתא פריה שפיר יוציא בשפתיו וכפני' התוס' פנין דמיקרי עוסק בתורה אף בהרהור א"כ יוציא נמי בשפתיו ומשני פדאשפתון בסיני וכדפני' התוס' ז"ל אבל הברכות אינו מהרהר דבהם מודה רבינא דהרהור לאו כ"ד וא"כ למה ירהר וברכת המזון באמת מוציא בשפתיו וכדמשמע לישנא דמתניתין ועל המזון מברך לאחרי.

ורב חסדא אמר אי הרהור כ"ד יוציא בשפתיו אלא גם בק"ש הרהור לאו כ"ד וכמו שפסק הלכתא לעיל כר' יהודא דאין צריה להשמיע לאזנו אבל דזיבור בעינו ואלא למה מהרהר פדי שלא יהא ציבור כו' והוא שישב בטל ופריה ונגרוס כו' ולכאורה אין קושיא זו מובנת דמ"ש פירקא אחרנא מק"ש והנה נראה לומר דת"ק דמתני' ר"מ פדאיתאבבביתא שם ור"מ ס"ל דמציע את המשנה א"כ יכול לגרוס פירקא אחרנא אפילו בדיבור.

ומשני בדבר שהציבור עסוקים בו. ופריה ונהרי תפלה כו' ומשני שאני תפלה דלית בה מלכות שמים היינו אין מלך העולם בברכות י"ח.

נהרי בבהמ"ז לפני' דאיתא בי' מלכות שמים היינו מלך העולם אלא ק"ש דאורייתא כו' כן הנה נראה לכאורה לפרש. אבל לפי מאי דגרסינו ונהרי ברהמ"ז לאחרי א"א לפרש כן.

וכן משמע לקמן דגם בברהמ"ז בע"ק אסור בו גבי עובדא דרב פפא ור"ה בריה דרב יהושע ועוד הך פירושא דמל"ש היינו מלך העולם תיקשי לרב דאמר דאין ברכה צריכה מלכות מא"ל וע"כ עיקר גירסא ונהרי ברהמ"ז לאחרי עיקר.

אם לא שנאמר דלר"ח גם בברהמ"ז אינו אלא מהרהר כמו בק"ש אבל לרבינא בברהמ"ז מברך בפה: וראיתי להגאון ז"ל בפ' המשנה שהשנה סוגית ש"ס דילן לשיטת הירושלמי דמהרהר קאי אברכות לבד אבל אק"ש ובהמ"ז לאחרי אומר בפה ומפרש ונגרוס בפירקא אחרנא ופי' מלכות שמים היינו מלך העולם.

וג' חילוקים יש בדבר ק"ש ובהמ"ז בפה וברכות דק"ש ולפני המזון בהרהור ותפלה פלל לא. ולא זכיתי להבין חזק דלפ"ז מוכח רבינא דהרהור כ"ד מהא דמהרהר בברכות וא"כ מאי קשיא יוציא בשפתיו ופי' התוס' דהא ביהא תליא מנ"ל דילמא לענין תורה הרהור לאו כ"ד.

ועוד הא כבר הוכחתי מעובדא דרב פפא ור"ה בריה דרב יהושע דבע"ק אסור בברהמ"ז. ועוד דהאי פירקא ונהרי ברהמ"ז דאית בה מלכות שמים ע"כ מלפניו פריה ומאי קשיא הא באמת מהרהר וכי תימא דפריה מ"ש לפני' ומ"ש לאחרי' א"כ ליפרה מק"ש וברכותי'.

ועוד דאָמרינו לקמן ק"ש עדיפא דאית בה תרתי משמע דקאי אמלכות שמים דקאמר מעיקרא היינו קבלת עול מלכות שמים ולפי הנ"ל לא הונפר כלל. ומפאן סתירה גם למש"כ דרבינא לא קאמר הרהור כ"ד אלא בד"ת וק"ש א"כ יציאת מצרים אמאי לא מזכיר בפה.

ועוד דלקמן פריף הש"ס על ר' יהודא דאמר מברך בפה ולית ליה בע"ק אסור בד"ת ומשמע דהוי בעי למימר דהוי מה"ת א"כ את"ק נמי תיקשי מק"ש וברהמ"ז. ועוד הא בעי הש"ס לשינויא דר' יהודא מהרהר קאמר וא"כ היינו ת"ק ודוחק לומר דפי' המשנה מתחלה לפי שינוי הש"ס: ובירושלמי מפרש הכי משום דמשמע מירושלמי דהרהור מותר בבע"ק דאיתא התם תמן אמרינו אפילו לשמוע ד"ת אסור כמו בסיני משמע דלא נאסר אלא שמיעה דשומע כעונה אבל לא הרהור לבד ואפילו שמיעה לא אמרו אלא חכמי בבל אבל לחכמי א"י משמע דאפילו לשמוע מותר ע"כ צריף לפרש דמהרהר קאי אברכות דלמה נאסרו בהרהור.

אבל שיטת הש"ס דילן הוא דאסור בהרהור ע"כ פירשו המשנה דמהרהר קאי אק"ש אבל ברכות אפילו בהרהור אסור. ובאמת יש לדקדק קצת מהא דאמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ וביה"כ וכל לאתווי מאי אי נימא דלא קאי אלא כנגד ערות אדם לא משמע פן לישיא דבכל מקום אלא משמע מזה דלכל האסורים בד"ת קאי ובע"ק בכלל דמותר בהרהור ור' יוחנן ג"כ מחכמי א"י הוא וס"ל ג"כ דבע"ק מותר בהרהור: ובזה יש מקום לחתור ולישב ד' הרמב"ם ז"ל בב' דברים שעמדו עליו הראשונים ז"ל.

הא' הוא מה שפסק וחקיק דק"ש ותפלה אינו יוצא בהרהור וכל הברכות יוצא אפילו בהרהור. ובכל הסוגיא דפ' הי' קורא לא משמע פן כמו שהארבתי לעיל בכמה הוכחות ברורות.

והב' מה שפסק במגילה דחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא את הרבים אפילו בדיעבד וכבר עמדו עליו מפרשי דבריו וישבו בדוחק ע"ש: אבל לפי הנ"ל הפל מנושב בחדא מחתא דהוא ז"ל ראה שיטת הירושלמי דבע"ק מותר בהרהור משום דמימרא דר' יוחנן מסייע ליה כמש"כ לעיל ולפ"ז אי אפטר לפרש המשנה דמהרהר קאי אק"ש דאמאי לא יתרה גם הברכות פנין דמותר בהרהור אלא ע"כ מהרהר קאי אברכות ולפ"ז אין לומר דהרהור לאו כ"ד ולמה מהרהר כדי שלא ישב בטל בדבר שהציבור עסוקים בו דא"כ גם בתפלה יתרה אלא ע"כ לענין ברכה הרהור כ"ד ע"כ מהרהר ולא תיקשי יוציא בשפתיו פנין דאפטר בהיתר שיוצא בהרהור ובע"ק מותר בו למה יוציא בשפתיו אבל תפלה אינו יוצא בהרהור לדילפינו מקרא דחנה וסנה היא מדברת על לבה מכאן שצריף שיחתו בשפתיו ע"כ אינו מהרהר כלל בתפלה.

וא"כ יפה חילק הרמב"ם ז"ל בין ק"ש ותפלה לשאר ברכות: והשתא דאתינן להכי גם הדין השני מנושב דנשארין דברי רב יוסף פלישנא קמא דבשאר מצות של דיבור כ"ע מודים דצריף שישמיע לאננו משום דהסכת ושמע קאי אשאר מצות ותו לא קשיא מברייתא דלא יברך אדם ברהמ"ז בלבד ואם בירך יצא דשאני ברהמ"ז דלא בעי דיבור כלל דיוצא אפילו בהרהור אבל שאר מצות התלויות בדיבור צריף שישמיע לאננו.

וא"כ אתיא משנה דמגילה בפשטא ואין צריך לומר חסורי מחסרא והא פדאיתא ע"כ פסק לענין מגילה דאין יוצאין אפילו בדיעבד. ואף כי הדברים הם ע"ד פלפול אבל לדעתי נכונים נאמת הם בס"ד: והשאג"א ז"ל האריה בזה ועיקר תקירתו בזה דר' זירא פל הראוי לבילה כו' לענ"ד לא נאמר פלל זה לענין מצות דחובת הגוף וכי משום דאינו יכול למיין פתקונה לא ימימנה פלל ויש הוכחות לזה ודו"ק: גם במה שהאריה באלם השומע ואינו מדבר שמחוניב הוא לשמוע ק"ש מאחר ויוצא בו דשומע פעונה.

ענין במג"א סי' ס"א שהביא בשם כ"ה דשומע פעונה גבי ק"ש נמי וענין בפר"ח סי' ס"ב שכתב בפשיטות דשומע פעונה גבי ק"ש וירושלמי דפ' מי שמתו איירי בבקי וכיון שהיא בקי ראוי שיהא פל או"א משגן בפיו ולא משום דשומע פעונה וכן אמר בתפלה משום דהוי רחמי וברהמ"ז משום דכתיב ואכלת כו' ולא משום דשומע אינו פעונה עיי"ש וענין באליהו רבה סי' ס"ב ודוק].

ולי נראה דבק"ש לא אמרינן פלל שומע פעונה אלא הוי פמצות מעשיות שאין האחד יכול להוציא את חברו. ודווקא בתפלה שפל מצותה היא בצירבור וכל נוסח התפלה הוא מדרבנן והם אמרו ש"ץ מוציא את הרבים ובלא ש"צ יש בזה מחלוקת בין הפוסקים וכן בברכת המצות או ברכת הנהנין.

ואפילו ברהמ"ז אם ישבו כאחד לאכול אם יכול האחד לברך לכולם. ובפרט לדעת הרמב"ם ז"ל דבדיעבד יוצאים בהרהור ואפשר דמהו גופא דשומע פעונה ג"כ נסתייע הוא ז"ל לדבריו.

אף דע"כ הרהור לחוד ושמייעה לחוד מדאינו יוצא אלא במי שמחוניב בדבר וע"כ שמייעה הוא מטעם שליחות. עכ"פ לא מצינו שומע פעונה אלא בתפלה וברכות שהם שבת למקום אבל בק"ש לא מצינו.

והכי איתא להדיא בירושלמי פרק מי שמתו לא מסתברא בק"ש שיהא פל אחד משגן בפיו. ובאמת קשיא לי מהא דבע"ק לא יפסיק בתפלה ומוקים לה בירושלמי בצירבור דווקא ואמאי לא יצא בתפלת ש"ץ.

והדברים ארופים בזה וצ"ע גדול בפוסקים ודו"ק היטב בכל הנה"ל: ויש לדבר עוד בזה בדברי הרמב"ם ז"ל גבי פתח בדחמרא כו' שכתב שם דאף שסיים הלשון בד"א יצא כיון דמחשבתו הנה לזה המין.

וענין ברבינו יונה בסוגיא דפתח בדחמרא שהביא י"א דבברכות עיקר היא הפנונה ומעפכת בה. ומהא דלא בעינן פנונה בתפלה אלא דבאבות לא משמע כן.

ואפשר לומר דדווקא בברכת הנהנין קאמרי דאסור ליהנות בלא ברכה ובלא פנונה לאו ברכה היא זו. וגם מה שכתבו התוס' דכנונה אחרת מעפכת אפ"ל ג"כ דדווקא בברכת הנהנין שייך לומר זאת כיון דבשעת ברכה הנה בדעתו שהוא יין א"כ לא בירך על השכר פלל וכ"ז צריך עיון רב בש"ס ופוסקים ולא מצאתי כעת מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל היטור הרהור פנגד ערות אדם ענין בפ"ג מהל' ק"ש: בפ' הנה קורא אמר ר"א מ"ד כן אברכה בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפלה ואם עושה כן עליו הפתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי ולא עוד אלא שנוחל ב' עולמות שנאמר ושלפתי רגנותי להלל פי.

ויבואר ע"פ הידוע כי עיקר פנונת קבלת עול מלכות שמים הוא למסור נפשו על קדושת השם וליחידה באהבה אל שורשה ולקרבה אל דביקות אחדותו ית' וית' אל מקור החיים. ונדוע דברי זוה"ק על פסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי קודם קבלת עול מלכות שמים אין חיות האדם עדיין על מקומה ומשפנה וע"כ מזכירין יציאת מצרים בק"ש כי ע"י גאולת מצרים היינו לו לעם ולהדבק בו להיות פלנו חיים מצד פנימיות נשמתנו.

וזהו שאמר פן אברכה בחי' זו ק"ש. והנה אחרי התניח פנימיות נשמתו באהבה עזה אל שרשה במקור החיים העליונים אז חובה לסמוך תיכף בכח הזה תפלה ושאלת צרכיו הפנונה שיהיה המקום ב"ה גם בעזר כלי המעשה וחומר האדם אשר הם חיצונות האדם ובטבעם הם מתנגדים אל רצון הנשמה על זה יתפלל כל חסיד עליהם שגם הם יתקדשו לעבודת שמים לבד.

ע"כ תיקנו אנשי כנה"ג ברפת הדעה בתחילת שאלת צרכיו כי אין לה דבר שיעשה שלום בין גוף ונפש כמו הדעה השלימה כי דעת קנית מה חסרת. ואז הוא שלם בכל צרכיו ואין לו מחסור.

וזהו שאמר בשמה אשא כפי זו תפלה יכוין כי עיקר התפלה לישא את כפיו הם ראש כלי המעשה גם פן לעבודתו ועשיית רצונו ית' ברצון אחד עם רצון פנימי. וזהו מה שאמרו ז"ל כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל אותו היום כי שלום לו מכל צד.

ור' זירא דאמטי אסא לבי מלכא אדרבה זה הוא ג"כ לשמחה לו כמו שנגמר נחת שמחה בלבי מעת כו' וכמש"כ במ"א ע"פ כי לטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף כו'. והנה באשר אמר ישעיהו לחזקיהו כי מת אתה כו' זה יורה על פירוד בין גוף ונפש הצדיק הזה והוא מדה במדה למאי דלא עסיק בפריה ורביה.

ע"כ התפלל זכור נא אשר התהלכתי לפניך כו' והטוב בעיניך עשיתי כי מדוע יפרדו גופי ונפשי אשר הם רעים ואהובים לעשות רצונך. וזהו שאמרו ז"ל שגנו ספר רפואות כי אין צורך לגוף ברפואות גשמיות כי חיים העליונים מתפשטים גם באברים החיצונים.

וחד אמר שסמה גאולה לתפלה הוא ג"כ לכוננה הנ"ל אשר מפני זה ראוי שלא יפרדו גופי ונפשי קודם זמנן. וזהו שאמר ואם עושה פן עליו הפתוב אומר כמו חלב ודבשן תשבע נפשי כי הנפש הטהורה שבעה בעמלה ע"י פעולת כל משרתי ע"כ הוא נוחל שני עולמים שחר הרוחני ושחר הגשמי כי לא ימצא כלי מחזיק ברכה כמו מי שהשלום לו.

ועל השלום הזה אשר הוא עיקר ושרש לעבודת שמים התפללו כל החסידים האמוראים כמו שיבואר א"ה: ר"א בטר דמסיים צלותיה כו' שתשפון בפורינו אהבה ואחנה כו'. כי בשעת התפלה וקבלת עול מלכות שמים ודאי נעשה יחוד ושלום למעלה ולמטה בין בכלל ובין בפרט ע"כ הוסיף להתפלל שיתקיים השלום הזה כל היום וזהו שאמר שתשפון בפורינו כו' ותרבה גבולינו בתלמידים כי בזה יגדל השלום כמו שנגמר וכל בניו למודי ה' נרב שלום בניו ותצליח סופינו אחרית ותקנה כי כל יום ויום יש לו ראש וסוף וקווי הצדיקים להתגדל בעבודה בכל יום ויהיה טוב אחרית דבר מראשיתו וזהו שאמר ותצליח סופינו הוא סוף היום אחרית ותקנה כי נמצא בו מה שקוינו.

ותשים חלקנו בגן עדן הוא על עת השינה ומקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמה פידוע
שלצדיקים ע"י השינה. מתעברים גם נשמת צדיקים אחרים לעזור לו בעבודת שמים.

ונשפים ונמצא יחל לבנינו ליראה את שמה פי פשרי ישפון לבטח ולא יגע פי שום רע
ותבא לפניה קורת נפשינו לטובה. שמי שהוא במעלה הזאת כל מעשיו הוא לרצון ולנחת
רוח לפני השי"ת.

ולי"ח נאמר פאן שבע מיני טובה למספר שבע מדות העליונים הטובות וממטה למעלה
קחשיב: ר' יוחנן בטר דמסיים צלותו אמר הכי יהי רצון כו' שתציץ בבשתינו ותביט
ברעתינו כי אמרו ז"ל על ויצר אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי.

פי מצד נפשינו יש לנו בנשת מפני יוצר הכל ומצד היצה"ר וסייעתו רבו החורשים רעה
עלינו כמו שנאמר צופה רשע לצדיק כו' וצריכין אנו לעזרתו ית' כמו שאמרו ז"ל אלמלא
הקב"ה עוזרו כו' וע"י מה יבא עזרתו לנו אם יופיע עלינו רוח נכון מאורו הגנוז ע"י
מדותינו הקדושים אשר הוא ית' וית' מתנהג עמנו לטובה.

ונהו שאמר יה"ר שתציץ כו' ותביט כו' פי לרום המעלות ותפלל ע"כ אמר בלשונות
האלו והבן. ותתלבש ותתפסה ותתעטף כו' הם ג' מדות הטובות אשר העולם מיוסד
עליהם והעוז בין החסד והרחמים ובמדת חנינותו פולם תחברו לטובה.

ותבא לפניה מדת טובה וענותנותה היא המדה המקובלת כל טוב העליון ושוכנת את דפא
ותפלת ר"א הוא על הכנתו ואתערוותא דלתמא. ותפלת ר' יוחנן היא על תיקון מדות
העליונות וגם היא מעין שבע הוא נד"ל: ר' זירא בטר דמסיים צלותה אמר הכי יה"ר
כו' שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו מפני שג' ברכות ראשונות הם פנגד ג'
אבות פי הם שרשי עץ החיים וכל תפלות ישראל עד סוף כל הדורות הם פענפים
היוצאים מהם והאבות מצד קדושתן מבית ומחוץ הם היו רגלי מרפבתו ית' להשרות
שכינתו ית' עליהם דלת (ברכות) בעוה"ז.

וע"ז תסובב כל תפלתנו שנהיה לאחדים עם השרשים הטובים הם אבותינו הקדושים
וגם עלינו ישפון כבודו ית'. ע"כ בבא יום ה' הגדול והנורא לכלות הקוצים מן הפרם
כמו שנאמר והיו עמים משרפות סיד גו' ולא ישאר אלא עץ החיים הם ישראל עם קרובו.

אז יבא תחילה אליהו ז"ל לחבר ולייחד הענפים עם השרשים לבל ישלנט בהם האש
הגדול כמו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים כו'
ועל ידי החטאים נפסק חלילה הענף מן השרש.

ע"כ התפלל יה"ר שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו. ע"כ מצינו בר' זירא דבדק
עצמו בנורא כמו אברהם אבינו עליו השלום שנתנסה בכבשן האש והבן: ר' חייא בטר
צלותו אמר הכי יה"ר שתהא תורתך אומנתנו ואל ידנה לבנו ואל יחשכו עינינו.

פי אמרו ז"ל גדולים מעשה חייא דעביד שלא תשפח תורה מישראל וזה נקרא תורתו
אומנתנו פי כל מעשיו היא להרים דגל התורה ולקיימה כמו האומן באיזה מלאכה
שעושה בכל עת דברים מעין אומנתו.

כּוֹן צָרִיף שְׁיַעֲשֶׂה הָאָדָם כֹּל יָמֵי חַיָּיו לְלַמּוֹד כּוֹ' וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם. וְהִנֵּה בִּישׁוּל וְהַעֲדָר
הַתּוֹרָה חֲלִילָה מְבִיא לְדָוָה לֵב כִּי נוֹתְנִים עָלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דְּרָף אֲרִץ וְעִ"ז גַּם עֵינֵי
הַשָּׁכֵל נִחְשָׁכִים.

אַבְל כְּשִׁיחֵהָ תּוֹרָתוֹ אוֹמְנֵתָנוּ אֵל יְדוּהָ לְבָנוּ וְאֵל יִחְשְׁכוּ עֵינֵינוּ אָמֵן כּוֹ יְהִי רְצוֹן:
דִּינֵי בְרַכַּת הַגְּהֵנִין בְּאֵתִי לְחַקוֹר מַעַט בְּדִינֵי בְרַכַּת הַגְּהֵנִין וְהַחֲקִירָה הֶרְאֵנוּהָ
מִדִּין בְּרַכָּה מַעֲיִן ג' דְּשִׁבְעַת הַמִּינִים אִי מְדַאֲרֵי יִתָּא אִי מְדַרְבְּנָן.

וּבַהֲמ"ז גּוֹפֵא אִי ג' הַבְּרַכּוֹת הֵם מַה"ת אוֹ מַה"ת יוֹצֵא בְּמַעֲיִן ג' וְרַבְּנָן תִּיקְנוּ ג' בְּרַכּוֹת.
הִנֵּה בְּסוּף פִּיצַד מְבַרְכִין תְּנִינָן אֲכַל עֲנָבִים וְתַאֲנִים וְרַמּוֹנִים מְבַרְךָ אַחֲרֵיהֶם ג' בְּרַכּוֹת
דְּבָרֵי ר"ג וְחַכ"א בְּרַכָּה אַחַת מַעֲיִן שְׁלֹשׁ.

וּמְפָרְשֵׁינָן טַעְמָא דר"ג דְּכַתִּיב אֲרִץ חֹטֵה כּוֹ' וּבַתֵּר הֵכִי כְּתִיב וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבְעַתָּ וּבְרַכַּת וְקֵאֵי
אֲכַל הַשִּׁבְעָה מִינִים שְׁבַכּוֹלָן שְׁנֵה חַיִּיב הַבְּרַכָּה לְאַחֲרֵיו וְרַבְּנָן אֲרִץ הַפְּסִיק הָעֵנִין דְּכַתִּיב
אֲרִץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפְּנוֹת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבְעַתָּ וַא"כ לֹא קֵאֵי חַיִּיב הַבְּרַכָּה אֲלֵא
אַלְתָּם לְבַדּוֹ.

וּר"ג הֵיחֵא לְמַעוֹטֵי הַכּוֹסִס אֵת הַחֹטֵה דר"ג נְמִי מוֹדָה דְּאִין מְבַרְךָ אַחֲרֵיו ג' בְּרַכּוֹת. וְאִף
לֹא מַעֲיִן ג' דְּהָא לר"ג בְּמִין דְּגֵן לֹא מְצִינוּ מַעֲיִן ג' כֹּל וְיַבְנֹאֵר עוֹד מְזָה לְפָנֵינוּ אִי"ה: הִנֵּה
מְפָשֵׁט הַסּוּגִיָּא מִשְׁמַע דְּלֹא הוּי מַה"ת לְרַבְּנָן אֲלֵא אַלְתָּם לְבַדּוֹ אַבְל שְׂאָר מִינִים מְדַרְבְּנָן
הִיא פִּינּוֹן דְּלֹא קֵאֵי עַלְיָהּ קֵרָא דְּוַאֲפֶלְתָּ.

גַּם שְׁמַעֲיִנָן מִינָהּ דג' בְּרַכּוֹת נְמִי מַה"ת דְּאִי מַה"ת סְגִי בְּמַעֲיִן ג' וְרַבְּנָן הוּא דְּמַקִּינוּ ג'
בְּרַכּוֹת מִיְּחֻדוֹת א"כ ל"ל לְמִימַר דר"ג וְרַבְּנָן בְּקֵרָא פְּלִיגִי לִימָא דְּבִסְבְּרָא פְּלִיגִי דְּרַבְּנָן
ס"ל דְּלֹא תִקְיֵנוּ ג' בְּרַכּוֹת אֲלֵא אַפַּת דְּסַעֲיִד אַבְל כֹּל שְׂאָר הַמִּינִים אוֹקְמוּהָ אַדְּאֲרֵי יִתָּא
וּר"ג ס"ל דְּאֲכַל ז' הַמִּינִים תִּקְיֵנוּ ג' בְּרַכּוֹת אֲלֵא ש"מ דג' בְּרַכּוֹת מַה"ת הֵם וְלֹא בָּא חַיִּיבּוֹן
אֲלֵא אַלְתָּם לְבַדּוֹ וּלפ"ז אֲפִילוּ מַעֲשֶׂה קְדוּרָה מַה' מִינִין נְמִי לֹאוּ בְּכַלֵּל בְּרַהֲמ"ז דְּאֲרֵי יִתָּא
אֲלֵא הוּי כְּשְׂאָר מִינִים אֲלֵא דְּמַרִּישׁ פִּיצַד מְבַרְכִין לֹא מִשְׁמַע הֵכִי דְּאֲמַרִּינוּ הֵתָם דְּיִין סַעֲיִד
וּפְרִיף א"ה נְבַרְךָ עָלָיו ג' בְּרַכּוֹת.

וְאִי נִימָא דְּקֵרָא וְאַכְלֶתָּ לֹא קֵאֵי אֲלֵא אַלְתָּם לְבַדּוֹ אַבְל כֹּל בְּרַכַּת הַמִּינִים בְּרַכְתָּן מְדַרְבְּנָן
הִיא א"כ מַאי פְּרִיף נְבַרְךָ עָלָיו ג' בְּרַכּוֹת וּמְפָנִי פִּירְכָּא זֹו נְרָאָה פִּירוּשׁ שֶׁל מְחַלְקוֹתָן שֶׁל
ר"ג וְרַבְּנָן הֵכִי דר"ג ס"ל דְּקֵרָא דְּוַאֲכְלֶתָּ וְשִׁבְעַתָּ וּבְרַכַּת קֵאֵי אֲכַל הַז' מִינִים אִף דְּבְכָל ז'
הַמִּינִים לֹא שְׁיִיף בְּהוּ שְׁבִיעָה מ"מ חֲיִיבִים כּוֹלְהוּ בְּבְרַכָּה לְאַחֲרֵיהֶן [וְנְרָאָה דְּלר"ג בְּכַזִּית
חֲיִיב לְבַרְךָ מַה"ת פִּינּוֹן דְּאֲפִילוּ עַל פִּירוֹת חֲיִיב לְבַרְךָ] וְרַבְּנָן ס"ל אֲרִץ הַפְּסִיק הָעֵנִין
לוֹמַר דְּאִין חַיִּיב בְּבְרַכָּה מַה"ת אֲלֵא אַחַר דְּבַר הַמְּשַׁבֵּיעַ כְּמוֹ לֶחֶם וְהַשְׂתָּא פְּרִיף שְׁפִיר
א"ה נְבַרְךָ עָלֵי ג' בְּרַכּוֹת פִּינּוֹן דְּיִין נְמִי סַעֲיִד וּמְשַׁבֵּיעַ וְעֵיקַר מִיעוּטָא דְּשְׂאָר מִינִים הוּא
מְוַשְׁבַּעַת דְּלֹא שְׁיִיף בְּהוּ שְׁבִיעָה אַבְל יִין דְּמְשַׁבֵּיעַ לֹא אִימְעוּט וְדִינוּ כְּמוֹ לֶחֶם.

וְדוֹנוּקָא הִנְהוּ דְּשְׁיִיף בְּהוּ שְׁבִיעָה אַבְל אִם קְבַע סַעוֹדָתוֹ אַדְּבַר אַחַר בְּטָלָה דַּעְתּוֹ וְאִינוּ
מְבַרְךָ אַחֲרֵיהָ לְדַעַת רַבְּנָן. וּר"ע דְּאוֹמַר אֲפִילוּ אֲכַל שְׁלֶקֶת וְהוּא מְזוֹנּוֹ חֲיִיב בְּג' בְּרַכּוֹת
מְפָרֵשׁ וְשִׁבְעַתָּ לְכָל אַחַד כְּדִי דַּעְתּוֹ.

עכ"פ מפל הלין נשמע דאין שום ברכה מה"ת לאחריה אלא בפת הסועדאבל במעשה קדירה ובשאר שבעת המינין שאינם סועדים אין להם רפה מה"ת: והנה הראשונים ז"ל פבר הביאו ראיה דברכה מעין ג' דשאר מינים לאו דאורייתא היא מהא דאמרין לעיל אם סיים בדנהמא אפמרי יצא אף דלא אמר אלא הון לבדו: עוד נראה להביא ראיה מהא דקי"ל אין מזמנין על הפירות ואי נימא דכל הז' מינים הם בכלל דואכלת ושבעת וברכת.

א"כ יהיה ג"כ בכלל ברכת הזימון דהא מחד קרא נפקא לן לכולהו. ואין לומר פיון דברכת הזימון ילפינו מואכלת ושבעת וברכת א"כ אינה מחוייבת אלא במקום שביעה א"כ בכל הג' ברכות נמי לא יתחייבו שאר המינים אלא ע"כ לשיטת הסוברים דברכה מעין ג' מה"ת ע"כ צריף לומר דקרא דואכלת קאי גם אכל הז' מינים אלא דארץ הפסיק הענין לחייבו אפת ג' ברכות מיוחדות אבל מן הזימון אמאי יפטרו ואין לומר דבפירות אין דרף לקבוע יחד אכילתן מש"ה פטור מן הזימון א"כ תיקשי מהא דר"ג באכילת פותבות נמן רשות לר"ע לברף קושית התוס' שמה ונהא אין זימון לפירות דכי היכא לדידן ברכה מעין ג' מה"ת לשיטה זו ואפ"ה אין זימון משום דאין בהם קביעות ה"ה לר"ג דחייב לברף עליהם כל הברכות נמי אין להם זימון.

ולולי ד' התוס' ז"ל באמת הייתי אומר דגם לר"ג אין זימון בפירות והנה מיושב בזה קושית התוס' שם א"כ לעולם יתחייבו בזימון ומה שנתן ר"ג לר"ע רשות לברף היינו להוציא את פולם מן הברכה ואין זה ענין לברכת זימון דהיא ברכת נברף.

וכן משמע בריש פ' ג' שאכלו גבי הא דפליגי רב ור' יוחנן בשנים אם רצו לזמן דמסקינן התם תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר ר"י שנים שאכלו כ"א יוצא בברכת חבירו לומר שאין ברכת הזימון ביניהם הרי לפניה דזימון לחוד.

ולהוציא הברכה לחבירו לחוד. והשתא אין שום חילוק בין פת לפירות לענין להוציא האחד את חבירו בברכתו.

ולא ידענא מנ"ל להתוס' דלהוציא את חבירו תליא בזימון כדמשמע בתוס' גבי מעשה דר"ג וגבי מעשה דבר קפרא בריש פ' ג' שאכלו. ועיין בתוס' בחולין בפ' כה"ב שהאריכו שם בזה.

ובהא דהסיפו אי איירי בברכה ראשונה או בברכה אחרונה ומש"כ שם דברייתא פיצד סדר הסיפה איירי בברכה אחרונה אינו מוכן דבהדיא איירי בברכה ראשונה ועיין במכילתין ותשפח: ואידי דאיירינן בביריתא דכיצד סדר הסיפה ארשום מה שישי לי לדקדק בדברי הרא"ש ז"ל שפכת בהני תרי לישני דרב ללישנא קמא מידי דחשיב בעי הסיפה ור' יוחנן סבר דיין נמי חשיב אבל שאר דברים פוליהו לא בעי הסיפה.

וללישנא בתרא מידי דחשיב מהני ליה הסיפה לר' יוחנן יין נמי חשיב ומהניא לי הסיפה ושאר כל הדברים פוליהו לא מהני להו הסיפה ע"כ דבריו ז"ל ופריף הש"ס על רב מרישא ומסיפא דברייתא להני תרי לישני ומשני לה.

והנה בתוספתא נאמר בסדר הנה ג"כ פרפראות ואמרו ג"כ בתחלה כ"א מברף לעצמו ולבסוף אחד מברף לכולם עי"ש וכן משמע מפירש"י ז"ל במשנה דבירף על הפרפרת שכן הנה גירסתו והשתא לפי ד' הרא"ש ז"ל דללישנא קמא שפסק כנותיה בשאר דברים

לכ"ע לא פְּעִי הַסִּיפָה וא"כ תִּיקָשִׁי לְהוֹי מְהֵאֵי דִינָא דְפַרְפְּרִת וַיֵּשׁ לְהַסְתִּייעַ מִזֶּה לְדַבְּרֵי הַתּוֹס' גַּבִּי עֹבְדָא דְבַר קַפְרָא דְבִשְׁאָר דְבָרִים לַכ"ע פְּעִי הַסִּיפָה עֵי"ש וְעֵינֵי בַד' הַרְמַב"ם ז"ל בְּזֶה וַיְכַבֵּר הָאָרִיכוּ בְּדִינִים אֱלוֹ הָרַאשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרוֹנִים פְּנֻלָם ז"ל: וְעִיקַר הַהֲכָרַח לְדַעַת הַתּוֹסְפוֹת לְחֻלְקָא בֵּין בְּרַכָּה רַאשׁוֹנָה לְאַחֲרוֹנָה הוּא מְדַאֲמַר אַבְיֵי נְקֻטִינֵי שְׁנַיִם שְׂאָכְלוּ מִצְּנֵה לְחֻלְקָא וַיְבַרְכֵהּ רַאשׁוֹנָה מְצִינֵי דְאֶחָד מְבַרְכֵהּ פְּמוֹ בְּאוֹר וּמְוַגְמַר וַיֵּין וַיְכַבֵּר חִילְקוֹ הַתּוֹס' ז"ל מִשׁוּם דְּבַהֲמ"ז דְּאוֹרְיִיתָא חִילּוּקָא בְּרַכּוֹת עֲדִיף.

אַבְל מְהֵא דְחֻלְיִין לֹא מִשְׁמַע פֶּן דְּמַדְיִיק הַתָּם גַּבִּי פִירוֹת נְמִי דְמִצְּנֵה לְחֻלְקָא וְהַתָּם בְּרַכָּה דְרַבְנָן הִיא. וְהַרְבֵּה יֵשׁ לְהַאֲרִיף בְּזֶה אַבְל לֹא בְּזֶה אָנוּ עֲסוּקִין כְּעַת: נְחֻזֵר לְרַאשׁוֹנוֹת דְּאִין הֲכָרַח מְהֵא דְאִין מְזַמְנִין עַל הַפִּירוֹת דְּבְרַכָּה מְעִין ג' לְאוֹ דְּאוֹרְיִיתָא דְאֶפִּילוּ אִי מַה"ת הִיא אִין זִימּוֹן לְפִירוֹת וְכֵן לַר"ג.

אַלְא דַלְפ"ז לְפִי מַה שְׁפִירֵשׁ"י ז"ל וְרַב אֶלְפָס ד' רַב שְׁשֵׁת בַּפ' ג' שְׂאָכְלוּ דְבְרַכְתָּ הַזִּימּוֹן הוּא עַד הַזֵּן וַיְחִיד אִין צְרִיף לֹמַר הַזֵּן א"כ מְאִי קְאָמַר ר"ג דְעַל הַפִּירוֹת יְבַרְכֵהּ ג' בְּרַכּוֹת הָא לִיכָא אֶלְא שְׁנַיִם.

וְדוּחַק לֹמַר דְּהַטּוֹב וּמְטִיב מַה"ת לַר"ג. וְעוֹד קִשְׂיָא מַר"ע דְאָמַר אֶפִּילוּ אַכְל שְׁלֵק וְהוּא מְזוֹנוּ מְבַרְכֵהּ ג' בְּרַכּוֹת וַר"ע ס"ל דְּהַטּוֹב וּמְטִיב לְאוֹ דְּאוֹרְיִיתָא וְדוּחַק לֹמַר דְּחֻשִׁיב לְהַטּוֹב וּמְטִיב דְרַבְנָן בְּכָל הַבְּרַכּוֹת.

אַבְל כְּבַר הַקְּשׁוֹ הַתּוֹס' ז"ל עַל שְׁיִטָּה זוֹ כְּפֹה קוֹשְׁיוֹת חֲמוּרוֹת וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מְהֵא דְאָמְרִינוּ לְעִיל דְּסִיִּים בְּדִנְהֵמָא עַל תְּמָרֵי יָצָא וְזֶהוּ בְּבִרְכַת הַזֵּן וּלְשִׁיטַת רַש"י ז"ל מַה עֲנִין בְּרַכַת הַזֵּן לְתִמְרֵי פִינּוֹ דְאִין יְחִיד אוֹמְרָה וְעוֹד אֲמַאי אִין בְּרַכַת הָאָרְץ פּוֹתַחַת בְּבָרוּךְ פִּינּוֹ דְבִיחִיד לְאוֹ סְמוּכָה לְחֻבְרָתָהּ הִיא.

וְאִין לֹמַר דְּסִיִּים בְּדִנְהֵמָא הִינּוּ עַל הָאָרְץ וְעַל הַמְּזוֹן דְּתִמְרִים לְאוֹ מְזוֹן הֵם. וּבְאֲמַת צְרִיף לְהִבִּין מְאִי אִירֵיא תְּמָרִים דְּזִינֵי הָא כָּל מִילֵי זִינֵי מְהֵא דְאָמְרִינוּ כָּל הַזֵּן עָלֵי אֲסוּר בְּכָל חוּץ מְמִים וּמְלַח: וְרֵאִיתִי לְהַגָּאוֹן ז"ל שְׁכַתְּבַת עַל הָא דְאָמַר ר"ג לַר"ע גַּבִּי כּוֹתְבַת עַד מְתִי אַתָּה מְכַנִּים רַאשְׁיָה בֵּין הַמְּחַלְקַת וְאֲדַרְבֵּה יְחִיד וְרַבִּים הִלְכָה כְּרַבִּים אֶלְא מִשׁוּם גַּם אִם הִיָּה עוֹשֶׂה כַר"ג הִיָּה יוֹצֵא עַל הַתְּמָרִים.

וְלֹא הִבְנֵתִי דְּוִנְדָאֵי הִנֵּי ג' בְּרַכּוֹת דְּפָרִי הַעֵץ לֹא יֵאמְרוּ בְּנוֹסַח אֶחָד עִם ג' בְּרַכּוֹת שֶׁל לְחֵם וְא"כ בְּלֹא"ה לַכ"ע אִם יֵאמַר ג' בְּרַכּוֹת וְנָדָא יָצָא: וּלְפִי מְאִי דְכְּתִיבָנָא לַר"ג לֹא בְּעִינֵינּוּ פְּדִי שְׁבִיעָה פִּינּוֹ דְּמְבַרְכִין עַל הַפִּירוֹת וְא"כ קִשְׂיָא לִי הָא מִשְׁמַע לְעִיל בְּבְרִייתָא דַר' יְהוּדָא ס"ל כַר"ג בְּשִׁבְעַת הַמִּינִים וְאֲמַאי אָמַר בְּמַתְנִיתִין עַד כְּפִיעָה לְאַבְיֵי דְדַרְיָשׁ אַכִּילָה שְׁיֵשׁ בֵּה שְׁבִיעָה וְאָף ר' יוֹחָנָן דְּמַחְלִיף הַשְׁיִטָּה וַר"י אוֹמַר עַד כְּזִית הִינּוּ מַחְמַת הַמְּשֻׁנָּה דְּפִסְחִים אַבְל בְּלֹא"ה לֹא הִיָּה מַחְלִיף וּלְפִי מְאִי דְמִשְׁמַע דַס"ל כַר"ג בְּלֹא"ה ע"כ צְרִיף לְהַחְלִיף שְׁיִטְתּוֹ וְאֶפְשָׁר לֹמַר דַר' יְהוּדָא קְאָמַר מִשְׁמוֹ שֶׁל ר"ג אַבְל לִי לֹא ס"ל וְהִנֵּה לְפִי הַנְּ"ל הִיָּה נִרְאָה לֹמַר דְאָף דְּפִלְגִי ר"מ וַר"י לְעֵנֵן בַּהֲמ"ז שֶׁל פַת וַר"י מְצָרִיף דְּוִנְקָא כְּפִיעָה הִינּוּ לְעֵנֵן ג' בְּרַכּוֹת דְּבְעִינּוּ בְּהֵם פְּדִי שְׁבִיעָה אַבְל בְּשְׂאָר מִינִים אֶפִּילוּ בְּכִזִּית צְרִיף לְבָרוּךְ פִּינּוֹ דְאִין בְּהֵם שְׁבִיעָה א"כ צְרִיף לְבָרוּךְ אַחַר סֵתָם אַכִּילָה דְהִנֵּי בְּכִזִּית.

אָבֵל מִד' הַתּוֹס' שֶׁהֵבִיאוּ רְאִיָּה מֵעוֹבְדָא דְזוּיָת מְלִיחַ לֹא נִרְאָה פֶּן וְגַם אִם נֹאמֵר דְּבִרְכָה מְעִין ג' צָרִיף לְבָרַף אֲפִילוּ בְכּוּזִית גַּם לֵר' יְהוּדָא א"כ הִנֵּה צָרִיף לְבָרַף גַּם אַפְת בְּכּוּזִית בְּרָכָה מְעִין ג' וְלֹא מְצִינוּ זֶה וְהִנֵּה נִחְלְקוּ הַרְאִישׁוֹנִים בְּהִנֵּי קִרְאֵי דְדִרְשֵׁי ר"מ וּר"י מֵר דְרִישׁ וְאֶכְלֶתָּ זֹו אֶכְלֶתָּ וְשִׁבְעָתָּ זֹו שְׁתִּיָּה וְאֶכְלֶתָּ בְכּוּזִית וּמֵר דְרִישׁ וְאֶכְלֶתָּ וְשִׁבְעָתָּ אֶכְלֶתָּ שְׁיֵשׁ בָּהּ פְּדֵי שְׁבִיעָה זֹו כְּבִיעָה וְשִׁיטַת הַתּוֹס' בְּזֶה דְכָל זֶה הָוֵי אֶסְמַכְתָּא בְּעֶלְמָא דַּמַּה"ת בְּעִינוּ שְׁבִיעָה גְמוּרָה וְכַדָּאִיתָא בִּפ' מִי שְׁמַתוּ וְהִרְבָּה מְהַרְאִישׁוֹנִים סוּבְרִים דְדִרְשָׁא גְמוּרָה הִיא וּלְר"מ מַה"ת בְּכּוּזִית וּלְר"י בְּכְבִיעָה.

וּלְשִׁיטָה זֹו אֲפָשֵׁר לְחַלֵּק אֶלְיָבָא דֵר' יְהוּדָא לְעִנְיָן שְׁאָר מִיָּנִים דְחֻכְמִים תִּיקְנוּ לְבָרַף מְעִין ג' לֹא בְּעִינוּ כְּבִיעָה אָבֵל לְשִׁיטַת הַתּוֹס' דְרַבְּנָן תִּיקְנוּ כְּבִיעָה בְּפֶת מְסַתְמָא תִיקְנוּ פֶּן לְכָל הַבְּרָכוֹת שְׁלֹא חָרְיוּ.

וְהִנֵּה עֵיקַר הַהֶכְרַח לְדַעַת הַסּוּבְרִים דְבִדְאוּרִיָּתָא פְּלִיגֵי ר"מ וּר"י הוּא מְהָא דְאָמֵר ר' יוֹחָנָן לְהוֹצִיא אֶת אַחֲרִים יְדֵי חוּבְתָן עַד שְׁיֵאֶכְל כְּזוּיָת דְּגֵן וּמִשְׁמַע דְּיִכּוּל לְהוֹצִיא אֲפִילוּ לְמִי שְׁאֶכְל פְּדֵי שְׁבָעוּ וּלְדִידֵי קִשְׁיָא דְהָא ר' יוֹחָנָן מְשַׁמַּע דַּס"ל דְּמַחְלָנְקַת ר"מ וּר"י הוּא מְדַרְבְּנָן מְדִאֲצִטְרִיף לְהַחְלִיף שִׁיטְתָן וְעוֹד א"כ לְר"מ לֹא בְּעִינוּ שְׁבִיעָה בְּאֶכְלֶתָּ וְהַדִּק"ל א"כ פֶּל ז' הַמִּיָּנִים יִתְחַזְּקוּ בְּבִרְכָה וְאִי מְשוּם דְכְּתִיב לְחֵם דְּוִקָא א"כ מֵאֵי פְרִיף לְעִיל אִינֵן לִיבְעֵי ג' בְּרָכוֹת וְכַדְכְּתִיבָנָא לְעִיל וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר אִיפְכָא אֲמֵאֵי לֹא אֲמַרִינֵן ג' בְּרָכוֹת אֲשִׁתִּיית יֵין פִּינוּ דְכְּתִיב וְשִׁבְעַת זֹו שְׁתִּיָּה וְעַל שְׁנֵיהֶם נֹאמֵר וּבִרְכַת א"כ גַּם אִינֵן בְּכָלֵל הַבְּרָכָה וְכִבֵּר יֵשׁ מְקַצַּת פּוֹסְקִים שְׁכַתְּבוּ דִאִין צָרִיף לְבָרַף בַּה"מ ז' אֶלָּא בְּאֶכְלֶתָּ וְשִׁתִּי יְרַמ"א ז' לְהִבִּיא דַּעַת זֹו בִּש"ע ס'.

אָבֵל יְחִידָאָה הִיא וְאִין לְזֶה שׁוּם שְׁוֹרְשׁ בִּש"ס אֶלָּא ע"כ וְשִׁבְעָתָּ הִיא מִקְלָתָא אַחֲרִיתִי וּמִיָּרֵי בְשִׁתִּיָּה בְּלֹא אֶכְלֶתָּ וְא"כ מְצִינוּ בְּרָכָה מַה"ת גַּם אֲשִׁתִּיָּה וְרַבְּנָן אָמְרוּ דִאִין צָרִיף לְבָרַף אֶלָּא אַפְת.

וּמַזֶּה נִרְאָה דְהָאֵי דְרִשָׁא אֶסְמַכְתָּא הִיא וּמַה"ת בְּעִינוּ פְּדֵי שְׁבִיעָה מִמָּשׁ אֶלָּא דְלֹא נֹאמֵר בְּשׁוּם מְקוּם שְׁיַעוֹר פְּדֵי שְׁבִיעָה וְכִי נִיתָן לַח"ע שְׁיַעוֹרוּ בְּיָדוּ כ"א לְפִי שְׁבָעוּ וְצ"ל דְהִינֵנוּ שְׁיַעוֹר קְבִיעוֹת סְעוּדָה הָאֲמוּר בְּפֶת הַבָּאָה בְּכֶסֶן.

וּמַהֲדֵי דִינָא גּוּפָא דְפֶת הַבָּאָה בְּכֶסֶן דְּבִלָּא קְבִיעוֹת סְעוּדָה מְבָרַף בַּמ"מ וּמְעִין ג' וּבְקְבִיעוֹת סְעוּדָה מְבָרַף הַמוֹצִיא וּג' בְּרָכוֹת מְשַׁמַּע נְמִי דְבְּעִינוּ פְּדֵי שְׁבִיעָה מַה"ת ע"כ בְּפֶת הַבָּאָה בְּכֶסֶן שְׁאִינוּ פֶת גְּמוּר אֻקְמוּהָ אֲדֹאוּרִיָּתָא אָבֵל אִי כְּזוּיָת אִי כְּבִיעָה מַה"ת הוּא א"כ מַמ"נ אִי פֶת הַבָּאָה בְּכֶסֶן מִקְרִי לְחֵם א"כ אֲפִילוּ בְכּוּזִית לִיבְרִיף עֲלֵי ג' בְּרָכוֹת וְאִי לֹא מִקְרִי לְחֵם אֲפִילוּ בְּקְבִיעוֹת סְעוּדָה לֹא לִיבְרִיף עֲלֵי ג' בְּרָכוֹת.

וְעוֹד לְשִׁיטָה זֹו כְּבִיעָה הוּא שְׁיַעוֹר שְׁבִיעָה וְא"כ מֵאֵי קְאָמְרִינוּ עַל הָא דֵר"נ שְׁמַע דְּמְבָרְכֵי הַמוֹצִיא עַל כְּסִינֵן מְשׁוּם הָא דֵר' יְהוּדָא דְאָמֵר פֶת הַבָּאָה בְּכֶסֶן מְבָרַף עֲלֵיָה הַמוֹצִיא וּג' בְּרָכוֹת וּמֵאֵי רְאִיָּה מְהָא דֵר' יְהוּדָא הָא ר"י ע"כ בְּכְבִיעָה קְאָמֵר וְא"כ הִינֵנוּ שְׁיַעוֹר סְעוּדָה אֶלָּא ע"כ כְּבִיעָה לֹא הָוֵי שְׁיַעוֹר שְׁבִיעָה מַה"ת אֶלָּא דִישׁ קַצַּת רְאִיָּה לְשִׁיטָה זֹו מְהָא דְאִיתָא בְּיוֹמָא פ' יוה"כ לְהוֹכִיחַ דְכּוֹתְבוֹת הוּא פְּחוֹת מְכַבִּיעָה מְהָא דְדִרְשֵׁי ר' יְהוּדָה

אכילה שיש בה שביעה זו כביצה ואי כותבת גדול מביצה השתא ביצה שביעה משבעי
אותובי דעתא מיבעי' ואמאי בעינן פכותבות לענין יוה"כ ואי נימא דשביעה דאורייתא
לאו כביצה היא א"כ אין ראיה מפאן דכמו שיש חילוק בשביעה בין דאורייתא לדרבנן
ה"נ יש חילוק באותבי דעתא וגם זה יש לדחות והיה נראה עפ"ז ליישב סוגיא מחלוקת
דבסנפה מסקינן דכביצה לא בעי סנפה והא דתנו גבי עובדא דר' צדוק אנכל פחות
מכביצה היינו לענין נטילה וברכה וביומא שם אמרינן דכביצה בעי סנפה ואפ"ל דסוגיא
דסנפה אזל' כמ"ד דמחלוקת ר"מ ור"י הוא מדרבנן ושיעור שביעה דאורייתא הוא יותר
מכביצה.

ע"כ כביצה הוי נמי בכלל אכילת עראי דמותר חוץ לסנפה. אבל ביומא אזיל הש"ס
בשיטה זו דמה"ת פליגי כמש"כ לעיל וכביצה הויא שיעור שביעה מה"ת א"כ אין זו
אכילת עראי אלא אכילת קבע.

ולכאורה הוא נכון מאוד אלא דקשה ע"ז מהא דאביי אמר בסנפה דכביצה לא בעי סנפה
ואביי גופא מפרש דר"מ ור"י פליגי בקראי ועיין בתר"י פ' מי שמתו גבי איבעי' דנשים
בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן דברים נפלאים עכ"פ נראה מדבריו שם דלר"מ כביצה היא
שיעורא דאורייתא א"כ לפ"ז יקשה לדין אמאי בעינן בסנפה יותר מכביצה וצ"ל פיון
דעכ"פ לאו דרף קביעות הוא אלא דרף טעימה קודם סעודתו כמשאז"ל פהאי בר בי רב
כו' ועי' בפ"י המשניות להרמב"ם ז"ל תשיב עראי.

והנה לפי המבואר בראשונים וכן פסק הש"ע דכל היתר מכביצה הוי סעודת קבע א"כ
אי נימא דשיעורא דר' יהודה הוא מדרבנן לא הוסיפו אלא משהו דיותר מכביצה ודאי
מה"ת חייב לברך פיון דהוי סעודת קבע אם לא שפאמר דגם זה דיותר מכביצה בעי
סנפה היא מדרבנן וגם פת פסגין פתבו האחרונים דשיעור קביעות סעודה היא ג' או ד'
ביצים עי' פ"מ סי' קס"ח שהביא פן בשם אלי' רבה ואין הא"ר פעת בידי לענין בו מאין
הוציא זאת.

וצ"ל דקביעות דפת פסגין הוא יותר מקביעות דפת גמור ולפ"ז תיקושי מאי פריף הש"ס
ביומא על הא דאמרינן שם פכותבות הוא יותר מכביצה מהא דר"ג אכל שני פכותבת חוץ
לסנפה אף דהוי יותר מכביצה ומאי קושיא דילמא בפירות הוי קביעות יותר מכביצה
הרבה וי"ל ונדאי לפי מאי דס"ד דקביעותא דסנפה הוא כביצה היינו ע"כ משום דילפינן
מבהמ"ז א"כ אין חילוק בין פת לשאר מינים אבל לדין דקביעות דסנפה הוא דרף
קביעות ממש ודאי יש לחלק בין פת לשאר דברים דאין קביעותן שונה.

ובזה יש ליישב דעת הר"י ז"ל שהשמיט הא דרבא דפירי לא בעי סנפה וכתב הרמב"ן
ז"ל משום דלפי מאי דקי"ל דכביצה לא בעי סנפה א"כ תו לא קשיא מהא דר"ג אכל שני
פכותבות חוץ לסנפה ותמה הר"ן ז"ל הא עכ"פ שני פכותבות הוי יותר מכביצה ולאביי
אכילת עראי הוא כביצה ולא יותר אבל לפמש"כ א"ש דבפת הוי אכילת עראי כביצה
אבל בפירות הוי אכילת עראי אפילו יותר מכביצה רק אם הוא קובע סעודתו עליו ועיין
במ"א סי' תרל"ט מה שפאמר בצ"ע על הר"א ש"ז ל בקביעותא דפירות ולפמש"כ ניחא
נדברי הר"א ש מושבים ואינו מדוקדק שם לשונו שכ' שם דכביצה הוי אכילת קבע וז"א
אלא דוקא יותר מכביצה.

אָבֵל מִד' הַרְמַב"ן ו"ל נִרְאָה דְאַבְי לָא פְּלִיג אַרְב יוֹסֵף אֱלָא אַתְּלַת בֵּיעַי אָבֵל בְּתַרְתִּי מוֹדָה וְגַם הַרְמַב"ם ו"ל פֶּתַח דְּיוֹתֵר מְעַט מִכְּפִיצָה ג"כ הָוֵי אֲכִילַת עֲרָאֵי וְנִרְאָה דְּמִזְהָ הוֹצִיאֵו הָאֲחֵרוֹנִים דְּקַבֵּיעוֹת סְעוּדָה דְּפַת פְּסָנִין הוּא ג' אִו ד' בֵּיצִים וְכַד' הַרְמַב"ן ו"ל וּא"כ לְדִידֵן דְּקַבֵּיעוֹת הָוֵי בְּיוֹתֵר מִכְּפִיצָה יְכוּל לְהִיּוֹת דְּגַם בְּכַסְנִין הָוֵי קַבֵּיעוֹתָא בְּיוֹתֵר מִכְּפִיצָה.

וְכֵן הוּא דַּעַת הַמ"א ו"ל שֶׁם בַּסִּי הַנ"ל לְעַנְנֵן סִנְפָּה וְדָבָר זֶה צ"ע כִּי לֹא נִהְגוּ הָעוֹלָם כֵּן: שׁוֹב מִצְאָתִי בִירוּשָׁלַיִם סִנְפָּה עַל עֲוֹנוֹתַי דַּר' צְדוֹק הָוִינוּן סְבָרִין לְמִימַר לֹא בִּירָף אַחֲרֵי ג' בְּרָכוֹת אָבֵל בִּירָף בְּרָכָה אַחַת אֲשַׁכַּח תְּנִי לֹא בִּירָף אַחֲרֵי כָּל מִזְהָ מוֹכַח דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין בְּרַחֲמֵי ג' כְּמוֹ שֶׁמְסַתְּבַר בְּתַחֲזִילָה לְבָנֵי הַיְשִׁיבָה אֱלָא דְמִסְקָנָא לֹא קָאֵי הָכִי אֱלָא גַם לְמַעַן ג' בְּעֵינֵן שְׂעוּרָא.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִזְהָ הַירוּשָׁלַיִם דְּאֶפִּילוּ בּוֹרָא נְפִשׁוֹת בְּעֵי שְׂעוּרָא מְדַתְנֵי עַל ר' צְדוֹק דְּלֹא בִּירָף אֶפִּילוּ בְּרָכָה אַחַת אָבֵל בְּאַמַּת אֵין זֹו רְאָיָה דְּבִרְכַת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת לֹא מְצִינוּ בְּבִרְיָתָא וְהָאֲחֵרוֹנִים תְּקַנּוּהוּ כְּמוֹ שֶׁמְבַּרְכֵי לְפָנֵינוּ אִי"ה וְכֵן תְּנִיָּא בְּבִרְיָתָא דְאַנְרִז וְלְבַסּוּף וְלֹא פְלוּם וְעֵינֵן תַּר"י שֶׁם.

וְרִיאָתִי בַּפְנֵי שְׂצִינְד לֹוֹמַר בְּדַעַת רַש"י ו"ל דְּפְלוּגְתָּא דַּר"מ וַר"י הָיִינוּ לְהוֹצִיא אֶת הַרְבִּים וְהוּא תְּמוּהָ מְעַנְבְּדָא דַּר' צְדוֹק וְכֵן פַּרְש"י ו"ל בְּיוֹמָא שֶׁם לְהִדְיָא עַד כְּמָה מְזַמְנִין הָיִינוּ לְבִירָף בְּרַפְתַּת הַמְזוֹן ע"ש וּמַש"כ רַש"י וַר"מ לְהוֹצִיא אֶת הַרְבִּים עֵי מְהֵרָש"א ו"ל וּמַע"מ ו"ל.

וְהִנֵּה הַתּוֹס' ו"ל הִבִּיאוּ ד' הַירוּשָׁלַיִם בְּשֶׁם ר' יוֹחָנָן דְּעַל בְּרִי כְּמוֹ עֲנַב אוֹ רְמוֹן צָרִיף לְבִירָף אַחֲרֵי אִף אִם אֵין בּוֹ כּוֹזִיַת. וְלִכְאוּרָה לַד' ר"י דְּאָמַר כְּפִיצָה הוּא שְׂעוּר לְבִירָף אַחֲרֵי א"כ וְדַאי דְּבָרִי לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרִיד כִּינֵן דְּבַעֲיָנוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה וְכִבֵּר הוֹכְחֵנוּ דְּאֵין חִילוּק בֵּין ג' בְּרָכוֹת לְמַעַן ג' וַא"כ מַנ"ל לְעֲשׂוֹת פְּלוּגְתָּא חֲדָשָׁה בֵּין ר"מ וַר"י וְכִי הִכִּי דַּלְר"י אֵין לְבִירָף עַל בְּרִי ה"נ לַר' מְאִיר וְעוֹד לְמ"ד דַּר"מ מַה"ת קָאָמַר בְּכּוֹזִיַת מְדַכְתִּיב וְאֲכַלְתָּ א"כ וְדַאי שְׂעוּר אֲכִילָה בְּכּוֹזִיַת וּבְרִי דְּעֲנַב וְרְמוֹן לֹאוּ פְלוּם הוּא כְּדַאיָתָא בְּמַכּוֹת גְּבִי אֲכִילַת טָבֵל וּמַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן דְּבָרִי שְׂאִין בְּהָ נְשָׁמָה לֹאוּ בְּרִי הִיא וְעֵינֵן בְּתוֹס' חוֹלִין דַּף צ"ו וְאֶפְשֵׁר מְשׁוּם שְׂנַאָמַר בְּתוֹרָה גִּפְּן תִּאָנָה וְרְמוֹן כּוֹ וְאֲכַלְתָּ הָוֵי כְּמוֹ גִיד וְעוֹף טָמֵא עֵינֵן בְּתוֹס' שֶׁם וְדו"ק.

אֱלָא דַּלְפ"ז יֵשׁ לֹוֹמַר דַּר' יוֹחָנָן בִּירוּשָׁלַיִם לֹא קָאָמַר אֱלָא בְּשִׁבְעַת הַמִּינִים אָבֵל בְּשָׂאֵר מִינִים לֹא קָאָמַר וְכֵן אָמַר לִיהָ ר"י לְרַאב"ע שֶׁם וְלִית לָהּ פֶּל שֶׁהוּא מַז' הַמִּינִים מְבָרָף לְאַחֲרֵי וְאֶפְשֵׁר עוֹד לֹוֹמַר דְּשִׁיטַת הַירוּשָׁלַיִם הוּא דְּלַרְבָּנֵן נְמִי כָּל ז' הַמִּינִים צָרִיכִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם מַה"ת מְדַאָמְרִינוּ הַתָּם דְּרַבִּי שְׁהִיָּה מְבָרָף אַחַר בְּשָׂר וּבִיצָה אֲתִיָּא כַּר"ג דְּאָמַר כָּל שְׂאִינוּ מִינֵן שְׂבָעָה וְלֹא מִינֵן דְּגוֹן צָרִיף בְּרָכָה לְפָנֵי וְלְאַחֲרֵי וְחַכְמִים אוֹמְרִים מְבָרָף לְפָנֵינוּ וְלֹא לְאַחֲרֵינוּ מְשַׁמַּע דְּלַרְבָּנֵן לֹא אִיתְקִין כָּל בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בְּשָׂאֵר מִינִים לְבַד בּוֹ הַמִּינִים בְּרַכְתֶּם מַה"ת ע"כ יֵשׁ לְבִירָף אֶפִּילוּ עַל עֲנַב וְרְמוֹן.

ובזה יש לנישב מה דקשה לכאורה מאי קמ"ל ר' יוחנן ברמון אחד הא רמון גדול מזית הרבה א"כ יש בו שיעור אלא דלר' יהודא נצרכה דאמר פביצה חייב בברהמ"ז ואפ"ה על ענב ורמון אחד צריף לברו פינן דהוי ברי' ונאמר במקרא גפן תאנה ורמון.

אבל לשיטת הש"ס דילן דכל ז' המינים ברכתם מדרבנן היא א"כ אין לברן' שום חשיבות קלל ואין צריף לברו אלא אחר אכילה בכזית. והנה צריף לבאר סוגיא דריש פיצד מברכין דמשמע התם דברכת ז' המינים מה"ת הוא והכי הוא תוכן הסוגיא קודש הלולים מלמד שטעון ברכה לפניהם ולאחריהם מפאן אמר ר"ע אסור לאדם שישטעון כלום קודם שיברו ופריה הניחא למ"ד נטע רבעי אלא למ"ד פרום רבעי מא"ל הא איצטריף להא דאין אומרים שירה אלא על היין הניחא אי יליף גז"ש כו' ואי נמי יליף גז"ש תינח לאחריו לפניו מנין הל"ק פשהוא שבע מברו פשהוא רעב לכש"כ אלא אשפחן פרום שאר מינים מנין וקאמר דיליף במה הצד מקמה ופרוה עלי' ומסיק אלא יליף מז' המינים מה שבעת המינים טעון ברכה אף פל טעון ברכה הרי מוכח מפאן דז' המינים פשיטא לן דטעונים ברכה אלא דבאמת מהתם מוכח איפכא דהא בתחילה הוי בעי למימר דהלולים אתיא לפרם לבד אלמא דפשיטא לי' דז' המינים אין טעונים ברכה וע"כ צ"ל דהש"ס רוצה לנישב דברי ר"ע שאמר מפאן אפה למד דאסור לטעון כלום קודם שיברו ומנ"ל ע"כ הנה רוצה לומר בתחילה דיליף במה הצד מפרם וקמה ופריף לה נהדר אמר דס"ל כר"ג דכל ז' המינים מה"ת ויליף לכולהו מז' המינים אלא דיש לדקדק לפ"ז למה לי קרא דהלולים עיין ברשב"א ו"ל הא בלא"ה ידעינן מקרא דואכלת ושבעת.

ועוד קשה לי הא ר"ע באמת בכל המינים מחייב לברו אחריו מה"ת פדתנן ר"ע אומר אפילו אכל שלק כו' וא"כ מאי פריף מה לז' המינים שפן חייבין בבכורים הא לר"ע גם שאר מינים צריכין ברכה לאחרי' אם לא שנאמר דבשאר מינים לר"ע דוקא אם זה הוא מזונו לבד אבל פשאוקלין עם דברים אחרים אין צריף לברו ג' ברכות אבל בז' המינים מודה גם אם אוכלן עם דברים אחרים צריף לברו וכבר הארכתי בזה לעיל: והנה דרו פל סוגיא זו היא דברכה שלאחריו עדיפא ובה נתישב לי הא דקאמר למ"ד נטע רבעי תינח דבר נטיעה דלאו בר נטיעה פמו בשור וביצים ודגים מא"ל והקשו התוס' ו"ל אמאי לא קאמר ירקות מא"ל ולפי הנ"ל ניחא דירקות באמת לא פשיטא לן דבעי ברכה לאחריו וכדאמרינן למפן אבל ירקא לא אלא דלפ"ז אמאי תקינו רבנן על הירקות ברכה לפניו יותר הנה להם לתמן ברכה לאחריהם לפי מאי דס"ד דברכה שלאחריו עדיפא והנה נראה לומר דרב דאמר למפן ירקא לא בעי ברכה לאחריו הוא משום דס"ל כמ"ד נטע רבעי וכל דבר נטיעה איתרבו.

ובאמת לא ידענא דלמ"ד נטע רבעי מאי עביד ליה בהילול שני אם לא לברכה ואטו לדידיה ברכה דאורייתא בכל מיני נטיעה ובשור ביצא ודגים דנפש משיב הנפש ג"כ מברכין עליהם אבל לירקות לא מצינו שום סמך ע"כ אין חובה כ"כ לברו עליהם: וכבר רמזתי שיטת הירושלמי דבאמת לרבנן דר"ג א"צ לברו לאחרי שאר מינים חוץ מז' המינים ומוקי לה להני דמברכי אשאר מינים כר"ג דאמר פל שאינו משבעת המינים מברו לפניו ולאחריו וחכ"א מברו לפניו ואינו מברו לאחריו ומביא התם אמוראי דהוי מברכי לאחרי אורז פרוה אשר פרא מיני מעדנים להחיות נפש כו' פרוה על הארץ ומעדני

ובתור בְּשֵׁר וּבִיצָה אֲשֶׁר בָּרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת לְהַחְיֹת כּוֹ' בְּרוּךְ חַי הַעוֹלָמִים מְשַׁמֵּעַ דְּאִחַר
בע"ח הִיוּ מְבָרְכִין בְּרַכַּת בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת הַיְיָנוּ הַבְּשֵׁר שְׁנֵהֲנָה מִמֶּנּוּ וְלֹא הִבְנִיתִי לִפ"ז מֵאִי
עֲנִן בְּרַכַּת בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת לְמִים שְׁאָמַר ר' טַרְפוֹן הַשּׁוֹתָה מִים אוֹמֵר בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת.

וְקָאָמַר עוֹד הָתָם כָּל שֶׁהוּא כְּעֵין סֵלֶת וּמִחְמַשֶׁת הַמֵּינִים מְבָרַךְ בּוֹרֵא מֵינֵי מְזוֹנוֹת וּלְבִסּוּף
בְּרַכָּה מְעִין ג' וְכָל שֶׁהוּא כְּעֵין סֵלֶת שְׁלֵא מִחְמַשֶׁת הַמֵּינִים שְׁלַח רַב זְעִירָא גָבִי אֵילָן דְּר'
יֵנְאִי כּוֹ' מֵאִי פְדִין אָמַר ר' יוֹסִי מְסַתְבָּרָא שֶׁהִפֵּל נֵהִי בְּדַבְּרוּ ר' יִרְמְיָ' בְּעֵי הַדִּין דְּאָכַל סֵלֶת
מֵהוּ לְמְבָרַכָה בְּסוּפָה מְשַׁמֵּעַ דְּקָאִי אֶסְלַת שְׁלֵא מִז' הַמֵּינִים דְּבְרַכְתָּהּ בְּתַחֲזִיקָה שֶׁהִפֵּל מֵאִי
יִבְרַךְ בְּסוּפָה דְּבוֹרֵא נִפְשׁוֹת אֵין לְבָרַךְ אֲלֵא עֲבַע"ח ע"כ מִיבְּעֵי לִיהַ בְּאִיזָה מְטַבֵּעַ יִבְרַךְ
בְּסוּפָה אוֹ אִם מְחַנְיֵיב פִּלְל לְבָרַךְ אַחֲרֵי וְהַתּוֹס' ז"ל פִּירְשׁוּ דְמִיבְּעֵי לִיהַ לר' יִרְמְיָה עַל
סֵלֶת מִחְמַשֶׁת הַמֵּינִים וּמִיבְּעֵי לִיהַ אִי צָרִיךְ לְבָרַךְ ג' בְּרַכּוֹת עַל הָאֲדָמָה כּוֹ' וְלֹא יִדְעָנָא
הֵיכָא רְמִיזָה וְאֲדַרְבֵּה אֵיתָא לְהַדְיָא בִּירוּשְׁלַמִי דְסֵלֶת מִחְמַשֶׁת הַמֵּינִים מְבָרַךְ לְפָנָיו בּוֹרֵא
מֵינֵי מְזוֹנוֹת וּלְבִסּוּף בְּרַכָּה מְעִין ג' וְלַעֲנִן בְּרַכָּה דְכּוֹסֵס אֶת הַחֹטֵא כְּבָר פְּתַבְתִּי דְמַבְרִייתָא
דְר"ג מוֹכַח דְאֵין לְבָרַךְ אַחֲרֵיהֶם דְהָא לְדִידְיָה לִיכָא בְּרַכָּה מְעִין ג' בְּכָל ז' הַמֵּינִים וְא"כ
כַּש"כ לְרַבָּנָן וְעִינָן פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ ז"ל שֶׁם בַּד' הַתּוֹסְפוֹת וּמְסוּגִית הַש"ס דִּילָן דְּבְרַכַּת בּוֹרֵא
נִפְשׁוֹת יוֹצֵא אָכַל מֵינֵי פִירֵי מְשַׁמֵּעַ דְלֹא מְפָרְשֵׁי כַפִּי הִירוּשְׁלַמִי אֲלֵא כַפִּי הַתּוֹס' וְעִינָן
בְּבִיאורֵי הַגָּאוֹן ז"ל עַל מְשַׁנּוֹת וְדו"ק הֵיטֵב בְּכָל זֶה:

בְּרַכַּת הַנֶּהֱנִין דִּינֵי שְׁלֵקוֹת דָּף לַח ע"ב קַתְנֵי יִרְקוֹת דְנִמְיָא דְפַת מַה פַּת
שְׁנֵשְׁתַּנָּה ע"י הָאוֹר אִף יִרְקוֹת שְׁנֵשְׁתַּנָּה ע"י הָאוֹר זֹאת אוֹמֵר שְׁלֵקוֹת מְבָרְכִין עַלֵייהוּ
בַּפּה"א נִרְאֶה דְהֵאִי דּוֹמְיָא לֹא דְמִיּוֹן הַסְבָּרָא הוּא דְהָא בְּפַת מְבָרְכִין הַמוֹצֵיא לְחֵם וְעֵיקַר
הַלְחָם הוּא ע"י הָאוֹר וּפְשִׁיטָא דְאֵין הָאוֹר מְגַרַע הַבְּרַכָּה אֲלֵא הַדְמִיּוֹן הוּא דְמַתְנִיתִין מִיִּירֵי
בְּכָל גְּוֹנָא בֵּין בְּתַחֲזִיקָתוֹ בֵּין לְאַחַר בִּישׁוּל וְכֵן מְשַׁמֵּעַ מְלִישְׁנָא דְהַש"ס דְאִי נִימָא דִּילְפִינָן
לֵה מַפַּת מְסַבָּרָא א"כ אֲפִילוּ לֹא נֶאֱמַר יִרְקוֹת בְּמִשְׁנָה ג"כ הוּי יִדְעִינָן הֵאִי דִינָא מַפַּת אֲלֵא
נְדָאִי עֵיקַר הַלִּימוּד מֵהָא דְמַתְנֵי אֵיירֵי בְּחֻדָא גְּוֹנָא דְרַש רַב חֲסֵדָא מְשׁוּם רַבִּינוּ שְׁלֵקוֹת
מְבָרְכִין בַּפּה"א וְרַבּוֹתֵינוּ מְשַׁמֵּעַ דְר' אָמְרוּ מְבָרְכִין שֶׁהִפֵּל וְנִרְאֶה הַטַּעַם מְשׁוּם דְנִשְׁתַּנָּה
טַעְמוֹ אֲשֶׁר מִתְחַזְקֵת בְּרִייתוֹ וְאֵין לְבָרַךְ עָלָיו בַּפּה"א וּלפ"ז אֲפִילוּ הַשְּׂבִיחַ ע"י בִּישׁוּל
עכ"פ לֹא זֶה הוּא טַעְמוֹ מִתְחַזְקֵת בְּרִייתוֹ וְהִנֵּה נִרְאֶה לְכַאוּרָה דְבָזָה מוֹדָה ר' יוֹחָנָן אִם
אֵינּוּ רְאוּי לְאֲכִילָה קוֹדֵם בִּישׁוּל פִּלְל דְמְבָרְכִין בַּפּה"א אַחַר בִּישׁוּלוֹ פִּינָן דְעֵיקַר נְטִיעוֹתוֹ
אֲדַעְתָּא דְהִכִּי וּבָזָה מוֹדָה ר' דְהוּי יִרְקוֹת דּוֹמְיָא דְפַת וּכְמוֹ תְּנַרְמוֹס וּכְיוֹצֵא בּוֹ בְּמַה נִּחְלְקוּ
בְּדָבָר הָרְאוּי לְאֲכִילָה כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי וְאַחַר הַבִּישׁוּל ג"כ רְאוּי הוּא רַב ס"ל דְאֵין הַבִּישׁוּל
מְשַׁנָּה בְּרִייתוֹ וְהוּא פְתַחֲזִיקָתוֹ וְכָל שֶׁהוּא רְאוּי לְאֲכִילָה אַחַר בִּישׁוּל אִפִּי טַעְמוֹ גְּרוּעַ
מִתְחַזְקֵתוֹ מְבָרְכִין עָלָיו בַּפּה"א כְּמוֹ בְּתַחֲזִיקָה וְר' יוֹחָנָן ס"ל דְבִישׁוּל הוּי שְׁיִנוּי וְאַפִּילוּ
הַשְּׂבִיחַ אַחַר בִּישׁוּל מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהִפֵּל וְרַב חֲסֵדָא דִידְיָה אָמַר כָּל שֶׁתְּחַזְקֵתוֹ בַּפּה"א
הַיְיָנוּ שְׁרָאוּי הוּא לְאֲכֹל בְּתַחֲזִיקָתוֹ וְנוֹטְעִים אוֹתוֹ לְכַף חֲשִׁיב הַבִּישׁוּל שְׁיִנוּי וְאַפְשָׁר אֲפִילוּ
אִם הַשְּׂבִיחַ הַטַּעַם פִּינָן דְעֵיקַר נְטִיעוֹתוֹ לְאֲכֹל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי הַבִּישׁוּל מְשַׁנָּהוּ וּמְבָרַךְ
שֶׁהִפֵּל וְכָל שֶׁתְּחַזְקֵתוֹ שֶׁהִפֵּל הַיְיָנוּ שְׁטַעְמוֹ גְּרוּעַ אֵין הַבִּישׁוּל מְשַׁנָּהוּ כִּי בָזָה עֵיקַר הַנְּטִיעָה
ע"ד לְבִשְׁלוֹ פִּינָן דְאֵין טַעְמוֹ מְשׁוֹבַח בְּתַחֲזִיקָתוֹ וּמְבָרְכִין אַחַר בִּישׁוּל בַּפּה"א וּמְסִיק
בְּשֵׁלְמָא כָּל שֶׁתְּחַזְקֵתוֹ שֶׁהִנ"ב מְשַׁכַּח לֵה בְּכַרְכָּא וְסִלְקָא דְאֵין טַעְמָן מְשׁוֹבַח בְּתַחֲזִיקָתוֹ
אֲלֵא כָּל שֶׁתְּחַזְקֵתוֹ בַּפּה"א כּוֹ' הִכִּי מְשַׁכַּח לֵה דַע"כ רַב חֲסֵדָא מִיִּירֵי הֵיכָא דְהַבִּישׁוּל

לא משני לגריעותא דא"כ קשיא דיוקא אהדדי אם נפרש כל שתחילתו שהכל ולבסוף השבית מברך בפה"א הא שוין משמע שהכל ומסיפא איפא למידק איפא כל שתחילתו בפה"א ולבסוף הוא גרוע שהכל משמע הא שוין בפה"א אלא ש"מ דעיקר הדבר הוא אם מתחילתו ראוי הוא אף דהשבית עוד ע"י בישול הבישול משנהו היכי משפחת לה ומשני בתומי וכתתי ולפ"ז רב חסדא אגזיל בשיטת ר' יוחנן דבישול מגרע הברכה.

דרש רב נחמן ג"כ להאי פלוגתא דשמואל ור"י בשלקות ואיהו דידיה אמר דבמחלוקת שנוי' פלוגתא דר"מ ור"י אי יוצאין ברקיק השרוי ומבושל ר"מ ס"ל דיוצאין בו דבישול לא חשיב שינוי ועדיין מיקרי לחם ה"נ לא חשיב בישול שינוי בשלקות ור"י ס"ל דבישול משנה מתור' לחם ולאו במלת' קאי וה"נ בירקות ולא היא ע"כ לא קאמר ר"י אלא משום דבעינן טעם מצה ובתר"י הקשו מנ"ל דבעי טעם מצה דמש"נ מצה היינו לאפוקי חמץ ומירצו דהוי מצה עשירה ועיין ברשב"א ז"ל וקרב"ם ז"ל פתב בפ"ו מהל' חוה"מ דבעינן טעם פת ואחר הבישול אין בו טעם פת.

ולפ"ז נראה דלענין המוציא ג"כ נחלקו פנין דאין בו עם לחם וכן הוא שיטת ר"ש בחלה אבל לד' קרב"ם ז"ל א"א לומר פן דהא פתב בפרוסות שיש בהן פזית מברך המוציא אפילו אחר בישול ועיין פני הושע בזה אלא ע"כ צ"ח בין מצה להמוציא כמו בירקות אף דנשפנה טעמן מ"מ מברכין עליהם כבתחילה ה"נ לענין ברכת המוציא ורחב"א ורב בר פת פליגי אליבא דר' יוחנן בשלקות ומסיק דעיקר הוא כרחב"א דמברכין בפ"א מההיא תורמסא נראה מזה דמאן דפליג פליג אפילו בדבר שאינו נאכל כלל כמות שהוא חי אלא דאפתי אפשר לומר דמש"ה הביא ועוד מזית מליח דמתורמוס אין ראיה כלל ומסקנא דמילתא דשלקות מברכין בפה"א אפילו בדבר שתחילתו בפה"א דאין הבישול משנה.

וזו היא שיטת רב אלפס ז"ל. אבל שיטת התוס' ז"ל בהכרעה דרב חסדא דהוא ס"ל ג"כ דשלקות במילתיהו קיימי ולא קאמר דשלקות שהכל אלא היכא דאישפני לגריעותא ותומי וכתתי הוי אישפני לגריעותא.

ולפ"ז אין ראיה דלא כרב חסדא מכל הני עובדא דר' חייא בר אבא דהני אשפני למעליותא וכי פריה רב יצחק בר שמואל מירקות מרור דאין יוצאין בהם שלוקין ומבושליו ש"מ דשלקות לאו במילת' קיימא היינו משום דפשיטא ליה דאיפא ירקות מהן שמשפנים לעילוי' ואפ"ה אינו יוצא בהן וכן הוא דעת קרב"ם ז"ל כשיטת התוס' אלא שתלה הדבר במה שדרפן לאכול אם דרפן לאוכלו חיינו ולא מבושליו מברך עליהם שהכל אחר בישול ואם דרפן לאכול בין חיינו בין מבושלים מברך עליהם בפה"א בכל ענין ולפ"ז צריה להבין טעם האומר שלקות לאו במילת' קיימא פניו דעיקר דרו אכילתו היא לאחר בישול וע"כ צ"ל פניו דנשפנה טעם הפרי שבתחילת ברייתו אף דאישפני לעילוי' אין לברך עליו בפה"א או בפה"ע דלא זו הפרי שהוציאה הארץ וא"כ אין אנו צריכין למש"כ התוס' גבי זית מלוח דמליח הוי פרוסת וכו' איפא מ"ד בחולין דר' יוחנן לא ס"ל מליח פרוסת ולפי הנ"ל אין צריה לזה דבלא"ה נדאי נשפנה טעמו ויש לדקדק למ"ד שלקות לאו במילתיהו קיימי אמאי לא תנינו לקמן במתניתין כל הנה שתחילתו שהכל דיש דברים שגידולו מן הארץ ואפ"ה מברכין עליהם שהכל כמו פרוב ושלקא

ויקרא ונהגה בינו מבושל איכא מחלוקת בין הראשונים אי מברכין עליו בפה"ג ומקדשין עליו אי לא דעת רש"י ז"ל בתשובה דאין מברכין עליו בפה"ג דאישתני לגריעותא ומש"ה לא אמרינן על האי פלגא דאמרינן בב"ב פ' המוכר פירות אין מקדשין אלא על היינהראוי לנסך על גבי המזבח דאיתי למעוטי יין מבושל משום דבפה"ג ג"כ אין מברכין עליו עיין פרא"ש ז"ל שם וקשה לי הא רב ס"ל הקא דשלקות במילתיהו קיימי והתם האי פלגא רב קאמר לה ודחוק לומר דרב חסדא איתי למימר דלא פליגי אהדדי רב ור' יוחנן דלא משמע הכי לישאנא דואני אומר וא"כ מוכח מהתם איפכא דיינן מבושל לא אישתני לגריעותא דאי אישתני לגריעותא אמאי לא קאמר דאיתי למעוטי יין מבושל דמברכין עליו בפה"ג לרב ואין מקדשין עליו דאישתני לגריעותא אלא ש"מ דאישתני למעליותא ואין סברא למעטו דלא ממעטינן אלא מידי דמאיס או אישתני לגריעותא כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ונהראשונים הביאו ראיה מירושלמי פסחים ושקלים דמקדשין על יין מבושל ויש לדחות דהא עיקר טעם הגי פוסקים דאין מקדשין על היין הוא משום דאישתני לגריעותא וז"א אלא לפי שיטת התוס' והרמב"ם ז"ל דפסקי הלכתא כרב חסדא.

אבל בירושלמי איכא פלוגה סוגיא דשלקות והכי איתא קתני חוץ מן הפת הא פל דברים השליקים בעינן הם ולא נשתנה ברכתו דאי פל השלוקין נשתנה ברכתו א"כ מאי קאמר חוץ מן הפת הא לא יצא פת מן הפלל.

ואיתא התם פל האי סוגיא ומחלוקת דרחב"א ור' בנימין בר"י ומסיק התם ר' יוסי בר בון דלא פליגי שאני זית פיון דדרכו לאכול חי אחר הבישול ג"כ בעינו הוא ואין הבישול מבטל ברכתו אבל ירק שאין דרכו לאכול חי א"כ הבישול משנהו הרי דלא הנפירו התם האי סברא דרב חסדא וא"כ ביין מבושל נמי אין הבישול מגרע ברכתו אשר בתחילה ע"כ מקדשין עליו אבל לסוגיא דילן להנהך דפסקו הלכתא כרב חסדא אפשר יין משתנה לגריעותא ואין מברכין עליו ואין מקדשין עליו עכ"פ נראה עיקר דשפיר מקדשין עליו מהא דכתבנא לעיל דאי יין מבושל משתנה לגריעותא הוי מצוי למימר אליבא דרב בפרק המוכר פירות דאיתי למעוטי יין מבושל ועוד הביאו ראיה ממתניתין דתרומות דהבישול משביח ולפי מש"כ לעיל (ועיין בבבאורי הגאון שם במשנה) לשון הרמב"ם ז"ל דעיקר תלמיא ברוב ד' אכילתו יש לדחות ראיה זו דאף שמשביחו מ"מ עיקר דרף יין לשותותו חי ומזוג ולפ"ז יש מקום ספק בהנהך פירות שמיבשין אותן בתנור אי מברכין עליהם בפה"ע דהא הרוכב אוכלין אותן כשהם חיים וצ"ע והיבשות בתנור חשיב ג"כ נשתנה ע"י האור ומוכח מד' הירושלמי דעל פת קטניות מברך עליו בפה"א דדוקא פת הוא דיצא מן הפלל אבל בסוגיא דאנרז ודחון בש"ס דילן אמרינן מתחילה שהפל וצריך לדעת טעמו של דבר דא"א לומר משום שלקות הא אליבא דרב ושמואל קיימינן התם והם אמרו שלקות בפה"א ואי משום שנעשו קמח ונשתנו הא לית ליה עילויא אחרניא ואי"ה לקמן יבואר עוד ועיין בבבאורי הגאון ז"ל על משניות שהביא ד' הירושלמי דלא פנוסחא אשר לפנינו ואולי יש שם ט"ס ולפי מאי דמוכח מש"ס דילן דפת קטניות מברך שהפל א"כ קשה הא דאמרינן ירקות דומיא דפת הא לא הוי ירקות דומיא דפת.

אָבֵל לְכַאוֹרָה מְוֹכַרְח לֹמַר כֵּן גַּם לְשִׁיטַת הִירוּשָׁלַיִם דָּאָמַר שְׂמוּאֵל הֵתֵם רְאִישֵׁי לְפִתּוֹת
שְׁשָׁלְקֵן אִם בְּעֵינֵינוּ הֵם מְבַרְךְ בַּפֶּה"א וְאִם שְׁחָקֵן מְבַרְךְ שְׁהַפֵּל וְע"כ הֵינֵנו מְשׁוּם דְּשַׁחֲקֵהָ
וּבִישׁוּל יִגְרַע הַבְּרָכָה וְכֵן מְשַׁמַּע מֵהָא דְרַקִּיק שְׁנִימוֹת דְּמוֹדָה ר"מ דְּאֵינוּ יוֹצֵא בּוּ.

וְהִנֵּה רַב יִצְחָק בַּר שְׂמוּאֵל דְּמַדְיִיק מְמַשְׁנֶה דְּאֵין יוֹצֵאֵין בְּמַרְוֹר בְּשׁוּלְקֵין דְּשָׁלְקוֹת לְאוּ
בְּמִלְתִּיָּהּ קִינְיָא קִשְׁיָה לְכַאוֹרָה הָא מוֹקְמִינֵן לָהּ בְּפִסְחִים כַּר"מ וְאִמְאֵי קָאָמַר ר"מ
דְּיוֹצֵאֵין בְּרַקִּיק הַשְּׁרוּי וַאֲפ"ל דַּס"ל דְּשִׁאֲנֵי לְחַם דְּעַדְיִין שְׁמוּ עֲלֵיו וּמִקְרֵי לְחַם אַף אַחַר
בִּישׁוּל וְהִנֵּה בְּפִסְחִים דָּף מ"א מוֹקְמִים רַב פְּהֵנָא הָא דְתַנְיָא צְלָאוּ וְאִתְ"כּ בִּישְׁלוּ דְפִסּוּל
הֵינֵנו כַּר' יוֹסֵי בְּרַקִּיק הַמְבֹּנָשׁל וּפְרַש"י ו"ל כִּי הֵיכָא דְבִישׁוּל מְבַטֵּל אִפִּי' ה"נ מְבַטֵּל הַצְּלִי
וְהַקְּשׁוּ הַתּוֹס' שְׁם מִמָּה שְׁהַעֲלוּ גַבֵּי פְּלוּגָתָא דַּר"י וְר"ל בְּמַעֲשֵׂה אֶלְפָס דְּבַבְלִילְתּוּ עֵבֶה
אִפִּילוּ טְגִנוּ ע"י מְשַׁקִּין הֲוֵי לְחַם וְאֵין בִּישׁוּל מְגַרַע אוֹתוֹ אֶלָּא פִּירְשׁוּ דְהֲוֵי מִצָּה עֲשִׂירָה
וְקִשְׁיָה לִי א"כ ר' נַחְמָן דָּאָמַר הֵכָא בְּמַחְלֻקְתָּ שְׁנוּי' ע"כ לְאוּ מְטַעֵם מִצָּה עֲשִׂירָה אֲתֵי עֲלֵהּ
דַּא"כ מֵאֵי רְאִיָּה הִיא זֹו לְשָׁלְקוֹת אֶלָּא ע"כ ס"ל הַטַּעֵם דְּבִישׁוּל מְבַטֵּל הָאֲפִיָּה וְלֹא הֲוֵי
לְחַם אָבֵל לֹא הַבְּנֵי קִוְשִׁינְתָּם ו"ל דְּהָא מַה שְׁהַעֲלוּ בְּדָף ל"ז ע"ב דְּבַבְלִילְתּוּ עֵבֶה הֲוֵי לְחַם
אִפִּילוּ ע"י בִּישׁוּל הֵינֵנו אִם תַּחֲזִילַת עֲשִׁינְתּוּ כֵּן הוּא שְׁפִיר מְקַרֵי לְחַם אָבֵל הֵכָא שְׁפָבַר
נַעֲשֵׂה לְחַם וְנִשְׁתַּנָּה ע"י בִּישׁוּל הֲוֵי מִמַּשׁ דְּוִמְיָא דְּשָׁלְקוֹת דְּהַבִּישׁוּל מְשַׁנָּה הַפְּרִי ה"נ
הַבִּישׁוּל מְשַׁנָּה אוֹתוֹ מִתּוֹרַת לְחַם וְלֹא מִקְרֵי עוֹד לְחַם אֶלָּא דְעֵיקַר רְאִיָּת הַתּוֹס' הוּא
מְבַרְיָתָא דְּמִנְחוֹת נְטִלוּ לְאֹנְכְלוּ מְבַרְךְ הַמוֹצֵיא אֶלְמָא דְּמְבַרְךְ הַמוֹצֵיא אִפִּילוּ מְטוֹנֵן בְּשִׁמּוֹן
כְּמוֹ מְנַחַת מַחֲבַת וּמְרַחֲשֵׁת וְאִם נְחָלַק כְּמוֹ שְׁפַתְבְּתֵי א"כ רַב יוֹסֵף דָּאָמַר הֵאֵי חֲבִיצָא
דְּאִית בִּי פִּירוּרִין כְּזִית מְבַרְךְ הַמוֹצֵיא דְלִית בִּיָּה פִּירוּרִין כְּזִית מְבַרְךְ בַּמַּמ"ז וְנִרְאָה
מִפִּירַש"י ו"ל דְּמְפָרַשׁ לָהּ ע"י בִּישׁוּל וְכִמוֹ שְׁפַתְבוּ הַתּוֹס' ו"ל בְּדַעְתּוֹ וְע"כ נִרְאָה דְרַב
יוֹסֵף ס"ל כְּהַלְכָתָא דְּשָׁלְקוֹת בְּמִלְתִּיָּהּ קִינְיָי וְעֵיקַר רְבוּתָא דְּמְשַׁמַּע לוֹ רַב יוֹסֵף הֵינֵנו
דְּכָל שְׁיֵישׁ בּוּ פִּירוּרִין כְּזִית הֲוֵי בְּלֹא נִימוֹת וּבְמִלְתֵּי קָאֵי אָבֵל פִּירוּרִין פְּחוֹת מְכַזִּית הֲוֵי
שְׁנִימוֹת דְּלכ"ע לְאוּ לְחַם הוּא וְזֵה הַחֲזִילוּק דְּתַנְיָא בְּבַרְיָתָא אֵי פִּירוּרוֹת קִינְיָמוֹת אוּ לֹא
וּכְדַכְתִּיבָנָא לְעִיל דְּבַעֲיָנוּ שְׁיָהֵי' בְּעֵין אַחַר בִּישׁוּל וְלֹא נִימוֹת וּשְׁחֹק: